KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

1979 | 4

ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÜGYI
ÉS DOKUMENTÁCIÓS TANÁCS
KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI
ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONT

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

TARTALOM

CSULÁK Mihály
Könyv- és könyvtárhasználati ismeretek és az új általános iskolai tanterv . . 329

FÖLDI Tamás – NAGY Lajos
A társadalomtudományi osztályozás revíziójának húsz éve 341

LÉCESNÉ MESTERHÁZI-NAGY Márta
Problémák és tapasztalatok az irodalomkutatás oktatásában a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárában 351

Fórum

WALLESHAUSEN Gyula
Levél FÖLDI Tamáshoz a közgazdasági információ ügyében 358

VAJDA Erik
A közgazdasági információs együttműködésről: előretekintés visszapillantás nélkül. Gondolatok FÖLDI Tamás cikkének olvasásakor 363

DOMANOVSZKY Ákos
Megjegyzések egy vitához 372

CSŰRY István
Az ISBD disputa nyertesei és vesztesei - avagy ki mit mondott 380

Kitekintés

A Nemzetközi Dokumentációs Szövetség (FID) új programja és folyamatban lévő tevékenységei 385

HEGEDŰS Péter – WALLESHAUSEN Gyula
A könyvtárirányítás trendjei az Egyesült Államokban 399

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Die Bibliotheksverordnung der Deutschen Demokratischen Republik (Az NDK könyvtári rendelete) (Ism.: FARKAS László) 404

HENRY, N.: Copyright – information technology – public policy, Part I–II. (Szerzői jog– információ-technológia – közérdek, I–II. rész) (Ism.: BALÁZS János) 407

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE 414

Contents 416

Inhalt 420

Содержание 425

E számunk szerzői, munkatársai: BALÁZS János (KG-Informatik), CSULÁK Mihály (OPKM), CSŰRY István (KLTEK), DOMANOVSZKY Ákos (ELTE Egyetemi Könyvtár, nyugalmazott igazgatóhelyettes), FARKAS László (OSZK), FÖLDI Tamás (MTA Közgazdasági Információs Csoport), HEGEDŰS Péter (MKKEKK), LÉCESNÉ MESTERHÁZI-NAGY Márta (BMEKK), NAGY Lajos (MTA Állam- és Jogtudományi Intézete), VAJDA Erik (OMKDK), WALLESHAUSEN Gyula (MKKEKK).

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KÖNYV- ES KÖNYVTÁRHASZNÁLATI ISMERETEK ÉS AZ ÚJ ÁLTALÁNOS ISKOLAI TANTERV

CSULÁK Mihály

I.

Az új általános iskolai tanterv megjelenése előtt indokolt zavarban lehettek azok a korszerű eljárásokat szorgalmazó pedagógusok, iskolai könyvtárosok és az iskolai „egykönyvűség" más ellenfelei, akik az önálló ismeretszerzésre nevelés fontosságát felismerve szóban, írásban vagy a maguk nevelői gyakorlatában azt sürgették, hogy a tanítási órákon rendszeres könyvhasználat folyjék, s a tanulók által megoldandó házi feladatok is lehetőleg olyanok legyenek, amelyek feltételezik a rendszeres könyvhasználatot, elsősorban a lexikonok, kézikönyvek, folyóiratok és újságok használatát.

Zavaruk azért volt indokolt, mert az érvényben lévő tanterv, túl azon, hogy általánosságban állást foglalt az önálló ismeretszerzésre nevelés szükségessége mellett, egyáltalán nem konkretizálta, hogy ennek a tevékenységnek legfontosabb területe a könyv- és könyvtárhasználat, még kevésbé írta körül, hogy az általános iskolai tanulóknak milyen könyv- és könyvtárhasználati ismeretekkel kell rendelkezniük, s ebből következően szót sem ejtett arról, hogy ezekre az ismeretekre k i n e k, h o l és m i k o r kell a tanulókat megtanítania.

„A tanterv t ö r v é n y!" – jelszava e tekintetben nem az új eljárásokat szorgalmazó nevelőket támogatta, hiszen úgy volt értelmezhető, hogy ami nincs benne a tantervben, azt a nevelőnek nem is kell elvégeznie, legalábbis ilyet nem kérhet számon tőle senki.

Mindezekből mégsem az következik, hogy az új tanterv megjelenése előtt az általános iskolai tanítási órákon nem találkozhattunk könyvhasználattal, nem működtek jó iskolai könyvtárak, s a tanulók egyáltalán nem tanultak semmiféle könyv- és könyvtár-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

használati ismeretet. Igenis folyt ilyen tevékenység, sokat foglalkozott ezzel a kérdéssel a lassan két évtizedes Könyv és Nevelés (korábban: Iskolai könyvtárosok értesítője) de helyet kapott a pedagógus továbbképzésben – sőt néhány éve a pedagógusképzésben is. Mintegy 2 500 pedagógus szerzett legalább alapfokú iskolai könyvtárosi képesítést. (Ebben a számadatban minden iskolatípus könyvtárosa benne foglaltatik.)

A helyzet úgy volt jellemezhető, hogy ezt a kérdést a tanterv a pedagógus lelkiismeretére, újító kedvére bízta. A könyv- és könyvtárhasználatra nevelés fontosságát felismerő pedagógusokat helyenként a felügyelet, az iskolavezetés valamint a tantestületi közvélemény támogatta is. Másutt azonban ezeket az erőfeszítéseket közönnyel szemlélték, nem egy helyen éppenséggel ellenezték.

A legtöbb esetben a következő ellenvetésekkel találkozhattunk:

1. A tanítási órákon nincs idő könyvhasználatra.

2. A szükséges kézikönyvek, lexikonok, stb. vagy egyáltalán nem állnak a nevelők és tanulók rendelkezésére vagy csak olyan csekély példányszámban, hogy gyakorlatilag az ilyen tevékenységet nem teszik lehetővé.

3. A tanítási órákon való könyvhasználat helyénvaló egy-két tantárgy, elsősorban a magyar nyelv és irodalom, esetleg a történelem tanításának keretében, de mi szükség van rá más tantárgyak tanítási óráin?

4. A pedagógusok nagy része maga sem tanult könyv- és könyvtárhasználati ismereteket, éppen ezért aligha várható el tőle, hogy ilyen ismereteket oktasson.

Vegyük sorra a kifogásokat!

Nincs idő könyvhasználatra! Ez az ellenvetés egy igen korszerűtlen szemléleten alapul, azon tudniillik, hogy a tudásnak két forrása van: a tankönyv és a pedagógus. A tankönyvben minden benne van, amit a tanulónak tudnia kell, a tanárnak meg az a kötelessége, hogy a tanítási órán mindent elmagyarázzon. (A tanulóé meg nyilván az, hogy mindent megjegyezzen.) Ami ezen túl vagyon – az ördögtől vagyon! Ez a szemlélet a tanulókat rendkívül egyoldalú tevékenységre, a dolgok passzív befogadására kárhoztatja, s nem törődik vele, hogy mindenki mellé nem állítható élete végéig tanár, aki az élő lexikon szerepét tölti be, de ha állíthatnánk is ilyen személyt – aligha volna érdemes!

A könyvek elégtelenségére való panaszkodás, aligha intézhető el kézlegyintéssel. Mégsem tekinthetjük alapos érvnek, mert nem veszi tekintetbe az iskolai könyvtárak felszereltségében, elhelyezésében, állományában a mintegy két évtizede, de különösen az utóbbi 5–6 esztendőben végbement jelentős, kedvező változásokat. Két évtizeddel ezelőtt az iskolai könyvtárak – különösen ami az általános iskolákat illeti! – valóban szinte katasztrófálisan elmaradott állapotban voltak. Nem rendelkeztek önálló helyiséggel, szinte ismeretlen volt a szabadpolcos rendszer, a nyitvatartás heti egy alkalomra a akkor is legfeljebb néhány órára korlátozódott, az állomány korszerűtlen, elavult volt, a fejlesztéshez nem volt elegendő pénz, a tervszerű fejlesztés elvei nem voltak kidolgozva, hiányoztak a hozzáértő könyvtárosok.

Ma azonban már egyáltalán nem ilyen vigasztalan a helyzet, amelyet az iskolai könyvtárakról megjelent legújabb statisztikák is bizonyítanak.[1]

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Nincs minden tantárgy esetében szükség könyvhasználatra. Nem érthetünk egyet e kifogás hangoztatóival sem, akik szerint egyes tantárgyak tanításának keretében helyénvaló ugyan a rendszeres könyvhasználat, más tantárgyak esetében azonban erre nincs semmi szükség. Szokás ugyan ún. „olvastató" tantárgyról beszélni, ezek közé azonban nemcsak a magyar nyelv és irodalmat valamint a történelmet lehet besorolni, hanem ugyanígy a biológiát és a földrajzot is, más szóval az „olvastató" tárgyak köre jóval szélesebb, mint azt manapság a pedagógus közvélemény elkönyveli. „Nem olvastató" tantárgyak ilyen merev formában egyszerűen nem léteznek, mert mint ahogy egyetlen tudomány sem boldogul a többkönyvűség nélkül, ugyanúgy nincsenek tantárgyak sem, amelyekben nincs szükség könyvhasználatra, hacsak nem fogadjuk el azt az abszurd vélekedést, hogy egyes tantárgyakban meg kell tanítanunk a tanulókat az önálló ismeretszerzés módszereire, más tantárgyakban viszont nem.

A pedagógusok jelentős része valóban nem tanult könyv- és könyvtárhasználati ismereteket, s közülük sokan más úton-módon sem szerezték meg ezt a tudásanyagot. De vajon tudomásul vehetjük-e ezt a helyzetet? Vajon a pedagógusképző intézmények minden más szükséges ismeretre megtanították a pedagógusjelölteket? Ha ez így volna, nem volna szükség a pedagógusok továbbképzésére. Arról nem is szólva, hogy az önálló ismeretszerzés készségét az élet minden embertől megköveteli, ezek nélkül egyetlen ember sem tud a szakmájában előrelépni. Különösen így van ez az értelmiségi foglalkozásúak esetében. Miért lehetnénk elnézőbbek a pedagógusok iránt, különösen akkor, ha megvan rá a lehetőség, hogy ezt a tudást pótlólag elsajátítsák?

Az új tanterv minden esetre határozottan állást foglal a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek általános iskolai taníthatóságának és tanításának kérdésében, s nem csupán általánosságban, hanem pontosan meghatározza, hogy ezekre az ismeretekre k i n e k, h o l és m i k o r kell a tanulókat megtanítania.

A k i n e k kérdésében a tanterv úgy intézkedik, hogy a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek á l t a l á n o s részére a magyar nyelv és irodalom tanítójának illetve tanárának kell a tanulókat megtanítania, ezeknek a s z a k t á r g y i vonatkozásait pedig minden tantárgy tanítójának illetve tanárának a kötelessége.

Ugy gondoljuk, hogy a tanterv összeállítói helyesen jártak el ebben a kérdésben és a legkorszerűbb megoldást választották. Ha csupán a magyar nyelv és irodalom tanítójának illetve tanárának kötelességévé tették volna ezeknek az ismereteknek az oktatását, úgy tovább erősítették volna azt a balhiedelmet, mely szerint a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek kizárólag ebben a tantárgyban hasznosíthatók. Ha viszont nem jelölik meg a tárgyat, amelynek keretében ezt e l s ő s o r b a n tanítani kell, akkor semmi biztosíték nem volna arra, hogy van aki ezért a tennivalóért elsősorban felelősséget érez, a tanítás koordinálása is igen nehezen lett volna biztosítható; mindent összevetve általános zűrzavarnak nézhettünk volna elébe.

A közművelődési könyvtárosok körében gyakran hallható, hogy miért nem a szakképzett közművelődési, elsősorban gyermekkönyvtárosokra bízza ezt a feladatot a tanterv?

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

E vélemény hangoztatói az iskola nyitottságának követelményére és az iskolai- és közművelődési intézmények tevékenységének összehangolására hivatkoznak, illetőleg ennek az elvnek a megsértését vagy legalábbis figyelmen kívül hagyását látják a tanterv rendelkezéseiben.

Erre alapos megfontolás után azt válaszolhatjuk: A könyv- és könyvtárhasználati ismeretek oktatása a tanterv, az egyes tantárgyak oktatásának szerves része, mint ahogyan az iskolai könyvtár is az iskola keretébe tartozik. Semmi sem indokolja, hogy ezeket az ismereteket ne a pedagógus tanítsa meg, hanem valaki más, aki feltehetően kevésbé ismeri az iskola életét, az egyes tantárgyakat, a tantervet. Végül, de nem utolsó sorban ezeket az ismereteket az egyes tantárgyakban állandóan és rendszeresen használni kell a tanulóknak. Nehezen képzelhető el tehát, hogy ezeket az ismereteket más tanítsa meg és ismét más alkalmazza, illetőleg alkalmaztassa.

Az az érvelés sem helytálló, hogy főleg a falusi kisiskolákban okoz majd problémát ezeknek az ismereteknek az oktatása, ahol a tantestület tagjai – feltételezik az ellentmondók – nem rendelkeznek a szükséges tudással. A tapasztalat azt mutatja, hogy a kisközségekben a közművelődési könyvtárosok nagy része éppen a pedagógusok köréből kerül ki, tehát nem valószínű, hogy a pedagógusok az iskolában nem birtokolják ezeket az ismereteket, de mint közművelődési könyvtárosok – birtokában vannak. S ha nem pedagógus a közművelődési könyvtáros a kisközségben, hanem háziasszony vagy könyvelő, aligha valószínű, hogy járatosabb volna a könyv- és könyvtárhasználatban mint a pedagógus!

A h o l kérdésében a tanterv nem foglal határozottan állást. Nyilvánvaló azonban, hogy ami a könyvhasználati ismereteket illeti, azokat a tanítási órákon kell elsajátítani, hacsak nem akarjuk, hogy

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

az öncélúvá váljon. A könyvtárhasználati ismeretek megtanításának iskolai könyvtáron kívül színtere lehet a közművelődési könyvtár is. Véleményünk szerint azonban ilyenkor is a tanítónak vagy a tanárnak kell ezeket az ismereteket megtanítania — feltételezve természetesen a közművelődési könyvtáros együttműködését is.

A m i k o r kérdésére a tanterv azt a választ adja, hogy az általános iskolai oktatás nyolc éve alatt arányosan, a tanulók életkori sajátosságaikhoz igazodva! Ezzel a megoldással kapcsolatban is vannak véleménykülönbségek. Egyesek szerint ezeket az ismereteket egy külön tantárgy keretében kellene megtanítani.

Egyelőre fogadjuk el a külön tantárgy fikcióját. Ez esetben azonban felmerül, s azonnal felmerül a kérdés, hogy az általános iskola melyik osztályában és hány órában tanítsuk ezt a tantárgyat? Arra ugyanis aligha van lehetőség, hogy minden osztályban akár csak heti egyetlen órában is! A tantárgyak száma, a tanulók elfoglaltsága, túlterhelése nem növelhető. Ha ez viszont így van, akkor külön tantárgy esetén valamelyik osztályban kellene ezt az új tantárgyat tanítanunk. De melyik legyen ez az osztály? Az általános iskolai évfolyamok elején vagy a végén foglaljon helyet?

Bizonyos meggondolások amellett szólnának, hogy lehetőleg az általános iskolai tanulmányok elején, mindenképpen az alsó tagozatban, hogy a megszerzett ismereteket a tanulók minél hosszabb ideig, legalább a felső tagozat osztályaiban már alkalmazni tudják. Csakhogy milyen mélységű ismeretekre lehet az alsó tagozatos tanulókat megtanítani? Nem kell talán különösebben bizonygatni, hogy ezek mindenképpen csak olyan alapfokúak lehetnének, ami a jelenlegi állapottal szemben aligha jelentene komolyabb fejlődést. Ha viszont az általános iskolai tanulmányok végén, mondjuk a nyolcadik osztályban helyeznénk el ezt a tantárgyat, akkor a tanulókat megfosztanánk attól a lehetőségtől, hogy az általános iskolai tanulmányaik során felhasználják a tanultakat, más szóval ellentmondásba kerülne a felismerés a gyakorlattal.

Az új általános iskolai tanterv megjelenése és fokozatos bevezetése a korábbi állapotokkal szemben teljesen új helyzetet teremt. Szűkebb tárgyunkat illetően miben látjuk az új tanterv jelentőségét?

1. Ez az első — a l e g e l s ő olyan magyar tanterv, amely az önálló ismeretszerzésre nevelést, a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek elsajátítását a tanterv szerves részévé teszi s a tantervi követelmények színvonalára emeli.

2. Ennek az új ismeretanyagnak a szükségességét a nevelés szférájában elhelyezi, és a gyakorlati részekben következetesen keresztül viszi.

3. Pillanatnyilag sem a szocialista sem a kapitalista országok tantervei között nem ismerünk olyat, amely az új magyar tantervhez hasonló jelentőséget tulajdonítana ennek a kérdésnek s oktatását ilyen színvonalon kitűzné.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

II.

Mielőtt rátérnénk a tantervben meghatározott könyv- és könyvtárhasználati ismeretek részletezésére, tekintsük át röviden a tanterv „Nevelési terv"[2] részét, nevezetesen az osztályfőnök nevelőmunkájával foglalkozó részt s nézzük meg, mekkora hangsúlyt kapnak abban a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek, illetőleg az ezekre való nevelés kérdései.

Az osztályfőnöki munkatervben kétféle módon találkozhatunk a könyv- és könyvtárhasználatra nevelés kérdéseivel: tágabb és szűkebb értelemben. Ami az előbbit illeti, arról van szó, hogy ennek a munkatervnek úgyszólván egyetlen olyan tárgyköre sincs, amelynek eredményes feldolgozását olvasásra, olvasmányokra való utalás, könyvajánlás nélkül elvégezhetné az osztályvezető vagy osztályfőnök. A szóba kerülő ajánlások egy része ismeretterjesztő olvasmányokat érint, többségük szépirodalmit. Az osztályfőnöki munkatervek ezen vonatkozásaival e tanulmány keretében már csak terjedelmi okok miatt sem foglalkozhatunk.

Van azonban az osztályfőnöki munkatervnek egy a könyv- és könyvtárhasználatra nevelést szorosabban érintő része. Az osztályfőnöki óra az általános iskola harmadik osztályában lép be az órarendbe. A tantervnek erre vonatkozó konkrét utalásai – osztályok szerint haladva:

3. osztály: „Ösztönzés könyvolvasásra és gyűjtésre. Utmutatások az iskolai és gyermekkönyvtár látogatására; könyvajánlás."

4. osztály: „Az iskolában tanultak bővítésének szükségessége és lehetőségei. A fejlődés a felnőttektől is állandó önképzést követel. Az önművelés alapja az ésszerű és jól szervezett tanulás. Fontos eszköze a könyv, az olvasás. A figyelem felhívása ifjúsági könyvekre, könyvsorozatokra. Az iskolai tanulás és az olvasás útján történő ismeretszerzés helyes arányai. A tanulók napirendjének áttekintése ebből a szempontból.

Egy közösen olvasott könyv megbeszélése. Beszámoló a Kisdobos és Pajtás c. újság legutóbbi számaiban olvasottakról. Részvétel ifjúsági író-olvasó találkozón."

5. osztály: „A folyékonyan, értelmesen olvasó, egyre több dolog iránt érdeklődő gyermek tudás- és szórakozási vágya növekszik. A könyv ismeretet nyújt és szórakoztat. Az 5. osztályosok olvasmányai. Felnőtt olvasóknak szánt, a gyermekek részére átdolgozott szépirodalmi művek (pl. Tamás bátya kunyhója). Ifjúsági irodalmi művek: a gyermekek, a serdülők, az úttörők életével, problémáival foglalkozó könyvek; kaland- és történelmi regények, híres emberek életéről szóló könyvek. Az ismeretterjesztő művek sokoldalúan gyarapítják a gyermekek tudását. Osztály- és napközi könyvtár, gyermek- és ifjúsági könyvtárak és használatuk. A könyvtári könyv köztulajdon. Minden könyvtárhasználó igénybe veheti, de köteles vigyázni rá.

Beszámolók: »Az én könyveim«.

A gyermek- és ifjúsági irodalom mellett a gyermek- és ifjúsági lapok is szolgálják az egyre növekvő érdeklődés, olvasási kedv kielégítését. Az ifjúsági és úttörősajtó termékei közül az úttörő korosztály számára írják a Pajtás c. képes hetilapot. A Pajtás tartalma, rovatai. Vannak, akik a kisebbek részére kiadott Kisdobos és a nagyobbak részére készülő Őrsvezető c. lapot is szívesen olvassák. Sokan keresik a szórakoztató Füles c. újságot.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A gyermek- és ifjúsági lapok felkészítenek a felnőttek részére kiadott újságok, folyóiratok olvasására. Faliújság összeállítása a Pajtás érdekes cikkeiből, »sajtószemle« készítése a legújabban megjelent Pajtás tartalmából."

6. osztály: „A tervszerű olvasás: válogatás a könyvek között, az olvasottak lényegének rögzítése, olvasónapló vezetése. Saját könyvtár célszerű összeállítása: tájékozódás a megjelenő könyvekről, beszerzési terv (vásárlási sorrend) összeállítása. Az egyéni könyvtár berendezése (rendezési szempontok: országok és azon belül szerzők szerint; szépirodalmi és ismeretterjesztő könyvek; műfajok szerint). Könyvtár-leltár készítése. Feljegyzés a kölcsönadott könyvekről. Ismerkedés a Könyvvilág c. lappal."

7. osztály: „A művelődés forrásai: az iskolai és egyéni tanulás, az olvasás, a tömegkommunikációs eszközök útján való tájékozódás és a mindennapi élet tapasztalatai. Az ismeretlen szavak, kifejezések megnehezítik a kultúrálódást. A különböző kézikönyvek átsegítenek e nehézségeken. A serdülő tanulja meg a kézikönyvek használatát. Ha mód van rá, kérje ajándékba, vegye meg őket. A legfontosabb kézikönyvek: az Idegen szavak és kifejezések szótára; a tanult idegen nyelv szótára; a Magyar Értelmező Kéziszótár, a Statisztikai Zsebkönyv; a Világatlasz; az enciklopédiák (pl. Földünk országai, A világ fővárosai, A kultúra világa stb.); az érdeklődés fő irányának megfelelő kis- és szaklexikon."

8. osztály: „Az eredményes tanulás mindinkább megkívánja a többoldalú ismeretszerzést. A nyolcadikos már ne csak a tankönyvből és az előírt segédanyagokból készüljön fel a tanórákra, hanem ezeken túlmenően is foglalkozzék az egyes tantárgyakkal. Ennek formái: a tankönyv útmutatásai alapján végzett megfigyelések, kísérletek; kiegészítő feladatok megoldása; könyvtári anyaggyűjtő munka; ismeretterjesztő művek, szakfolyóiratok olvasása; szakköri tevékenység, felkészülés szaktárgyi vetélkedőkre, szakpróbákra; gyűjtő- és rendszerező munka a szaktárgyi érdeklődésnek megfelelően.

Csoportfeladat: Milyen kiegészítő ismeretszerzésre nyílik alkalmuk az egyes tárgyak, illetőleg valamelyik szakmacsoport iránt érdeklődőknek?"

„A modern, gyorsan változó világban csak a folyamatosan művelődő ember képes tájékozódni. Az iskola megtanít tanulni, fejleszti az önművelés igényét, és képessé tesz az önálló művelődésre. Az önművelés vezérfonala az iskolai ismeretszerzés, célja az általános műveltség folyamatos fejlesztése, a szakmai képzettség emelése. Alapja az olvasás, amit kiegészít a tömegkommunikációs eszközök útján való tájékozódás és a közművelődésben való részvétel. Az önművelés sajátos, a fiatalok által igen kedvelt közösségi formái: a baráti viták, a vetélkedők, a szellemi akadályversenyek; a közös zenehallgatás, opera-, színház-, hangverseny- és múzeumlátogatás, a színjátszás.

Részvétel író-olvasó találkozón ismeretterjesztő előadáson, közös zenehallgatáson.

A serdülők a napilapokból és folyóiratokból tájékozódhatnak a fiatalok és felnőttek életének időszerű kérdéseiről, a hazai és a világeseményekről. A sajtótermékek olvasása segíti az iskolai ismeretszerzést: adatokkal, tényekkel egészíti ki a tanultakat, előmozdítja az ismeretek gyakorlati alkalmazását. A folyóiratok és a napilapok alkalomszerű majd mind rendszeresebb olvasása tájékoztat a társadalom életéről, a gazdasági, kulturális és politikai célkitűzésekről, és ezzel alakítja a serdülő gondolkodását, fejleszti ítélőképességét, formálja világnézeti-politikai állásfoglalását.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Beszámoló egy folyóirat tartalmáról vagy egy újságcikkről. Vita az Ifjúsági Magazin egy cikkéről."

Óhatatlanul felmerülhet a kérdés: nincs-e átfedés, megkettőzés abban, hogy egyrészt az osztályfőnök másrészt a magyartanár illetőleg más tantárgyak tanárai is foglalkoznak könyv- és könyvtárhasználati ismeretekkel a tanítási órán. Bizonyos értelemben valóban átfedésről, megkettőzésről van szó, ez esetben azonban ez az átfedés szerencsés: a szaktárgyi órákon a könyv- és könyvtárhasználat kérdései a tanítás-tanulás, míg az osztályfőnöki órákon a nevelés szférájában kerülnek elő. A valódi probléma inkább az, hogy nincs-e az előkerülések időpontjában következetlenség, ellentmondás. Örömmel állapíthatjuk meg, hogy súlyosabb – nincs, a meglévő következetlenségek kiküszöbölendők és kiküszöbölhetők.

III.

Az alábbiakban szó szerint idézzük a Magyar nyelv és irodalom tantárgy k ö v e t e l m é n y e k rovatában szereplő részeket, amelyek azokat a követelményeket tartalmazzák, amelyeket a tanulóknak az általános iskolai tanulmányaik alatt a könyv- és könyvtárhasználati ismeretekből el kell sajátítaniuk.

A tanterv ennél sokkal bővebben foglalkozik ezzel a tananyag részletezése során, és a módszertani alapelvek ismertetésekor. Ennek részletes közlésére azonban terjedelmi okok miatt nincs lehetőségünk. (A dőlt betűs részek a továbbhaladáshoz feltétlenül szükséges tantervi minimumot tartalmazzák.)

Alsó tagozat:[3]

1. osztály: Látogasson el (a tanuló Cs. M.) az iskolai, a községi vagy a városi könyvtárba legalább három (öt) alkalommal. Nevezze meg legalább két könyv íróját és címét.

2. osztály: *Magyarázza meg a szavak jelentéstartalmát* a gyermeklexikon segítségével is.

Látogassa az iskolai, a községi, a városi könyvtárat legalább négy-hat alkalommal a tanítási év folyamán, *ismerje három-négy könyv írójának nevét, a könyvek címét:* használja a könyvek tartalomjegyzékét.

3. osztály: *Határozza meg,* illetve magyarázza *a szavak jelentéstartalmát a gyermeklexikon segítségével* és anélkül. Használja a helyesírási szótárt fogalmazás közben.

Kölcsönözzön könyveket az iskolai, községi vagy városi könyvtárból; legyen tagja valamelyik könyvtárnak.

Tudja, hogy a verseket, elbeszéléseket, ifjúsági regényeket költők, írók alkotják.

4. osztály: *Ismerje fel* önállóan illetve *nevelői segítséggel a természetre és a társadalomra vonatkozó jelentősebb információkat, melyekkel a szépirodalom, az ismeretterjesztő és publicisztikai művekben találkozik. Magyarázza a szavak és kifejezések jelentését a lexikon,* az értelmező kéziszótár segítségével. *Használja* önállóan *a helyesírási szótárt.*

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Látogassa az iskolai, községi vagy városi *könyvtárat,* kölcsönözzön könyveket, olvassa és nézegesse a folyóiratokat az olvasóteremben, legyen tagja a könyvtárnak.

Felső tagozat:[4]

5. osztály: Tudjon ismeretlen szavakat, adatokat kikeresni a megismert kézikönyvekből.

Alaklomszerűen kapcsolja az iskolában tanultakhoz a különböző sajtótermékekből megismert híreket, közleményeket.

Ismerje a tanuló a szótári jelöléseket. Ismerje és tudja kezelni az Értelmező Szótárt, a szaklexikonokat, az Uj Magyar Lexikont.

Legyen tisztában a szakkatalógus használatával (könyvtárosi-tanári segítséggel vagy önállóan igazodjék el benne).

6. osztály: A rendszeresen olvasott gyermekújság híreit, képeit, információit tudatosan kapcsolja az iskolában tanultakkal.

Ismerje a tanuló az új könyvekről való tájékozódás lehetőségeit (könyvismertetések, prospektusok, lapszemlék); a képillusztrációkon kívül ismerkedjék a diagramok és grafikonok szerepével; *ismerjen meg egy enciklopédiát.*

Ismerje, forgassa *az iskolai és gyermekkönyvtár folyóiratait.*

7. osztály: A segédkönyvekből, forrásmunkákból tudjon anyagot gyűjteni tantárgyi munkáihoz (felelet, kiselőadás, csoportfeladat céljaira).

Olvassa a tanuló a kialakuló érdeklődésének megfelelő újságot, folyóiratot, nyilvánítson röviden, alkalomszerűen véleményt irodalmi művekkel, hazai és külföldi eseményekkel kapcsolatban; legyen képes rövid, egyszerűbb tanulmányok alkalomszerű feldolgozására.

Ismerjen a tanuló művészeti lexikonokat, antológiákat, gyűjteményes munkákat.

Keressen és alkalmilag olvasson ismertetést kritikai lapokból, folyóiratokból.

Tudja ismertetni saját könyvtárának rendezési szempontjait.

8. osztály: Szerezzen némi jártasságot bibliográfia összeállításában (könyvtárosi, tanári segítséggel).

Az informatív jellegű szövegeket (újság, folyóirat, tanulmány) használja rendszeresen a különböző tárgyak tanulásában és alkalmanként kiselőadás, csoportmunka céljaira; *olvasson újságot,* esetenként nyilvánítson véleményt hazai és külpolitikai eseményekről s a tudomány és kultúra kiemelkedő eredményeiről.

Ismerjen a tanuló almanachokat, zsebkönyveket.

Ismerje a „rovat" fogalmát; ismertesse egy-egy napilap vagy folyóirat rovatait.

Tudjon irodalomjegyzéket összeállítani önállóan vagy *segítséggel.* Legyen tisztában az anyaggyűjtés, idézés, jegyzetelés fogalmával, funkciójával, mechanizmusával.

Eddig a magyar nyelv és irodalom tantárgy keretében elsajátítandó könyv- és könyvtárhasználati ismereteket ismertettük. Hogyan jelentkezik ez a követelmény egy ún. „olvastató" és egy „nem olvastató" tantárgy keretében! Álljon mutatóban itt egy-egy példa.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Történelem:

5. osztály: *Legyenek képesek a tanulók:* ...önállóan használni a tankönyvek tárgy- és névmutatóját, kislexikonát; ...a tankönyvek ábráit irányítással elemezni.

6. osztály: *Legyenek képesek a tanulók: ...ismereteket szerezni rövid elbeszélő forrásrészletekből* és törvényekből; ...önállóan használni gyermekenciklopédiákat; az ifjúsági irodalomból szerzett történelmi ismereteket felhasználni az órán; beszámolót készíteni ifjúsági irodalomból; *a tankönyv ábráit önállóan elemezni:* ...beszámolót készíteni az ifjúsági irodalomból vett rövid részletek alapján.

7. osztály: *Legyenek képesek a tanulók:* önállóan használni a felnőtteknek készült lexikonokat és az idegen szavak szótárát; ismereteket meríteni néhány oldalas népszerű tudományos feldolgozásokból; kiselőadás anyagát összegyűjteni 2–3 forrásból; ...ismereteket meríteni a tankönyv grafikonjaiból, statisztikai táblázataiból, diagramjaiból; ...2–3 forrásból készített kiselőadást tartani az osztályban, kiránduláson vagy múzeumban; ...rövid ismertetést írni ifjúsági, illetve népszerű tudományos művek részleteiről.

8. osztály: *Legyenek képesek a tanulók:* ...önállóan gyűjtőmunkát végezni a napisajtóból, folyóiratokból; ...önállóan használni a könyvtári katalógust; *ismereteket meríteni* három-négy oldalas *népszerű tudományos feldolgozásból;* kiselőadást készíteni a napisajtó alapján; *...a tankönyvön kívüli forrásokból* (pl. helytörténeti gyűjtőmunkából) *merített ismereteikről önállóan beszámolni:* kiselőadást tartani a népszerű tudományos irodalomból vett szemelvények alapján.

Fizika:

6. osztály: ...legyenek képesek egyszerű, számukra kevés új fogalmat tartalmazó fizikai témájú szöveget – a kapott útmutatás alapján önállóan feldolgozni, megérteni.

7. osztály: ...Tudják, hogy milyen eredményeket értek el élenjáró üzemeink a különböző gépek gyártásában, hogyan vesznek részt ezek az üzemek a nemzetközi munkamegosztásban, s mi az előnye az együttműködésnek... legyenek képesek egyszerű, fizikai témájú szöveget önállóan feldolgozni megérteni.

8. osztály: *Ismerjék a tananyaggal kapcsolatosan a szocialista építőmunka kiemelkedő eredményeit. Értékeljék ezzel kapcsolatban, hogy ezekben az eredményekben nagy szerepe van a szocialista országokkal való együttműködésnek, a többi országokkal kiépített kapcsolatoknak... legyenek képesek fizikai témájú szöveget önállóan feldolgozni...*

Igen fontos előrelépésnek tartjuk, hogy a tanterv az egyes tantárgyak után következő ún. taneszközök jegyzékében, a nyomtatott taneszközök csoportjában letért az eddigi egykönyvűség útjáról és mind a tanulói segédletek mind a nevelői segédletek között több könyvet sorol fel. Korántsem vagyunk elégedettek a felsorolt könyvek számával, mégis úgy gondoljuk, hogy ez esetben a szándékot kell elsősorban értékelnünk, mely mind a tanár mind a tanuló vonatkozásában megszüntette a tankönyv egyeduralmát.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

IV.

Jelentős változásokra került sor az új tantervben a kötelező és ajánlott olvasmányok tekintetben is. Mindenekelőtt a tanterv elhagyja a kötelező olvasmány elnevezést és mindenütt h á z i o l v a s m á n y o k r ó l beszél. Ez önmagában ugyan csupán elnevezési kérdés, de hogy mégsem csupán az, azt mind a házi mind az ajánlott olvasmányok később részletezendő változatossága igazolja. Vegyük sorra a házi és ajánlott olvasmányokat csupán a felső tagozatban és azon belül is csak a magyar nyelv és irodalom tantárgyban!

5. osztály: Házi olvasmány: Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk. Ajánlott olvasmányok: egy mesegyűjtemény, egy mondagyűjtemény, egy gyermekverseskönyv (pl. Weöres Sándor, Nemes Nagy Ágnes, Rákos Sándor); Fekete István: Vuk, Téli berek; Mándy Iván: Csutak és a szürke ló; Antoine de Saint-Exupery: A kis herceg; Fekete Sándor: Igy élt a szabadságharc költője; Arkagyij Petrovics Gajdar: Timur és csapata; Charles Dickens: Twist Oliver; Eric Kneight: Lassie.

6. osztály: Házi olvasmány: Gárdonyi Géza: Egri csillagok. Ajánlott olvasmányok: Gárdonyi Géza: A láthatatlan ember; Móra Ferenc: A rab ember fiai; Jules Verne: Kétévi vakáció; Erich Kästner: A két Lotti, Május 35; Daniel Defoe: Robinson, Charles Dickens: Cooperfield Dávid; Valentyin Katajev: Távolban egy fehér vitorla; Mark Twain: Huckleberry Finn kalandjai.

7. osztály: Házi olvasmány: Jókai Mór: A kőszívű ember fiai vagy És mégis mozog a föld, vagy Az aranyember; Mikszáth Kálmán: A gavallérok vagy a Szent Péter esernyője. Ajánlott olvasmányok: egy Jókai regény a tanulók választása szerint; Mikszáth Kálmán: Tót atyafiak, Jó palócok; néhány vers a mai magyar irodalomból a tanulók választása szerint (pl. egy „Szép magyar vers" kötetből vagy folyóiratból); Mándy Iván: Robin Hood; Harriet Beecher-Stowe: Tamás bátya kunyhója.

8. osztály: Házi olvasmány: Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig vagy Tatay Sándor: Puskák és galambok; Mihail Alexandrovics Solohov: Emberi sors; egy dráma a tanár, illetve a tanulók választása szerint a tantervi törzsanyagban szereplő hét dráma közül. Ajánlott olvasmányok: Móra Ferenc: Aranykoporsó; Tamási Áron: Ábel a rengetegben; Anna Frank naplója; John Steinbeck: Lement a hold; Sütő András: Anyám könnyű álmot ígér; Ernest Hemingway: Az öreg halász és a tenger.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Bőséges könyvanyag, és az iskolai könyvtárnak biztosítania kell, hogy minden tanuló idejében hozzájusson. S ha mindehhez hozzávesszük az alsó tagozat valamint a többi felső tagozati tantárgy ajánlott olvasmányait, továbbá a szükséges lexikonokat, kézikönyveket, enciklopédiákat – tapasztalati alapon meg kell állapítanunk, hogy a legtöbb általános iskolai könyvtár ma még ezekkel a könyvekkel – legalábbis megfelelő példányszámban – nem rendelkezik!

Ez a tény szerencsére nem jelenti azt, hogy a tanterv végrehajthatóságát már egy ilyen elemi feltétel hiánya is megkérdőjelezhetné. Az új tanterv bevezetése ugyanis nem egyszerre, hanem fokozatosan történik s a hiányok addig fokozatosan pótolhatók. Ehhez azonban megfontolt és előrelátó állománygyarapításra és a közművelődési, elsősorban gyermekkönyvtárakkal való igen szoros együttműködésre van szükség.

A tantervnek ilyen vonatkozásban való végrehajtása azonban nem csupán az iskolai könyvtárak megfelelő állományösszetételén múlik. Az új tanterv végrehajtásához az önálló ismeretszerzésre nevelés vonatkozásában elngedhetetlenül szükségesek az alábbiak:

1. Az iskolai könyvtárak jelentőségének megítélése kérdésében jelentős változásokat kell elérni a tantestületekben, az igazgatók, a felügyelők és az oktatásügy különböző szintű vezetőinek körében.

2. A pedagógus továbbképzés keretében lehetővé kell tenni minden pedagógus számára, hogy a könyv- és könyvtárhasználati ismereteket megfelelő szinten elsajátíthassa.

3. Tudatosabban, célszerűbben és nagyobb anyagi ráfordításokkal kell a jövőben az iskolai könyvtárakat fejleszteni.

4. Az iskolai könyvtárosok számára nagyobb megbecsülést kell biztosítani, órakedvezményüket, tiszteletdíjukat jelentős mértékben meg kell emelni.

5. Szorosabb és magasabb szintű együttműködést kell teremteni az iskolai és közművelődési könyvtárak (elsősorban gyermekkönyvtárak) között.

JEGYZETEK

1. Könyv és Nevelés XX. évf. 1978. 4–5. sz. 206 p.
Általános iskolai és középiskolai könyvtárak adatai. 1975. szeptember 1-i állapot. Egyetemi Számítóközpont. Kézirat.
2. Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. I. kötet Bp. 1978, OPI.
3. Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. II. kötet Bp.
4. Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. III. kötet Bp. 1978, OPI.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A TÁRSADALOMTUDOMÁNYI OSZTÁLYOZÁS REVÍZIÓJÁNAK HÚSZ ÉVE

FÖLDI Tamás – NAGY Lajos

1959 szeptemberében a FID 25. konferenciájához kapcsolódva az ETO társadalomtudományi szakjai korszerűsítésének programjával Helmut ARNTZ professzor vezetésével új osztályozási bizottság alakult: a FID C/3. A bizottságban kezdettől fogva képviselve voltak mind a szocialista mind a nyugateurópai tőkés országok társadalomtudományi osztályozási szakemberei. A bizottság alapítói – akik sorában ott voltak a magyar szakemberek is – aligha sejtették, hogy az alakuló szervezetből egy kétévtized múltán is változatlanul aktív, a kelet-nyugat együttműködés szempontjából mintaszerűen működő és a FID egyik legeredményesebben dolgozó osztályozási bizottsága válik, hogy a munkája iránti érdeklődés egyre szélesedik és szakértők maroknyi csoportja önálló osztályozási bizottságok koordinálását végző és csaknem konferencia méretű szervezetté nő. Annál kevésbé gondolhatták, mert a nézetkülönbségek a kölcsönös bizalmatlanság, a résztvevők többségének e munkában való – szükségszerű – tapasztalatlansága induláskor nem sok jóval kecsegtetett. Az új bizottságban résztvevő szocialista szakértők elvszerű és ugyanakkor együttműködésre kész magatartása szakértelme és aktivitása nélkül – és ezt nem a túlzás mondatja – 1979 májusában aligha tarthatta volna meg a Bizottság 38. ülését. Az ülés helye akár szimbólumként is, újból Varsó.

A magyar szakmai sajtó elég sok közleményben számolt be az évek során a FID C/3 bizottság munkájáról. Ezekre az irodalomjegyzékben hivatkozunk. Többek között részletes beszámolók íródtak BABICZKY Béla és e cikk szerzői tollából a Bizottság megalakulásának 10. évfordulója alkalmából. Mindez felment bennünket attól az egyébként szép feladattól, hogy jelen cikkben felidézzük e munka valamennyi fontosabb mozzanatát. Igy figyelmünket a legutóbbi évek fejleményeire és a most folyó munkálatokra összpontosíthatjuk.

Kezdjük talán a szervezeti kérdésekkel. Az elmúlt években a Bizottság földrajzi összetétele nem sokat változott. A KGST-tagországok közül egyedül Románia osztályozási szakemberei nem vesznek részt a munkában. A nyugateurópai országok közül a fő részvevők változatlanul a holland és a nyugatnémet szakemberek, mellettük belga, dán, francia, norvég, svéd szakértők dolgoznak, újabban angol, görög érdeklődők is jelentkeztek. A genfi ENSZ Könyvtár állandóan, újabban pedig az Európai Parlament könyvtára is képviselteti magát. A Bizottságban a KGST országokbeli szakértők szorosan együttműködnek, sokáig ún. előkészítő értekezleteket is tartottak. A részvevő országok és szakemberek növekvő száma és a munka hatékonyságának fokozása egyaránt indokolttá tette, hogy a bizottság munkájának fő színterei a diszciplináris albizottságok legyenek.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Ezek 1977-ben önálló C-bizottságokká alakultak (FID-C-32, FID-C-33, FID-C-34 stb.). Maga a FID C/3 Bizottság mint a diszciplináris bizottságok koordináló bizottsága működik tovább. A koordináló bizottság üléseit, az ún. plenáris üléseket és az egyes bizottságok üléseit egy időben, egy helyen tartják, bár ez alól is volt már kivétel. Egyes diszciplinákban csupán FID C/3 munkacsoportok működnek másokban egy-egy bizottságon belül is vannak még külön munkacsoportok is.

Ami a munka menetét illeti: kiindulópontjai a FID C/3 bizottság középtávú terve és éves tervei. A tervekben szereplő feladatok megoldására egyes tagok vállalkoznak vagy külső szakértőket vonnak be.

A szakértő írásbeli javaslatot tesz, ami lehet közvetlenül revíziós javaslat vagy pedig koncepcionális kérdéseket tartalmazó dokumentum. A benyújtott dokumentumokat a megfelelő diszciplináris szerv (bizottság, munkacsoport) vitatja meg. A bizottsági vitákról a koordináló bizottság menetközben szóbeli tájékoztatást kap. A végleges változatban kidolgozott dokumentumok koordináló bizottsági jóváhagyás után kerülnek a FID Osztályozási Osztályához, amely a FID Központi Osztályozási Bizottságának (FID/CCC) jóváhagyása után tervezetben (P-jegyzékben) publikálja őket. A P-jegyzékekhez beérkezett hozzászólásokat ismét a bizottságok tárgyalják és válaszolják meg. Csak ezután kerülhet sor javaslatnak az érvényes változások sorába való felvételére és az Extensions and Corrections to the Universal Decimal Classification (Kiegészítések és módosítások az ETO-hoz) köteteiben való közlésére. A bizottságokban az egyhangúság elve érvényesül, szavazás csupán szervezeti kérdésekben van. Ez a tárgyalásokat hosszadalmassá teszi, időnként indokolatlanul elnyújtja. Arra nincs ugyanis szabály, hogy egy javaslatból hány változat készülhet. Előfordul, hogy minden változatot más-más oldalról külön-külön bírálnak (pl. új tagok bekapcsolódása stb. folytán). Így történhetett meg, hogy a szociológia osztályozásának revíziójára vonatkozó javaslat gerincét alkotó részek munkálatai több mint egy évtizede megkezdődtek, de még ma sem fejeződtek be. Ezzel együtt a Bizottságnak nincs mit szégyenkeznie: az ETO 20 év előtti 3-as szakának a maival való összehasonlítása erről bárkit meggyőzhet.

Szociológia, politika

A szociológiai osztályozás revíziója az 1966. évi budapesti ülésen kezdődött el. A feladat meglehetősen kemény diónak bizonyult elsősorban összetettsége miatt. Csakhamar kiderült, hogy a szociológiai osztályozás korszerűsítése óhatatlanul felvet egy sor más kérdést: a statisztika, a népességtudomány, a néprajz és szociális-kulturális antropológia problémáit. Ennek megfelelően egy átfogó és igen ambiciózus program került kidolgozásra. A tapasztalatok azonban megmutatták, hogy ez a program túlságosan sokat markolt. A szűkítés során kiiktattuk a statisztika revízióját, amelyet a Bizottság végül is nem tekint társadalomtudománynak. Ezzel szemben a revízió során kialakult egy új ETO fejezet 303 a társadalomkutatás módszertana, amely túlnyomórészt az empirikus társadalomkutatás módszereit öleli fel. Ez főként nyugatnémet szakemberek munkája volt. A néprajz és a szociális-kultúrális antropológia osztályo-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

zásának revíziójára irányuló első kísérlet a hagyományos középeurópai és az angolszász iskolák súlyos szemléleti differenciái miatt nem sikerült, de a kérdés nem került le a napirendről. A demográfia revíziós javaslata hosszú vajúdás után éppen a közelmúltban került benyújtásra a FID Osztályozási Osztályára. A problémák jórészt a népességdésstatisztika és a népességtudomány elhatárolása körüli vitákból adódtak. Végül is az az álláspont győzedelmeskedett, amely különbséget tesz a kettő között. Ugy véljük ezzel a népességtudomány önálló teljesítményei kerültek közvetett elismerésre az ETO keretében. A határterületekről folyó hosszadalmas és kiterjedt vitáknak a szorosan vett szociológia szubsztanciák osztályozására vonatkozó javaslat látta kárát. Emellett súlyos nehézségeket okoztak a marxista és nem marxista valamint ez utóbbin belül az angolszász és francia valamint a német iskolák közötti lényeges szemléletbeli eltérések. Igy állt elő, amire már utaltunk, hogy csupán ez évben várható a végleges javaslat benyújtása.

A javaslat 5 fő részre tagolódik. A szociológiai iskolák elméleti irányzatok felsorolásával kezdődik, a következő fejezet a szociológiai struktúrákat társadalmi csoportokat foglalja magában. Ezt követi egy fejezet, amely a társadalmi folyamatok fogalmait gyűjti egybe. Az egyénnek, mint a szociológiai vizsgálódás tárgyának fogalomköre következik ezután, végül pedig a szociológiai értelemben vett kultúra témaköre zárja az új osztályozási javaslatot. A javaslat előirányozza azt is, hogy a szociológia témakörét a 30-as szakból a 31-es szak szabadonálló helyeire viszi át, mivel az előbbiben a szükséges hely nem állt rendlekezésre. További meggondolásként az is szerepelt, hogy a 30-as szakban csupán a társadalomtudomány általános (elméleti és módszertani) kérdései kapjanak helyet és az egyes konkrét társadalomtudományi ágak a 31 jelzettel kezdődjenek. (A statisztika távlatilag kikerül a 31-es szakból.)

A szociológia és határterületei osztályozása körüli, a holland G. RIESTHUIS vezetésével folyó vitákban a magyar szakemberek kezdettől fogva részt vettek. Az utóbbi években az MTA Szociológiai Kutató Intézet két munkatársa (ARATÓ Vera majd GERGELY Attila) foglalkozott e problémákkal.

A politika szak revíziója a FID C/3 Bizottság 1961-ben elkészült első eredménye volt. Joggal felvetődik a kérdés, hogy miért ezzel a kényes és szakmailag is hallatlanul bonyolult, tudományos hátterében bizonytalan szakkal kezdte meg tevékenységét a FID C/3 Bizottság? A válasz egyszerű. Ebben a szakban 1961-ig a szocialista országok számára tűrhetetlen csoportosítások egész sora szerepelt, amíg ezek kiküszöbölése nem történt meg a szocialista országok szakértői nem látták értelmét a kevésbé bántó problémákkal vagy egyenesen másodrangú kérdésekkel való foglalkozásnak. A politika szak 1961-es revíziója – ami nem ment kemény, olykor elkeseredett viták nélkül – azonban csak a tüneti kezelésre szorítkozott. Ezért a 70-es évek elején, amikor elkészült a FID C/3 bizottság máig is érvényes középtávú terve (5–7 évesnek indult de a végrehajtás alighanem 10 évbe is beletelik) újból napirendre került a politika revíziója is. Különösen időszerűvé tette a kérdést, hogy a FID elhatározta a *Dewey-centenárium* alkalmából kiadja az ETO korszerű nemzetközi középkiadását (International Medium Edition, IME – német változata most jelent meg). A FID C-32 Bizottság gondos vizsgálata kimutatta, hogy a 32-es szak „in situ" (helyben) való revíziójára nincs lehetőség. A Bizottság azonban ennél is tovább ment. A politika szakon próbál ki egy új facettás osztályozási eljárást,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

amelynek alapgondolatai a F. SCHMIDT által kidolgozott ETO-fejlesztési koncepcióban gyökereznek, amit a C/32 bizottság magáévá tett. A munka empirikus módszerrel, fogalomgyűjtéssel indult, ezután készült el egy kísérleti csoportosítás és jelenleg ennek a fogalomtárral való egybevetése folyik. E kísérlet nem tartozik a szokványos revíziós munkák keretébe, de sikere esetén nagymértékben befolyásolhatja az ETO társadalomtudomány szakjai arculatának alakulását.

A munkák a nyugat-berlini W. KRUMHOLZ professzor irányításával folynak, a magyar közreműködő VÁLYI Gábor.

A közgazdaságtudomány

A közgazdaságtudomány osztályozása revíziójának első eredményei a 60-as évek első feléből datálódnak. Ekkor történt meg a 331 Munkaügy szak revíziója, valamint a 332 Bank és hitelügy és a 336 Állami pénzügyek szakoknak a 336-os jelzet alá való összevonása illetve részleges revíziója. A következő évtized, ennél is nagyobb változásokat hozott. Átdolgozásra került a 330 Politikai gazdaságtan szak és ezzel együtt megszünt a 335 Szocializmus szak. Majd a C/3 bizottság eddigi legnagyobb terjedelmű munkája került jóváhagyásra, ami a 333, 334, 337, 338 és 339, valamint a 38-as szakokat érintette. E változások teljesen átalakították a 33-as szak strukturáját. A változások eredményeként ma egy korszerűbb, a szocialista gazdaság fogalomtárára is kiterjedő és szakmai követelményekkel a korábbinál sokkal inkább összhangban levő 33-as szakot mondhat magáénak az ETO.

A jelenlegi munkálatok egy része e változtatások befejező szakaszát öleli fel, de egyben megkezdődött a revízió második szakasza feladatainak végrehajtása is.

Az első szakaszba tartozó feladatok közül jelenleg a következőknek a végrehajtása folyik:

1. A matematikai-közgazdasági módszerek osztályozása. Ez jelenleg csupán kis részben és az ETO-nak a 33-as szakon kívül eső részeiben található meg. Az új javaslat, amely magyar részről (SZAKOLCZAI György) került beterjesztésre (csehszlovák, szovjet előmunkálatok figyelembevételével) egységes rendszerbe kívánja foglalni ezt a szerteágazó területet, egyszerre tükrözve vissza a módszereket és a főbb alkalmazásokat.

2. A 332 Föld és telek szak elejére 332.1 jelzettel egy a regionális gazdasággal foglalkozó rész beiktatása van folyamatban. A munkálatok szlovák irányítással a befejezéshez közelednek. Ezzel a területfejlesztésnek, a termelőerők telepítése kérdéseinek korszerű osztályozásához jutnak majd a használók.

3. A 333-as szak megszüntetésekor nyitva maradt a lakáskérdés osztályozásának problémája. Hosszas viták után a Bizottság a lakáskérdést végülis súlypontilag szociálpolitikai témának ítélte és ezért fő helye a 36-os szak lesz. Egyes szigorúan vett közgazdasági összefüggései a 332.8 főosztály keretében nyernek majd elhelyezést. A munkálatokat holland irányítással végezzük.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

4. A revízió első szakaszának további vállalkozása a 33-as szak korlátozottan közös alosztásainak helyesebb elnevezéssel s e g é d t á b l á z a t a i n a k egységes kidolgozása. A probléma lényegét a következőkben lehet összefoglalni. Az ETO 3-as szakban eredetileg a segédtáblázatok egységes szempontú építésének elve volt érvényben. Az egymástól függetlenül különböző időkben végzett módosítások azonban ettől az elvtől oly mértékben távolodtak el, hogy a 60-as évek végén egy belga vizsgálat nyomán ezt az elvet felfüggesztették, de egyben kötelezték az egyes diszciplinákért felelős bizottságokat, hogy a kétjegyű szakokon belül egységesítsék a segédtáblázatokat. Ezt először egy csehszlovák-magyar javaslat kísérelte meg a 33-as szak vonatkozásában. Az egységes segédtáblázatba a javaslat készítői a 65.0 segédtáblázatot is beépítették. A javaslat első változata 1974-ben került kidolgozásra. Egy sor módszertani kérdés merült fel amikre a FID/CCC (Központi Osztályozási Bizottság) segédtáblázati albizottsága csak 1978 végén adott választ. Igy most már sor kerülhet az 5. végleges változat kidolgozására és a revízió befejezésére. Ennek keretében egy sor szakozási nehézség oldódik majd meg, mint például a társadalmi-gazdasági formációk, a tulajdonformák, az alkalmazott módszerek stb. szerinti másodlagos csoportosításokban kiküszöbölhetők a kétértelmű kettőspontos viszonyítások és azok egyértelmű, jelzőként szereplő segédtáblázati számokkal lesznek helyettesíthetők.

E feladat átvezet a revízió második szakaszába. Ennek munkálatai közül az alábbiak vannak folyamatban:

1. A k ö z g a z d a s á g i é s a v á l l a l a t g a z d a s á g i szakok egyesítése. A terv előirányozza, hogy megszünteti a 65-ös szak igazdasági részeit (65.0, 657, 658) és azokat a 33-as szakba helyezi át. E mögött a kettősség felszámolásának logikai indokán kívül az a meggondolás rejlik, hogy ma már egyre kevésbé érvényes a történetileg különböző indíttatású, de egymáshoz egyre közelebb kerülő közgazdaságtan és vállalatgazdaságtan (üzemgazdaságtan) olyan mértékű szeparáltsága, amit az ETO visszatükröz. Szóbakerült egyes ágazati üzemgazdaságtanoknak (agrárüzemgazdaságtan, közlekedési üzemgazdaságtan) a 33-as szakba való beolvasztása is. Ennek a munkának azonban még csak a körvonalai bontakoztak ki. Előzetes viták után most van kidolgozás alatt egy részletesebb javaslat a revízió koncepciójáról. A téma felelőse a moszkvai INION.

2. Előrehaladtak a revízió második szakaszának a munkálatai a 331 m u n k a ü g y szak terén is. A 60-as évek elején végrehajtott módosítások óta eltelt idő tapasztalatai nyomán aktuálissá vált a szerkezet és a fogalomtár újbóli korszerűsítése. A munkálatokat a holland J. van DAM irányítja.

3. Hasonló okoknál fogva került napirendre a 336 p é n z ü g y e k újbóli revíziója. Szintén több mint másfél évtized után időszerűvé vált egy világosabb szerkezet kialakítása, a felesleges fogalmak törlése, új fogalmak beiktatása anélkül azonban, hogy a szak alapvető struktúrája megváltozna. A javaslatokat magyar szakemberek dolgozták ki: RIESZ Miklós és SCHMIDT Ádám neves közgazdászok.

Jogtudomány

A jogi revízió feladata – a FID C/3 általános feladatkörének megfelelően – egyrészt a több mint száz éves ETO-rendszer megfelelő átdolgozása, kiegészítése, az eredeti részek

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

lehető legkevesebb módosításával, másrészt pedig az újonnan – köztük nem utolsósorban a szocialista jogrendszerekben – keletkezett jogfogalmak, jogágak, jogterületek beillesztése a rendszerbe. Az alapvető nehézség az, hogy mint ismeretes, maguk a világ jelenlegi hatályos jogrendszerei is nagyban eltérnek egymástól, nem csupán az egyes jogi fogalmakat, jogintézményeket, hanem a jogági felosztást, rendszerezést, stb.-t illetően is. Közismert, hogy az ETO mellőzi a közjog-magánjog felosztást és a római-germán jogrendszerek anyagának osztályozására is általában alkalmas. Kevésbé alkalmas azonban az ezeken kívülálló jogrendszerek – elsősorban a szocialista jogrendszerek – fogalmainak osztályozására, de ezen túlmenően más további jogterületek (vallási jogrendszerek, a muzulmán jogrendszer, a távolkeleti, továbbá egyes fejlődő országok joga stb.) anyagának rendezésére. Mindez nem kis mértékben befolyásolja a munka eredményességét.

A reformmunkálatok jogi vonatkozásban tehát az ETO jelenlegi rendszerének kereteiben folynak. A Bizottság csak egészen csekély mértékben lehetett figyelemmel annak a még mindig folyó vitának az eredményeire, amelyek magát az ETO-rendszert kívánják lényegesen megváltoztatni.

A reformmunkálatok nem kívánták megszüntetni az ETO eddigi 34-es főcsoportjának egyes szakcsoportjait (340 Jog általában; 341 Nemzetközi jog; 342 Államjog-Alkotmányjog; 343 Büntetőjog; 344 Katonai büntetőjog; 347 Polgári jog-Magánjog; 348 Egyházjog), hanem azokat a legfontosabb szakcsoportokkal (345 A gazdasági tevékenység jogi szabályozása. Gazdasági jog; 349 Vegyes jellegű jogterületek, jogágak) kívánta kiegészíteni. Még nem történt végleges állásfoglalás a 344 megszüntetése és anyagának a megfelelő jogágakba való besorolása tárgyában, de függőben van egy ilyen tárgyú javaslat feletti döntés. A részleteket illetően a reformmunkálatok eddigi eredményei nagy vonalakban a következők:

A *Jog. Jogtudomány elnevezésű* (340) szakcsoportban a reformmunkálatok legfontosabb eredménye a jogtudomány metodologiájának (340.11), az állam- és jogelmélet különféle irányzatainak (340.12), a jogforrásoknak (340.13), valamint az állam- és jog történeti típusainak és formáinak (340.15) osztályozását lehetővé tevő új jelzetek.

A *Nemzetközi jog elnevezésű* szakcsoportban (341) a fontosabb új jelzetek a nemzetközi szervezetekre vonatkoznak (341.12). Igen jelentős újítás a nemzetközi magánjog új elhelyezése (341.9), valamint alosztásai.

Az *Alkotmányjog. Államjog* c. szakcsoportban (342) az államformára (jelenkori köztársaságok, 342.384) vonatkozó új jelzetek igen sok vitára adtak alkalmat. Fontosak az állami hatalom részterületeire vonatkozó fogalmi rendszer logikusabb elrendezése, továbbá az állampolgári kötelezettségre (342.74) vonatkozó, szintén új jelzetek. Igen lényeges módosítás az államigazgatási jogra vonatkozó részek átcsoportosítása (342.9), s ezzel egyidejűleg a szakcsoport elnevezésének: Alkotmányjog. Államjog. Államigazgatási jog-ra való kiegészítése. Az eddigi 35 főcsoport ugyanis, amelynek az elnevezése is Public administration volt, általában nem jogi, hanem – igen széles körben – elsősorban alkalmazott szervezéstudományi kérdéseket tartalmazott. Egyes esetekben azonban – az időközi módosító munkálatok során – jogi elnevezésű anyag is került ide, s így a szakcsoport vegyes – jogi és nem jogi – jellegű. Az új rendezéssel mindaz, ami az igazgatástudományból már jogi rendezést is nyert, egységesen a 342.9-be kerül.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A *büntetőjogi* szakcsoportban (343), az eljárásra (343.1) és egyes, újonnan kodifikált bűncselekményekre (343.31.7) vonatkozó kiegészítések mellett büntetésvégrehajtásra (343.8) és egyes bűnügyi tudományokra (kriminológia, kriminalisztika 343.8/.9) vonatkozó részek lényeges kiegészítéseket jelentenek. Mindezeknek a munkálatoknak eredményeként kialakult új jelzetek már életbe is léptek s azok így a hazai könyvtári gyakorlatban is alkalmazhatók.

Az előbb felsorolt munkálatok befejezése után az a feladat kerül előtérbe, hogy a túlságosan megterhelt s emellett nem tisztán polgári jogi-magánjogi részeket is tartalmazó 347 szakcsoport megbontásával lehetőséget kapjon egyrészt az új jogintézmények, jogfogalmak részletes osztályozása, másrészt pedig az ún. vegyes jellegű jogterületek között helyet kapjanak az olyan joganyagok, amelyek jellege jogági vagy jogterületi minősége, közvetlen kapcsolata stb. még az egyes jogrendszereken belül is vitás. Az elgondolás szerint a 347-ben csak a tisztán polgári jogi-magánjogi és eljárási, illetőleg családjogi, valamint igazságügyi szervezeti részek (e két utóbbi rész elhelyezése ugyan vitatható, de egyelőre nem érinthető) maradnának (személyi jog, dologi jog, kötelmi jog, családjog, öröklési jog, polgári peres és nemperes eljárás, szervezeti kérdések), míg minden egyéb a 346, illetőleg a 349 szakcsoportba kerülne. Ezek a munkálatok most vannak folyamatban. Jelenlegi állásukról az alábbiakban számolok be.

A 346 A gazdasági tevékenység jogi szabályozása. Gazdasági jog. Kereskedelmi jog elnevezésű szakcsoportba kerülnek egyrészt a gazdasági stb. jog alanyai (egyének és szervezetek, a közgazdaságtanban kialakult szervezeti formák szerint), másrészt a jogügyletek. Ide kerülne általában a jelenlegi 347.7 Kereskedelmi jog c. része is. Az alanyokra vonatkozó javaslat (346.2) a 38. ülésen kerül a teljes ülés elé, a jogügyletekre – gazdasági, kereskedelmi jogi szerződésekre – vonatkozó résszel (346.4) még a FID C/34 foglalkozik.

A 349 szakcsoportban Sonderrechte. Rechtszweige gemischten Charakters – Szakjogok, Vegyes jellegű jogterületek, jogágak a FID C/34-es javaslat alapján már végleges jelzetek (Ext. and Corr. 9.3) kaptak a munkajog (349.2), a szociális jog (349.3), a földjog (349.4), a (szocialista és nem-szocialista) mezőgazdasági termelőszövetkezeti jog (349.422.22/.23), a területrendezés (349.44), az éterjog (349.54), a környezetvédelem (349.6), és az atomjog (Kernenergie-recht 349.7). Maguk az előbb említett – tehát csupán a jogágat, jogi diszciplinát, jogterületet jelző – számok, alosztás nélkül, hatályba léptek és alkalmazhatók. Az új jelzetek egy részének részletes kidolgozása is megtörtént, a javaslatok a CCC előtt vannak (pl. 349.4 Földjog, 349.54 Éterjog. 349.422.23 Szocialista mezőgazdasági termelőszövetkezeti jog. Kolhozjog.).

Még nincsen új számuk, de már – a 349-es keretében – munkában vannak a következő területek:

Uj, részletes javaslat készül a légijogra (349.55), az atomjogra (349.72), a tengerjogra (349.56), részletes javaslat készül új szám alatt a szellemi tulajdonjogra (349.84), a környezetvédelemre (349.53) stb. Más területeket (pl. a munkajogot) a munkajogi bizottság tevékenységének eredményeihez képest kell majd – az eddig elfogadott és közzétett, tehát használható – legáltalánosabb részleteken belül – a szükségleteknek megfelelő részletességgel kidolgozni. Folyamatban vannak a muzulmán jogrendszerek

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

anyagának részletes kidolgozását, illetőleg az ETO rendszerébe való beillesztését előkészítő intézkedések.

A reformmunkálatok legvégső, eddig nem érintett feladata lesz a 34-es főcsoport korlátozottan közös alosztásainak elrendezése. Ezekhez – a tapasztalat szerint – célszerű megvárni az egész anyag átdolgozását, amint az pl. a 33-as esetében is történik. Itt majd figyelemmel kell lenni arra, hogy a 34-es főcsoporton belül jelenleg nagy területen alkalmazhatók a 35 főcsoport korlátozottan közös alosztásai is.

További szakok

A 35 közigazgatás szak kérdései hosszú idő óta szerepelnek a napirenden. Kiderült azonban, hogy amíg a jogi osztályozási munkálatok be nem fejeződnek, nem célszerű és a szűk kapacitás folytán nem is lehetséges lényegesebb módosítások keresztülvitele. A változások így csak szűk területen és ott is inkább a felesleges párhuzamosságok kiküszöbölése vonatkozásában érvényesültek. Az ugyancsak a 35-ös szakban szereplő hadtudományok osztályozásának korszerűsítésére nyugatnémet és magyar (WINDISCH Aladárné) részről történtek kísérletek. Döntés eddig még nem született, részben a súlyos tartalmi és módszertani problémák, részben a téma kényessége folytán.

A szociálpolitika a 36-os szak meglehetősen elhanyagolt területe volt. Holland osztályozási szakértők kezdeményezésére az utóbbi évben lényegesen bővült az ETO-ban szereplő szociálpolitikai fogalomkör. A már elvégzett és folyamatban lévő kiegészítések és módosítások célja, hogy az ETO tükrözze vissza a korunkban világszerte egyre terebélyesedő szociális gondoskodás egész problematikáját. Mint említettük e szak keretében épül ki a lakáskérdés új osztályozása is.

Az oktatásügy ETO szakja (37) a 60-as évek derekán a holland W. de REGT irányításával és többek közt magyar közreműködéssel került revideálásra. Hosszabb szünet után a múlt év őszén belga kezdeményezésre felvetődött az újbóli revízió kérdése. Mögötte az az igény rejlik, hogy a pedagógiai szak tükrözze vissza az oktatást mint az egész emberi életen végigvonuló folyamatot.

Néhány év óta a FID C/3 koordináló bizottság hatáskörébe tartozik a történettudományi osztályozás kérdése is. Az eredetileg kizárólag dán szakértőkből álló kis csoport kidolgozta a gazdaság és társadalomtörténet önálló osztályozásának tervezetét, ami lényeges változást jelenthet a történettudomány ETO-beli kezelésében. Mint ismeretes, jelenleg az ETO-ban a történettudományi szak (93/99) csupán kronológiai és földrajzi beosztást tartalmaz, fogalmakat azonban nem. Ez rendkívül megnehezíti a történettudományi kutatás igényei szerinti szakozást. Ezen kíván módosítani a bizottság. Itt is beszámolhatunk magyar közreműködésről (BORSOS Istvánné).

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Összefoglalás helyett

Húsz év alatt a bizottság 38 ülést tartott, ezen kívül sok szűkebb körű összejövetel is szükségesnek bizonyult egyes különösen nehéz kérdések tisztázására, vagy nagyobb munkák lezárására. A bizottsági munkával kapcsolatos iratok mennyisége 10—15 fasciculus terjedelműre duzzadt. Körülbelül 20 fő/év munka fekszik az eddigi eredményekben. Kérdés, megérte-e, arányban állnak-e az erőfeszítések az elért eredményekkel?

„Navigare necesse est" mondották a régi rómaiak, akik Egyiptomból jutottak gabonához és a Földközi-tengert uralva teremtették meg máig is csodált civilizációjukat. Jó, vagy rossz-e az ETO, erre a kérdésre nem ennek a cikknek kell választ adnia. Rossz, ha a követelményeket állítjuk vele szemben és jó, hogy van. Amíg az ETO-nak hazánkban és egy sor más KGST, valamint nyugat-európai és nem európai országban a hatalmas konkurrencia ellenére is kiterjedt a használata (még számítógépes rendszerekben is alkalmazzák), addig akarva-akaratlanul karban kell tartani ezt a munkaeszközt. Addig *„revidere necesse est"*, az ETO-t gondozni kell. Ez a C-bizottságok és köztük a FID C/3 bizottság feladata. Aziránt sincs semmi kétség azonban, hogy ez a munka az indokoltnál kisebb hatékonysággal és lassúbb ütemben nem is mindig a szükséges körültekintéssel folyik. Ha meggondoljuk azonban, hogy 1) az ETO terjedelme ma már meghaladja a manuális kezelhetőség mértékét, de technikailag megoldott számítógépre vitele anyagi okokból egyelőre nem lehetséges, 2) a FID-ben ugyancsak anyagi okoknál fogva mindössze egyetlen főhivatású munkaerő áll rendelkezésre a tucatnyi országban százas számokban mérhető közreműködővel végzett munka koordinálására, szervezésére, eredményeinek publikálására, 3) az ETO-revíziót a közreműködők túlnyomórészt társadalmi munkában, szabadidejükben végzik, 4) a részvevő országok az ezzel járó költségeket csak nehezen tudják előteremteni (ez tőkés országokra is igaz) — szóval ha mindezt figyelembevesszük és ha ezekhez hozzátesszük, hogy az ETO-munkálatokban részvevő különböző szakmájú, politikai beállítottságú szakemberek egyéni és parciális érdekek hordozói, és hogy mindez nemzetközi szinten konfrontálódik, akkor az elvégzett munkát, annak eredményességét nincs ok lebecsülni. Más kérdés, hogy egy a jelenlegitől különböző „mechanizmusban", egy más alapelvekkel dolgozó szervezetben nem lehetne-e többet és jobban teljesíteni. Kérdés azonban az is, hogyan ötvözhetők össze egy precízen szervezett munkafolyamat irányításának és a nemzetközi egyeztetés és egyhangúság nélkülözhetetlen elveinek követelményei.

Jelenleg a C-33 közgazdasági és a C-34 jogi bizottságnak magyar elnöke van (FÖLDI Tamás és NAGY Lajos személyében, előbbi a koordináló bizottságnak is alelnöke). Két évtized alatt tucatnyi magyar szakember vett részt a FID C/3 bizottság munkájában. E helyütt csak halottaink emléke előtt hajtunk fejet: VEREDY Gyula felejthetetlen kollégánk a társadalomtudományi osztályozási munkába való bekapcsolódásnak és az első eredményeknek is egyik kovácsa volt, WÉGER Imre és WALDAPFEL Eszter a pedagógia revízió során szereztek nemzetközi megbecsülést a magyar könyvtárügynek.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

IRODALOMJEGYZÉK

1. LÁZÁR Péter – VEREDY Gyula: Nemzetközi konferencia az egyetemes tizedes osztályozásról Budapesten. – Magyar Könyvszemle 1959. 4. sz.
2. ARNTZ, Helmut: Problematik einer Klassifikation der Sozialwissenschaften. – DK-Mitteilungen. 1962. 6. no.
3. RÓZSA György: A társadalomtudományok nemzetközi dokumentációs osztályozásának egyes kérdései. – Magyar Tudomány 1972. 9. sz.
4. WEGER Imre: A pedagógia szak átdolgozása. – Könyvtáros 1964. 9. sz.
5. BABICZKY Béla: A társadalomtudományok osztályozásának kérdései a FID C/3 budapesti ülésén. – Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1966. 7. sz.
6. NAGY Lajos: Problémes d'actualité concernant la classification du materiel juridique du point de vue des bibliothéques et des organismes de documentation. – Acta Juridica. 1967.
7. FÖLDI Tamás – NAGY Lajos: A társadalomtudományi dokumentációs osztályozás továbbfejlesztése. Az MTA Gazdaság és Jogtudományok Osztályának Közleményei 1969.
8. SCHMIDT, A. Friedrich: Anlass und Stand der DK Reform. – DIN Mitteilungen 1976. 2. H.

A BRITISH LIBRARY nagy olvasótermét 70 %-ban egyetemi oktatók és posztgraduális hallgatók használják, – ezek felerészben külföldiek (főként az Egyesült Államokból.) A maradék 30 %-ot történészek, írók, valamint az íróknak foglalkozásszerűen „bedolgozó" kutatók teszik ki.

(Library Association Record, 1978. 7. no)

ÚJ MULTINACIONÁLIS kiadóvállalat a könyvtári szakirodalomban: a müncheni Saur könyvkiadó megvásárolta a neves angol Clive Bingley könyvtári kiadóvállalatot. Szerződést kötött a British Library-vel: 350 kötetben 5 év alatt kiadja a BL könyvkatalógusát. Amerikai irodát is nyitott a Saur-cég, az Egyesült Államokban is megkezdi szakkiadói tevékenységét.

(Advanced Technology Libraries, 1978. 11. no.)

AZ USA FELNŐTT POLGÁRAINAK 59 %-a olvasott könyvet és 51 %-a járt közművelődési könyvtárban az utolsó hónapban egy 1515 főre kiterjedő reprezentatív Callup-vizsgálat szerint. Egy másik vizsgálat mintájának (1450 felnőtt) 94 %-a olvasott legalább újságot vagy magazint az utolsó félévben, 55 % könyvet is, 25 % pedig legalább 10 könyvet.

(Library Journal 1978. 22. no.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

PROBLÉMÁK ÉS TAPASZTALATOK AZ IRODALOMKUTATÁS OKTATÁSÁBAN A BUDAPESTI MŰSZAKI EGYETEM KÖZPONTI KÖNYVTÁRÁBAN*

LÉCESNÉ MESTERHÁZI-NAGY Márta

Bevezetés

Az egyetemi, főiskolai hallgatók könyvtári és bibliográfiai ismeretekkel való ellátásának kérdése az utóbbi két évtizedben egyaránt foglalkoztatja Európa és Amerika könyvtáros szakembereit. A könyvtárak sokat áldoznak a dokumentumok beszerzésére, sajnos azonban – különböző okok miatt – nem tesznek eleget annak érdekében, hogy megtanítsák a hallgatókat a könyvtárban tárolt dokumentumok használatára, az azokban felhalmozott ismeretanyag „kinyerésére".

A könyvtárhasználat oktatásának egyik lényeges kérdése, hogy az az egyetemi, főiskolai tantervben a választott szakon hová és milyen volumenben illeszkedjék be.

A kísérletek és tapasztalatok szinte egyetemenként különböznek egymástól, megvalósításuk módja a helyi körülményektől, a személyi ellátottságtól, s az egyetem vezetőségének „hozzáállásától" függ. Az optimális megoldás az, ha a képzés folyamán a következő években kapnak a hallgatók eligazítást:

1. az első év első félévében (könyvtári orientáció vagy könyvtárhasználati ismeretek oktatása),
2. az első dolgozat írásának évében, amely általában a III. év (szakirodalom-kutatás oktatása),
3. a diplomaterv, illetve szakdolgozat írásának évében, amely a IV. vagy V. év, a képzés időtartamától függően (szakirodalomkutatás oktatása).

A személyi ellátottsággal kapcsolatban felmerül, hogy oktató vagy könyvtáros tartsa-e a bevezető előadást, s mekkora óraszámban. Véleményünk szerint mindenképpen a könyvtárosoknak kell vállalniok ezt a feladatot, egyes esetekben az oktatók szakvéleményének meghallgatásával, s a lehetőségekhez képest minél nagyobb óraszámban.

---

* A Műszaki Egyetemi Könyvtárak II. Szakmai Szemináriumán (1979. január 25–26.) elhangzott előadás rövidített változata.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Néhány külföldi példa*

A Szovjetunióban a „könyvtári-bibliográfiai ismeretek minimuma" oktatásának igénye már 1941-ben felmerült, majd az 1950-es években javaslat készült a kollégium megindításáról 20–40 órás időtartammal az egyetemi, főiskolai stúdiumok során.[1] Ez a javaslat több változat után a Szovjetunió Közép- és Felsőfokú Szakoktatási Minisztériuma 1960. december 8-i körlevelében nyert a következőképpen megfogalmazást: „...célszerű és hasznos megtanítani az egyetemi és főiskolai hallgatóságot a tudományos és műszaki információ, dokumentáció feltárására és felhasználására. Kívánatos fakultatív speciális kollégiumként bevezetni a tudományos és műszaki információ feltárása és felhasználása programját, amely az egyetem, a főiskola sajátos oktatási terveihez igazodna."[2] Ennek megfelelően a hallgatók oktatását 8 óra elméleti és 8 óra gyakorlati foglalkozással lehetne megoldani.

Lengyelországban[3] kb. 1954 óta miniszteri rendelet írja elő az elsőévesek oktatását, s kb. 30 egyetemi és főiskolai könyvtár nyújt hallgatói részére könyvtári ismereteket. Egyes főiskolákon a végzett hallgatókkal is foglalkoznak, akiknek posztgraduális tanulmányaikhoz vagy doktori disszertációjuk elkészítéséhez nyújtanak segítséget.

Egy 1964-es felmérés[4] szerint az USA egyetemei és főiskolái közül 1900 intézményből 563-ban szerepelt a tantervben a könyvtári ismeretek oktatása, s a középnagyságú egyetemek és főiskolák 43 százalékában kötelező tárgy volt.

Komoly, színvonalas, az egész féléven át húzódó, tanrend szerinti kollégiumot legrégebben a University of Maryland (Baltimore, USA)[5] folytat, mégpedig 1919 óta. 1950-től kezdve heti egy órában két féléven át első- és másodéveseket, kisebb mértékben felsőéveseket oktatnak.

Az egyik angol műszaki főiskola (Hatfield Technical College)[6] 1958 óta úgy szervezi meg az összesen 18 elméleti órából és gyakorlati foglalkozásból álló oktatást, hogy ezt a kollégiumot a főiskolai évek során minden hallgató köteles elvégezni.

De nemcsak ilyen példákat említhetünk! Az audio-vizuális ismerethordozók használatának elterjedése külföldön szükségszerűen magával hozta azok alkalmazását a könyvtári ismeretek oktatásában is. Ahogy ezek a módszerek elterjedtek az egyes tantárgyak oktatásában – már amelyek alkalmasak voltak a képi megjelenítésre, vagy programozott formában, esetleg oktatógépen való oktatásra – úgy fokozatosan igyekeztek az oktatókönyvtárosok is átvenni e módszerek közül azokat, amelyeket e tárgyban hasznosíthatóknak véltek.

Ezek közül kiemeljük a Los-Angeles-i California State College[7] gyakorlatát. A kb. 20 000 hallgatót oktató főiskolán az egyetemi televíziós stáb és egy 8–9 főből álló könyvtáros munkacsoport kidolgozta egy televíziós tanfolyam anyagát, amelyet négy előadásban sugároztak összesen 3 óra időtartalmban.

---

* Kiegészítésként ajánljuk DÉRI Miklósné: Az olvasók képzése az egyetemi könyvtárak használatára c., a Könyvtári Figyelő 1978. 6. számában (731–738. p.) megjelent szemléjét.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A négy előadás tematikája: 1. Bevezetés és történelmi visszapillantás. A múlt és a jelen könyvtárai, fejlődési tendenciák. 2. A könyvtári anyag elrendezése. A decimális rendszer és a Kongresszusi Könyvtár szakrendszere. A cédulakatalógus. 3. Ami nem található a cédulakatalógusban. Referenszkönyvek. Folyóiratok. 4. A kutatás problémája. Egy speciális évközi dolgozat témájára vonatkozó információk összegyűjtésének módszere.

Az 5. héten tartották a vizsgát. A televízióval felszerelt előadóterem 150 személyes, minden előadást annyiszor ismételtek meg a héten, hogy mindenki találhatott magának megfelelő időpontot. Mindenki a neki megfelelő időben sorra kerülő adást nézte meg. A tanév folyamán minden előadást 32-szer sugároztak. 1963/64-ben 1500, a következő évben 2000 hallgató vizsgázott, és még jó néhány százzal többen vettek részt az előadásokon.

A vizsgák szempontjából az eredmények jók voltak, de a hallgatók és oktatók egyaránt érezték a visszacsatolás hiányát. A hallgatóknak nem volt módjuk az azonnali kérdésfeltevésre, az oktatónak – vagyis a tv-bemondónak – a válaszadásra.

A múlt

Mivel hazánkban a kormányzat felismerte a felhasználók oktatásának szükségességét, a művelődésügyi miniszter 1966-ban utasítást[8] adott ki a műszaki egyetemeken, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen, valamint a tudományegyetemek természettudományi karán a szakirodalmi ismeretek oktatásának bevezetéséről. Ennek értelmében a féléves kötelező tantárgy oktatását a III. éven vagy a felsőbb évfolyamokon legkésőbb az 1968/69-es tanév második félévében meg kellett volna kezdeni.

Nem feladatom elemezni az utasításban megjelölt egyetemek gyakorlatát, de a Budapesti Műszaki Egyetemről elmondhatom, hogy e téren úttörő munkát végzett. Már 1958-tól kezdve – tehát jóval az utasítás megjelenése előtt – a könyvtár vegyész képzettségű tájékoztató munkatársa irodalomkutatási gyakorlatokat tartott a III. éves vegyészhallgatók részére 3 foglalkozáson, összesen 8 órában 10–10 hallgatóval, évenként kb. 15 csoportban.[9]

1966-ban tehát, az előírásnak megfelelően, már 138 III. éves vegyészhallgató vett részt kötelezően a 8 órás foglalkozáson. 1967-ben, 1968-ban az oktatás már 9 órában folyt, de még mindig csak a vegyészek számára volt kötelező. 1968-ban ugyanakkor megkezdődtek az első lépések más karokon is, így a gépész- és villamosmérnök hallgatók részére fakultatívan meghirdettek egy óra előadást és két gyakorlatot. Utóbbin a hallgatók egyharmada vett részt.

Ezekután 1969 és 1974 hozta a döntő fordulatot. Először a Közlekedésmérnöki Kar harmadéves hallgatói részére vált kötelezővé, majd 1974-től kezdve már az V. éves gépészmérnök hallgatók részére is. Külön meg kell említeni azt az eredményt, hogy a mérnök-tanár szakon 1972 óta 1 féléves tárgy lett. A történeti hűséghez tartozik azonban, hogy három karon az oktatás egyelőre fakultatív.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

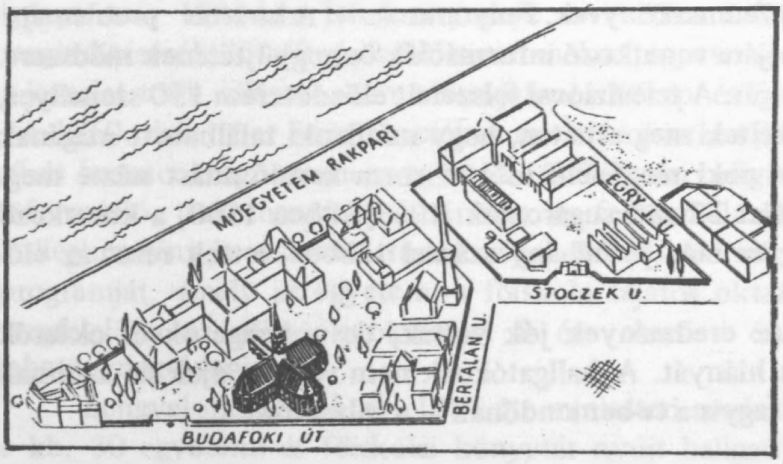

A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárában az I. évesek oktatása 1964 óta folyik. A hallgatók vagy a beiratkozás napján, de legkésőbb az első héten 30–45 perces bevezetőt kapnak a könyvtár elhelyezéséről, katalógusairól, a kölcsönzés szabályairól stb. Az előadásokat a könyvtár igazgatója és a szakreferensek tartják. Az előadás után a hallgatóknak kiosztják a könyvtárról készült ismertető füzetet. Amelyik karon több időt tudnak biztosítani, ott a hallgatókat még körül is vezetik a könyvtár előcsarnokában és a helyszínen mutatják meg a katalógusok stb. elhelyezését.

A felsőévesek oktatása 3 karon évek óta megoldott és rendszeresen, kötelezően folyik. A vegyészhallgatók 2 óra előadást hallgatnak + 3 óra gyakorlati foglalkozáson vesznek részt kis csoportokban, majd irodalomkutatási feladatuk helyes megoldásához a szakreferenssel egyénileg konzultálnak. A kétlépcsős vegyészképzés bevezetése azonban szükségessé tette, hogy a hallgatók először ne a harmadéven, hanem már a II. évben megismerkedjenek a szakirodalom-kutatás módszereivel. Azok, akik tovább folytatják tanulmányaikat, a IV. év II. félévében kiegészítő oktatást kapnak. A gyakorlatok szövegét magnóra vesszük, így a jövőben könnyebb lesz a vegyész tájékoztatónak a gyakorlatok lefolytatása. Egyébként a magyarázatokat már máskor is rögzítettük magnón, erről jó tapasztalataink vannak. Új szakreferensek betanítására is alkalmasak a magnószalagra felvett előadások.

A közlekedési mérnökhallgatók számára a III. év második félévében tartja a szaktájékoztató a foglalkozásokat 4 óra előadás + egy hatórás gyakorlat keretében, 6–8 fős csoportokban. Mivel az irodalomkutatási téma tantárgyi rajzfeladathoz kapcsolódik, csak 6–8 hallgatóval lehet egyidőben foglalkozni.

A Gépészmérnöki Karon kötelező még a szakirodalom-kutatás oktatása. Az V. éves hallgatók részére – általában 300–400 fő – a bevezető előadást a könyvtár igazgatója tartja, majd a gyakorlatokat kisebb csoportokban a szaktájékoztatók.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Villamosmérnöki Karon csak az előadáson való részvétel kötelező, éspedig az V. évesek részére, a gyakorlatok már fakultatív jellegűek. Az Építőmérnöki Karon az 1978/79-es tanév második félévében a közlekedésépítő és a földmérő V. éves levelező hallgatók részére tették kötelezővé a tárgyat 2 + 3 órában. A többiek részére még egyelőre fakultatív, s ugyanez a helyzet az építészhallgatókkal is. A IV. éves építészek a komplex tervezési gyakorlatok tárgykörben fakultatívan, szinte egyénenként foglalkozva velük, részesülnek a 2 órás bevezető előadás után 2 x 3 órás gyakorlatban.

14 év alatt 2054 III. éves vegyészhallgató, 10 év alatt 1376 III. éves közlekedési mérnök-hallgató, 8 év alatt 336 mérnök-tanár hallgató, 5 év alatt 1645 V. éves gépészhallgató, vagyis összesen 5411 fő vett részt a kötelező foglalkozásokon és szerzett indexaláírást. Ezenkívül 1966 óta 2465-en hallgattak csak előadást, s ezek közül a fakultatív gyakorlatokat 218-an végezték el.

Segédeszközök

A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára 1966 és 1971 között minden kar számára és a társadalomtudományok tárgykörében megjelentette „A szakirodalomkutatás segédkönyvei" c. sorozatának hét kötetét.[10] Ahogy az évek múlnak, az egyes kötetek kiegészítésén is dolgoznak a szerzők, így már kiadtuk a kémia kiegészítését, a gépészeté pedig néhány hónapon belül megjelenik.

Elkészült egy diasorozat is a gépészet és közlekedés tárgyköréből, amelyet ugyan többször bemutattak már munkatársaink, használata azonban nem elég intenzív. Ugyanez a helyzet a kb. 20 perces filmünkkel is, amelyet azonban inkább a könyvtárosok továbbképzése céljából készítettünk. Meg kell azonban említenünk, hogy kísérleteink iránt sokszor érdeklődnek, diáinkat, filmünket kölcsönkérik.

Problémák

A szakirodalmi ismeretek oktatásával kapcsolatban rendszeresen végzünk kérdőíves felmérést.[11] E felmérések bizonyítják, a hallgatók igénylik és jónak tartják ezt a formát, sőt sokan az ötödévesek közül még azt is megjegyzik, előnyösebb lett volna számukra, ha előbb ismerkednek meg az irodalomkutatás módszereivel.

Sok egyetemi oktató igényli a szervezett oktatást. A könyvtár eleget tett egyes tanszékek kérésének, s egy-egy tanulókör hallgatóinak, főként a tudományos diákkörök munkájában résztvevő hallgatóknak külön tanfolyamot tartott.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Ennek ellenére mégsem lehetünk elégedettek. A könyvtár sokat tesz, hogy az oktatást kellően propagálja. Három karon a tárgy csak fakultatív, nincs kötelezően az órarendbe iktatva, bár évről-évre tárgyalások folynak arról, melyik tantárgy órakeretéből lehetne e fontos ismeretek oktatásának időt szentelni. Ez annál is érthetetlenebb, mivel a miniszteri utasítás már ezelőtt 13 évvel előírta azt az egyetem számára. Tehát nem ott jelentkezik az ellenkezés, ahol pedig igazán nehézségek lennének – a könyvtárban – hanem éppen a karokon, ahol a másik három karon bizonyított eredmények és jó tapasztalatok ellenére, nem értik meg e kérdés fontosságát.

Tagadhatatlan, hogy a könyvtárnak sok problémát okoz az oktatás technikai lebonyolítása. Elsősorban a tájékoztató mérnökök részére okoz megterhelést, mert a kiscsoportos oktatás miatt kb. 2 hónapon át szinte csak az oktatással tudnak foglalkozni. Külön hangsúlyt kell kapnia annak a ténynek, hogy könyvtárunkat már kinőttük, a könyvtári terek szűkösek, s egyetlen szoba áll a gyakorlatot vezető tájékoztató mérnök és a csoport rendelkezésére, s ezt a helyiséget kell időben megfelelően beosztani, hogy mindenki helyhez jusson. A vegyészhallgatók oktatása a vegyész szakolvasóban történik, itt viszont az a probléma, hogy amikor az oktatás folyik, a vegyész kutatók nem használhatják a kézikönyveket. Társkönyvtárunk, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ katalógusait és szolgáltatásait is meg akarjuk ismertetni hallgatóinkkal, így ott is oktatjuk őket. Ezért a segítségért köszönettel tartozunk az OMKDK-nak.

A jövő

A jövő feladatainak reális megtervezése azon múlik, hogy
- az egyes karokon mikor teszik kötelezővé az oktatást,
- a felemelt hallgatói létszámhoz tud-e az egyetem újabb tájékoztató és egyben oktató munkatársakat alkalmazni,
- kaphat-e a könyvtár néhány helyiséget a jelenlegi mellett, amely lehetővé tenné, hogy a nagyobbszámú hallgatóságot kellően tudják oktatni.

Elképzelhető lenne az Oktatástechnikai Osztály közreműködésével az I. évesek számára egy televíziós program összeállítása, amely az ipari tv-vel ellátott termekben hetenként többször levetíthető lenne 6 héten keresztül 20–30 percben, amennyiban az egyetem vezetőségét ennek a tervnek meg tudnánk nyerni.[12]

Felvetődhet a SCONUL rendszernek,[13] vagy a braunschweigi műszaki egyetem hangosdia programjának a megvétele is.[14] Nyilván átgondolt beszerzési politikával mind az alkalmas műszaki berendezéseket, mind a programokat megvásárolhatnánk és adaptálhatnánk saját könyvtári viszonyainkra.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. NÉMETH Zsófia: A bibliográfiai ismeretek és a tudományos munka alapjának oktatása. = Felsőoktatási Szemle, 11. 1962. 9. sz. p. 543–549. és 12. sz. p. 729–734.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

2. KOVÁCS Gyuláné: Az információs forráskutatás oktatása a Szovjetunió felsőoktatási intézményeiben. = Felsőoktatási Szemle, 13. 1964. 5. sz. p. 297.
3. WÓJCIK, M.: Academic library instruction. = College and Research Libraries, 26. 1965. 5. sz. p. 399–400.
4. POWER, E.: Instruction in the use of books and libraries: preliminary report to the International Association of Technical University Libraries. = Libri, 14. 1964. 3. sz. p. 253–263.
5. WEDEMEYER, J. A.: Student attitudes toward library methods courses in a university. = College and Research Libraries, 15. 1954. 3. sz. p. 285–289.
6. CAREY, R. J. P.: A technical information course. = The Chartered Mechanical Engineer, 10. 1963. July, p. 371–373.
7. BROWN, C. M.: Faced with large numbers of entering freshmen, this library made a choice between TV or the herded tour. = Library Journal, 90. 1965. 10. sz. p. 2214–2218.
8. A művelődésügyi miniszter 169/1966. (M.K. 21.) MM számú utasítása egyes egyetemeken a szakirodalmi ismeretek oktatásának bevezetéséről. = Művelődésügyi Közlöny, 10. 1966. 21. sz. p. 307.
9. HÉBERGER Károly: Könyvtártechnikai alapismeretek és a szakirodalom-kutatás oktatásának helyzete és problémái. Előterjesztés a Könyvtári Tanács számára. (Bp. 1966.) 4 p.
10. A szakirodalom-kutatás segédkönyvei. Szerk. HÉBERGER Károly.
a) DERSI Gyuláné: Kémiai szakirodalom-kutatás. (2. átd. kiad.) Bp. Tankönyvkiadó, 1974. 176 p.
b) BISZTRAY B. Sándor – STEINER József – SZALAI Pál: Gépészeti irodalomkutatás. Bp. Tankönyvkiadó, 1967. 247 p.
c) CSÁT József – HÉBERGER Károly – PÁSZTOR Józsefné: Villamossági irodalomkutatás. Bp. Tankönyvkiadó, 1969. 328 p.
d) PÜSÖK Gyuláné – ROHLA Mártonné: Társadalmi-gazdasági tudományok irodalomkutatása. Bp. Tankönyvkiadó, 1970. 477 p.
e) FREY Tamásné – GERLEI Ferenc: Közlekedési irodalomkutatás. Bp. Tankönyvkiadó, 1971. 289 p.
f) Építőmérnöki irodalomkutatás. Irták: BALÁZS János, RÓZSA Pál stb. Bp. Tankönyvkiadó, 1971. 396 p.
g) GÁSPÁR Istvánné – SPÁNYI Balázsné: Építészeti szakirodalom-kutatás. Bp. Tankönyvkiadó, 1972. 319 p.
11. HÉBERGER Károly: A könyvtárhasználat és a szakirodalom-kutatás oktatása a Budapesti Műszaki Egyetemen. = TMT, 22. 1975. 10–11. sz. p. 755–760.
12. LÉCESNÉ MESTERHÁZI-NAGY Márta: A programozott oktatás és az audio-vizuális eszközök szerepe az egyetemi könyvtárak oktatási feladatainak megoldásában. = A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának évkönyvei. I. 1967. p. 68–108.
13. DÖMÖTÖR Lajosné: Audiovizuális módszerek a könyvtárhasználat oktatásában. = Könyvtári Figyelő, 24. 1978. 5. sz. p. 561–564.
14. DEZSŐ Zsigmondné: AV-eszközök a könyvtárhasználók oktatásának szolgálatában. = Audiovizuális Közlemények, 15. 1978. 4. sz. p. 298–302.

I. évfolyam Budapest, 1913 szeptember 20. 6. szám

KÖNYVTÁRI SZEMLE

KÖNYVTÁRAK, OLVASÓK ÉS KÖNYVGYŰJTŐK FÉLHAVI ÉRTESITŐJE

Előfizetési egész évre . . 8.— kor. Egy szám ára: félévre . . . . 4.— kor. Megjelenik minden hó 5-én és 20-án.

Szerkeszti: Kőhalmi Béla

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, IV., Királyi Pál-utca 4. sz. Telefon-szám . . . . . 101–07.

Örömmel adunk hírt arról, hogy az OMKDK–OSZK közös vállalkozásaként a Könyvtári Szemle első évfolyamának hasonmás kiadása megjelent és a Könyvtárellátónál kapható. Ld. BÓDAY Pál cikkét a Könyvtári Figyelő 1979/2. számában (117–123. p.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

FÓRUM

Két hozzászólás Földi Tamás cikkéhez (KF. 1979. 3. sz. 233–248. p.)

LEVÉL FÖLDI TAMÁSHOZ A KÖZGAZDASÁGI INFORMÁCIÓ ÜGYÉBEN

Kedves Tamás!

A Könyvtári Figyelő szerkesztőségének felkérésére, hogy szóljak hozzá cikkedhez, kissé tétováztam: még nem tartottam illőnek, hogy egyáltalán megszólaljak, hiszen alig egy éve – 1978. februárja óta – foglalkozom munkakörömből adódóan a közgazdasági információ ügyével.

De hallgatási szándékomnak egyéb, rajtam kívülálló okai is voltak – vannak! Tisztáznom kell néhány döntő fontosságú kérdést leendő információs partnereink, továbbá a felettes szervek illetékeseivel. Az illetékeseivelt azért emelem ki, mert jogi személyek voltak az elmúlt másfél évben is. Csakhogy ott is emberek mozgatják az ügyeket; emberek, akik nyugdíjba mennek, áthelyezik őket, sőt: – fájdalom – el is távoznak az élők köréből... Csak 1979. márciusától kerülhet sor döntő fontosságú kérdések tisztázására.

Cikked alapos áttanulmányozása után látom: jó szolgálatot tettél azzal, hogy csokorba gyűjtötted a közgazdasági információ rétjének növényeit – még akkor is, ha e csokorban sok a csalán. Sok hasznos gondolatot fejtettél ki, és arra serkentettél, hogy fejtsem ki én is álláspontom. De nem az egyetértést várod tőlem, hanem vitára szólítasz fel. Engedelmeskedem ugyanakkor a szerkesztői felkérésnek is, miszerint „szíveskedjék értékelni a cikkben foglaltakat a vezetése alatt álló intézmény szemszögéből", de én egyúttal az országos érdekeket is szem előtt tartom, mert a két érdek egybeesik!

A közgazdasági információ ügye eddigi kátyús útjának vázolása után, cikked végefelé, megoldásul új szervezeti felállítást javasolsz. Vizsgálod a jelenségeket, ám a lényeg felett átsiklasz, így következtetésed:

a 3+1 is hibás.

Az információk iránt érdeklődő közgazdák – akiknek a számát „hajlamosak vagyunk 1000 főnél alacsonyabbra tenni" – igényeinek a kielégítését 3 hálózatra (OMKDK + KSH + MKKE könyvtára) bíznád.

De hiszen így minden rendben van! Mindnyájan megnyugodhatunk, mert a három könyvtár együttvéve máris kielégíti az 1000 közgazda igényeit – talán még többet is! (Szerintem azonban legalább 3000 szakemberrel kell számolnunk.) S a három hálózatot

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

egy iroda fejelné meg: amint fejtegetéseidből kiderül, nem valami steril körülmények közötti, pusztán íróasztal mellől koordináló, továbbképző, nemzetközi kapcsolatokat ellátó büró lenne, hanem feladata lenne olyan segédletek készítése is, mint például a közgazdasági időszaki kiadványok központi jegyzéke, adattárak, kalauzok összeállítása, stb., amelyek egy referral centre szintjére emelnék. De ide tartozna még a felsőszintű vezetés információellátása is. (Ez utóbbi meglepő: hiszen a KICS feladata...) Mindezek a teendők valamilyen – nem is kicsi – dokumentumbázist feltételeznek. Vagyis három „mag" = hálózat + egy koordináló központ jönne létre – az anyagi és szellemi erők oly nagymérvű pazarlása, amit nem engedhetünk meg magunknak. (Irod: kevés a szakember – közgazdász és könyvtáros egyaránt.) Kétségbevonhatatlanul igaz, hogy a közgazdasági információ területe igen széles. Ám a műszaki terület is igen szerteágazó, és mégis megfér az OMKDK keretei között. Vagy nem erre gondoltál, amikor ezt írtad: „A közgazdasági információ szervezete és tevékenységének jellege több közös vonást mutat fel a műszaki-tudományos tájékoztatással, mint a többi társadalomtudományéval?"

Továbbá, ha már az OMKDK-t említem: e központ és a többi jól működő információs központ: pl. AGROINFORM, OOKDK ereje abban van, hogy a h o r i z o n t á l i s a l a p f e l t á r á s egy kézben összpontosul. Te azt írod: „...összeköti őket (ti. a 3 központot) az alapfeltárásban szükséges egységesség." Az e g y s é g e s s é g azonban nem jelent t e l j e s s é g e t! Ugyanakkor az egységesség nem szünteti meg a káros átfedéseket, az erők elfecsérlését. Végy kézbe néhány közgazdasági szakfolyóiratot és próbáld felosztani a 3 + 1 központ között! Kiderülne: oly nagy a cikkek szóródása, hogy az alapfeltárást csupán cikkenként lehetne megvalósítani, állandó viták közepette! A horizontális, minél teljesebben alapfeltárást tehát egy kézben kell tartani, 3 + 1 központ között nem lehet megosztani!

Ha a horizontális alapfeltárás nincs egy kézben, oly hiányos lesz, hogy az alapfeltárásra épülő továbbcsomagolás (v e r t i k á l i s f e l d o l g o z á s) hatalmas hiányokat talál! (Persze, a kooperációra van lehetőség, s a feltárásban közreműködők saját anyagukat további célokra hasznosíthatják – de ezek további egyeztetéseket kívánó részletkérdések.)

Az erők efféle – több központ közötti – megosztása elleni további érvek közül csak egyet emelek ki – rád hivatkozással: „...a jövő a nagy dokumentumbázisok korszerű eszközökkel való megbízható feltárásáé és e tevékenység kell, hogy megalapozza mind a kisebb információs szervek munkáját, mind pedig az információs tevékenység magasabb típusait képviselő szolgáltatásokat."

A prognózisok szerint a koncentráció a nem távoli jövő irányzata lesz a könyvtárügyben. (Különös ellentétnek tűnik: a kooperáció és a hálózatszervezés most éli reneszánszát az USA-ban és a Szovjetunióban egyaránt –, de ez a központi szolgáltatások megerősítése irányába mutat: az erős központok éppen a k o o p e r á l ó p a r t n e r e k révén erősödnek tovább.)

Egy központ legyen

...mindig ezt vallottam baráti-kollegiális beszélgetésekben, mert mint kívülálló, nemigen vettem részt szakmai vitákban. Sohasem hittem abban, hogy a több (3–6) bázisra

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

alapozott kooperáció valamilyen steril irodához kapcsolva megoldja a közgazdasági információ ügyét. Persze, ez nem hit kérdése; érvekre alapozott vélemény.

A különböző – olykor egyéni – elképzelések fel-fel dobták a több központ közötti megosztás labdáját, de a labda – a fizika törvényének engedelmeskedve – ismételten visszahullt a földre, a realitások talajára, s itt: a testületi viták józan mérlegelését követő előterjesztések ismételten a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem könyvtárát jelölik központtá, – s amikor alternatívák vannak: első helyen! S az Egyetem nem utasította vissza a szerepet, sőt: önmaga kezdeményezte.

1957-ben – mint írod – az Országos Dokumentációs Bizottság előtt felvetette a könyvtár képviselője, hogy az 1955-ben megszüntetett KDK „ellátatlanul maradt funkciójának pótlására... kapja meg az ehhez szükséges feltételeket."

Nem kapta meg sem 1957-ben, sem azóta a MKKE könyvtára azt az anyagi, személyi, jogi, stb.. támogatást, ami legalább az induláshoz szükséges – egy felújított és tartalékalkatrészek, karbantartócsomagok nélküli Xerográfon kívül.

Hogy mi lett volna szükséges? Hadd hivatkozzam itt a Társadalomtudományi Koordinációs Bizottság felkérésére kidolgozott javaslat (1971. szeptember 1.) néhány megállapítására.

„Az ellátó intézmények... a fenntartó szervük (anyaintézményük) által előírt aktuális feladatokra kapják ellátmányukat..." „Az információellátás fejlesztése tehát anyagi feltételek biztosítását igénylik." „Az ellátó intézményeknél a rendeltetésszerű tevékenységet lehetővé tevő anyagi eszközök biztosítása szükséges." Ugyanakkor „kiegészítő jellegű központi alap csak startfinanszírozást nyújtson", pl. „szolgáltatások megindítását, beleértve a szükséges státuszok átmeneti biztosítását... az információigények felderítését célzó vizsgálódásokat, felméréseket, tanulmányok kidolgozását... az információellátás mechanizálását szolgáló adaptációs kísérleteket..." „Kívánatos, hogy az informátorok néhány havi külföldi kiküldetésben részesüljenek, és rokonintézménynél tanulmányozzák munkájuk részletkérdéseit."

Könyvtárunk mindezek ellenére az egyetemi célokra szabott keretre támaszkodhat csupán. Az MKKE Könyvtára dolgozóinak nem volt alkalmuk tanulmányútra, s különösen nem adódott lehetőségük bekapcsolódni nemzetközi szervezetek munkájába.

Minden tárca felelős saját szakembereinek információellátásáért. Igen egyszerű és kézenfekvő ez pl. a MÉM-Agroinform, vagy az OOKDK esetében, de az OM hogyan, miért finanszírozza más főhatóságok – 16-ban jelölöd meg – információs szükségleteinek kielégítését, méghozzá az MKKE költségvetése keretében, hiszen erre jogszabály nem kötelezi! De az 5/1978. (XII. 12.) KM. „A könyvtári rendszer szervezetéről és működéséről" szóló rendelet a kooperációs központok közt nem említi a közgazdaságit, de még a társadalomtudományit sem.

Ki hát a k e n y é r a d ó g a z d á j a a közgazdasági információ rendszerének? – erre választ eddig nem kaptam.

Mint ismeretes, könyvtárunk használóinak kb. a fele – mintegy 4 ezer – külső olvasó. Sok külső szakember ker temafigyelést, és még több kerne – de számunk növelésének korlátot emel könyvtárunk létszáma, amit az egyetemi feladatok szabnak meg. De nem állt módunkban szélesebb körben terjeszteni (és továbbfejleszteni) kurrens tájékoztató

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

kiadványainkat sem az egyetemre érvényes papírtakarékossági előírás miatt. (Ezt az akadályt a legutóbbi napokban sikerült elhárítani. Most jó lenne hírdetéseket leadni, reklámot csinálni –, de erre még nincs keret...)

Nem kell tovább részleteznem –, hiszen köztudomású: egyetemi keretből nem lehet az ország közgazdáit információval ellátni. De tisztázásra vár még több, az egyetemet érintő kérdés is. – Ezeket vázoltam az MTA 1978. március 7-én rendezett kerekasztal konferenciáján. (Sajnos, a Magyar Tudomány szűkszavú sommázata csak kételyeim közölte, befejező mondatomat nem. Mivel a konferencián nem voltál jelen, hadd írjam ide emlékezetből: „Mindezekre a kérdésekre megfelelő körültekintéssel választ lehet és kell találnunk – az egyetemi érdekek sérelme nélkül!"

Támogatás hiányában az MKKE és könyvtára arra az álláspontra helyezkedhetett volna: nincs támogatás – nincs információ. De nem ez történt!

Te az elvetélt nekirugaszkodások sorolását 1976-tal zárod, azzal, hogy „újból napirendre került az információ kérdése s e munkálat még csak a helyzet felmérésénél tart". Itt folytatom irattári források, szóbeli értesüléseim, 1978. februárjától saját tapasztalataim alapján. Az 1977. május 20-i keltezésű „Szempontok a társadalomtudományi információs rendszer kialakításáról és továbbfejlesztéséről készítendő tanulmányhoz" ügyirat szerint a tanulmány „ágazatonként alapos és konkrét képet adjon a jelenlegi helyzetről, valamint részletes és konkrét fejlesztési tervet terjesszen elő az együttműködési körök koordinált munkájára vonatkozóan 1977. szeptember 1-ig. Az I. rész kidolgozása a TIM Titkárságának feladata; a II. részt az egyes társadalomtudományi ágazatok információellátásáért felelős intézmények dolgozzák ki az alábbiak szerint: – Közgazdaságtudomány: a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára, a Közgazdaságtudományi Információs Csoport és az OMKDK."

Az MKKE könyvtára ebben a szellemben látott munkához. Elkészítette 1977-ben a helyzetfelmérést, és a másik két érdekeltet a teendők megbeszélésére hívta meg. Ez a megbeszélés nem hozott pozitív eredményt, s a tanulmány sem készülhetett el. (Itt kell megjegyeznem: 1979. januárjáig úgy tudtam, a TIM 1977. május 20-i keltezésű ügyiratában megkívánt tanulmány elkészítése a három intézmény közös feladata. Ekkor hallottam arról, hogy tévedésről van szó. De a helyesbítésnek nem leltem nyomára azóta. Máig sem értem, három intézmény hogyan került az ügyiratra...)

Persze, a határidő is irreális volt, hiszen mindenki egyetért abban, hogy a legösszetettebb, legkeményebb dió: a közgazdasági információ – több kérdése tisztázásra várt 1978-ban – s vár még ma is, miközben a könyvtár erejéhez mérten folytatja előkészületeit. Ennek kézzelfogható bizonyítékai a Közgazdasági és Statisztikai Folyóiratok Központi Lelőhelyjegyzéke; a Közgazdasági Szakkönyvtári Kalauz – a kooperációs partnerek számbavételének melléktermékе. Kísérletet végzett a Tájékoztató indexének géprevitelére. Elkészült a fejlesztési elképzelések és cselekvési program tervezete (egyelőre csak belső használatra); ezeken kívül kétoldalú tárgyalásokat folytatott a kiépítendő kooperáció korántsem könnyű ügyében. S mivel az egyetem falai nincsenek gumiból – a könyvtár új épületet kap. A tervezés figyelembe vette az országos feladatokat is. A tények tehát ellentmondanak állításodnak, miszerint „a Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtára... nem foglalkozott érdemben a közgazdasági információ országos problémáival." Az MKKE

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

könyvtára tehát már megszolgálta az 1971-ben írásba fektetett (óhajtott? kilátásba helyezett?) „startfinanszírozást". Anyagi támogatás iránti puhatolódzásom 1978-ban eredménytelen volt... remélem, 1979-ben végre megnyilnak a források, s közben – a levelem elején említett interregnum megszüntével – most már választ kaphatok azokra a kérdésekre, amelyek tisztázása nélkül kibontakozás nem várható, életképes fejlesztési terv nem készíthető. Ne szaporítsuk hát az elvetélt terveket, koncepciókat további kombinációkkal!

Kedves Tamás!

Érdekfeszítő cikkedért hálás vagyok. Arra késztettél, hogy eddigi eszmecseréinket a nyilvánosság előtt folytassuk, így alkalmam nyílt gondjaink egy részének kifejtésére. Sok megállapításoddal egyetértek, de új szervezeti felállást ne készítsünk. Még sokféle kombinációt elbírna a papír – az élet azonban nem, s ügyünket hátráltatná. Fogjuk hát lovainkat a szekér elé!

Hasznos észrevételeidet továbbra is várja

WALLESHAUSEN Gyula

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A KÖZGAZDASÁGI INFORMÁCIÓS EGYÜTTMŰKÖDÉSRŐL: ELŐRETEKINTÉS VISSZAPILLANTÁS NÉLKÜL

Gondolatok Földi Tamás cikkének olvasásakor

VAJDA Erik

Csábít a lehetőség, hogy Földi Tamás érdekes, értékes és – legalábbis szándékai tekintetében – csak egyetértéssel fogadható cikkének egészéhez tegyek észrevételeket. Ez azonban sajnos lehetetlen: a nagy anyagot feldolgozó cikk egészének hasonló színvonalú elemzése és az állásfoglalás haosnló hosszúságú cikket igényelne. Mindig keserves a döntés arról, hogy mit hagyjunk el. Ezúttal azonban, nyilván szükségszerűen a közgazdasági információ és információs együttműködés hazai történetével, valamint az eddigi fejlődés jellegét és nehézségeit előidéző okok elemzésével kapcsolatos részeket kell mellőznöm, bármilyen sok megjegyzésem lenne e részekhez is. Csak így maradhat időm és helyem arra, ami lényegesebb: a jövőre.

E jövő tekintetében sem törekedhetek teljességre. A közgazdasági információ fejlesztésének koncepcióját nem intézhetjük el sem a vitaindító cikkel, sem a hozzászólásokkal. Szükségképpen néhány alapvető elvi kérdés vizsgálatára kell szorítkoznunk és arra kell törekednünk, hogy előremutató és reálisan lehetséges intézkedéseket javasoljunk.

A közgazdasági információ fogalmáról

Amióta először (1967-ben) kaptam megtisztelő megbízást, hogy véleményt mondjak Földi Tamásnak a közgazdasági információ fejlesztésével kapcsolatos javaslatairól, a szerző gondolataiban és az én álláspontomban is számos változás történt. Egyetlen kérdésben azonban alig-alig látok változást, és ez a kérdés a közgazdasági információ fogalmának tisztázottsága vagy tisztázatlansága. Ez a kérdés pedig korántsem jelentéktelen. Ha ugyanis a jövőt akarjuk megbeszélni és megtervezni, jó lenne tisztázni, hogy m i r ő l van szó.

Akár közgazdasági információs tevékenységről, akár közgazdasági információs rendszerről beszélünk, mindenekelőtt azokkal a nehézségekkel találjuk szemben magunkat, amelyekkel általában is találkozunk, ha az információs rendszereket (ill. tevékenységeket) definiálni akarjuk, el akarjuk határolni. Az információs rendszerek szervezéséről írott cikkek, tanulmányok, koncepció-tervezetek, előterjesztések stb. jelenlegi áradatában, sőt dömpingjében újra és újra szembekerülünk azzal, hogy bizonyos alapfogalmak tisztázatlanok éppen az információs rendszerek tipológiája és elhatárolásuk módja tekintetében. Nem tehetek e cikkben kísérletet sem arra, hogy az e téren megnyilvánuló homályokat tisztázzam. Néhány alapelvről mégis szólnom kell.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az információs rendszerek a következő szempontok szerint határolhatók el (amely szempontok egymástól sem függetlenek):

a) A rendszer által kiszolgált, valamely ismérv (pl.: munkahely, foglalkozás stb.) szerint *egy csoportba sorolt felhasználók információigényei szerint.* Ebben az esetben a rendszer törekedhet a felhasználók „szakmai" információigényének teljességét kielégítő információk szolgáltatására, vagy elhatárolhatja (az alábbiakban említendő elhatárolási lehetőségekkel élve), hogy a felhasználók adott csoportjának mely információigényeit kívánja a lehetőséghez képest kielégíteni. Nyilvánvalónak látszik, hogy adott felhasználó-csoport információigényeinek teljes (vagy közelítőleg teljes) kielégítésére csak az ún. helyi (vállalati, intézeti, hatósági stb.) információs rendszerek törekedhetnek, mégpedig korántsem önmagukban, hanem a különféle – egyéb módon elhatárolt – információs rendszerek szolgáltatásait felhasználva és közvetítve. Ezen a tényen az sem változtat, hogy napjainkban ennél sokkal szélesebb (pl. államigazgatási felügyeleti) területeken stb. is mutatkoznak a felhasználók adott részét „kisajátítani" igyekvő információs rendszerek szervezésére irányuló, kevéssé megalapozott törekvések.

b) Az elhatárolás történhet az *információk tartalma („témája") szerint* („tudományágra" vagy „problémára" orientált rendszerek). A tartalom azonban kényes kérdés. Viszonylag egyszerű ez az elhatárolás a „hagyományos" diszciplinák esetében. Viszonylag mondom, mivel – mindenkor is, ma pedig különösen – a diszciplinák egymásbafolynak és – ami még „kellemetlenebb" – sem a kutatás vagy más emberi tevékenység, sem a kutatási vagy más eredmények közreadása, tehát a szakirodalom, nem „tiszteli" a diszciplinák határait. Ennél is nehezebb az elhatárolás akkor, amikor az információk tartalmi elhatárolása valamely „probléma", valamely „szempont" szerint történik. Ilyenkor már eleve diszciplinák sokaságát érinti az az információhalmaz, amellyel az adott információs rendszernek foglalkoznia kell (pl. nukleáris információk, környezetvédelmi információk, információügyi információk stb.).

c) Viszonylag „tiszta" eset az, amikor az információs rendszer által kezelt információkat azok *létrejöttének, pontosabban közreadásának módja szerint* határoljuk el, tehát ún. „dokumentumfajtára irányuló (orientált)" információs rendszereket, helyesebben: az információk adott közlési csatornájára és közlésmódjára irányuló információs rendszereket szervezünk. Esetünkben azonban ennek csak közvetve van jelentősége.

A „közgazdasági információ" esetén nyilván a fentiekben második helyen említett kategóriáról van szó, sőt első látásra úgy tűnik, hogy itt egy jól elhatárolható diszciplina – nevezetesen a közgazdaságtudomány – tartalmi körébe tartozó információk kezelése a feladat. Ez a feltételezés azonban Földi Tamás cikkének szinte minden oldalán és a valóság szinte minden napján megdől. Nem közgazdaságtudományi, hanem közgazdasági információról van szó. Dehát akkor mi a közgazdasági információ? Miben haladja meg a közgazdaságtudomány körét?

A termelő ágazatok gazdaságtanai (ipargazdaság, agrargazdaság; az „ágazati gazdaságtanok") minden különösebb nehézség nélkül befférnak a „közgazdaságtudomány" határai közé. Már egy kicsit jobban „kilógnak" a pénzügytechnikai, számviteli, ügyviteltechnikai és – jóllehet ezek „ágazati gazdaságtannak" tekinthetők – a kereskedelem, a vendéglátás, az idegenforgalom és más nem termelő tevékenységi ágak hol tudományos, hol gyakorlati: metodikai, technikai sőt technológiai információi. Még „kínosabb" a helyzet a munkaügyi, munkaszervezési, ügyvitelszervezési, vállalatszervezési tudományos és

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

technikai információkkal, hiszen ezek a „vezetés- és szervezéstudomány" kereteibe „tartoznak", és tájékoztató, vagy felhasználó legyen a talpán, aki megmondja, hogy hol fejeződik be a közgazdasági, és hol kezdődik a vezetés- és szervezéstudományi információ.

A legnagyobb „fellazulást" azonban egyrészt a piaci, másrészt – ettől nem függetlenül – a termelési-fejlesztési jellegű „közgazdasági" információk jelentik. Tévedés ne essék: nem a piackutatás vagy éppenséggel a bő értelemben vett marketing metodikai vagy „tudományos" információiról van szó (bár bizony ezek is „kilógnak"), hanem a piac helyzetéről, fejlődéséről, trendjeiről, prognózisáról szóló, illetve ahhoz adalékokat szolgáltató „tényinformációkról"! Hasonlóképpen nem a termelés szervezésével, a vállalati stratégia kialakításával, a műszaki fejlesztés megszervezésével és gazdasági-gazdaságossági kérdéseivel kapcsolatos információkról van szó (ezeket az előbb már említettük), hanem az olyan fejlesztési-, technikai-, technológiai (pl. új műszaki megoldásokról, technológiákról szóló) információkról, amelyek közgazdasági jelentősége rendkívül nagy, továbbá azokról, amelyek esetében az adott közlemény (cikk, hír stb.) már eleve a műszaki eredmény vagy intézkedés gazdasági hatásával, körülményeivel, feltételeivel foglalkozik.

Az eredmény: parttalan méretű és körülhatárolatlan információtömeg. Ezen az sem segít, hogy – mint Földi Tamás írja – „eldöntötték", hogy nem tartoznak ide a számszerű információk, az adatinformációk, hanem csupán a „verbális" információk. A fentiekben felsorolt „problematikus" információk ugyanis jelentős részben verbálisak. Az sem „segítene", ha kirekesztenők (és ilyen tendenciát is említ történeti áttekintésében a szerző) a „vállalati információt". A felsorolt „problematikus" információk ugyanis igen gyakran, sőt talán az esetek többségében nem csak vállalati érdekűek, hanem világgazdasági, sőt gazdaságpolitikai jelentőségűek.

Ezzel azonban már a felhasználás, illetve a felhasználó csoportok területére tévedtünk. A cikk második, „Az okok" c. fejezetében a szerző a közgazdaságtudomány sajátos jellegéről és a közgazdasági kutatás szervezeti-intézményi rendszeréről szól. Következtetéseivel e kérdésekben messzemenően egyetértek. A felhasználók tekintetében viszont e részből úgy tűnik, mintha a felhasználók egyedül a közgazdasági kutatás művelői lennének. Később azonban (a szervezetekről szóló fejezetben) a közgazdasági kutatás és oktatás mellett már kiterjeszti ezt a kört az irányító szervekben és gazdálkodó szervekben dolgozó közgazdászokra is (és itt közgazdász alatt nem csak, vagy nem elsősorban a „végzettség szerinti" közgazdász értendő, hanem mindazok, akik közgazdasági munkát végeznek). Ezzel azonban gyakorlatilag elhatárolhatatlanul kiterjesztette a felhasználók körét, és a tartalmi elhatárolásra tett próbálkozásoknál bekövetkezett problémák ismét „teljes pompájukban" helyreálltak.

A későbbiekben (az együttműködés területeiről szólva, majd a konkrét intézkedések kapcsán) igyekszem arra, hogy olyan gyakorlati kiutat keressek, amely legalábbis enyhíti a fogalmi tisztázatlanság következményeit. Addig sem azért éleztem ki a fogalmi problémákat, hogy ezzel bármennyire is megkérdőjelezzem a közgazdasági információ és az információs együttműködés fejlesztésének szükségességét. Azt azonban fontosnak tartom, hogy *ne nagyjuk abba a fogalmi tisztázásra törekvést*, legalább a gyakorlati intézkedések kapcsán, de lehetőleg elvi alapon is. A határok ugyanis nemcsak elvben

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

jelentősek, hanem nagymértékben meghatározzák az olyan döntő fontosságú tényezőket is, mint amilyenek:

- a feldolgozandó források köre;
- az együttműködésbe bevonandó intézmények köre;
- az együttműködés és munkamegosztás más tematikus („ágazati", illetve problémára orientált) információs rendszerekkel stb.

A „közgazdasági információ" területei és „szereposztása"

Földi Tamás szervezeti elgondolásait a „közgazdasági információ" további tartalmi felosztására alapozza. A „felhasználói csoportok" „tematikai érdeklődése (orientációja)" szerint öt csoportot különböztet meg:

a) világgazdasági-külgazdaságpolitikai;
b) gazdaságpolitikai;
c) piaci-termelési;
d) gazdaságszervezési;
e) gazdaságelméleti.

A későbbiekben az a) és b), illetve a d) és e) csoportok összevonásával, valamint a c) csoport érintetlenül hagyásával alakítja ki azt a csoportosítást, amelyre alapozva – nézete szerint – hálózatokat kellene szervezni.

Ugy vélem, hogy ez a csoportosítás nemcsak önkényes (mint minden csoportosítás), és nem nemcsak logikai-osztályozási szempontból vitatható, hanem alkalmatlan is arra, hogy e csoportosításra szervezet épüljön fel.

Ennek fő oka az, amit már a közgazdasági információ fogalmának elhatárolásánál is elmondottam. Az ilyen módon meghatározott információs területek parttalanok, definiálatlanok, nem kevésbé mint a közgazdasági információ egésze. Emellett ezek a csoportok egymásbamosódóak, és ebből szükségképpen adódik, hogy a „szereposztás", amit Földi Tamás elképzel, szintén nem állja meg a helyét. Lássuk ennek néhány példáját:

a) Vajon világgazdasági és külgazdaságpolitikai információk léteznek-e piaci, sőt termelési-fejlesztési információk nélkül, sőt éppenséggel a világgazdasági és külgazdaságpolitikai (sőt gyakran a gazdaságpolitikai) információs szükségletek nem elsősorban piaci, illetve termelési-fejlesztési információkra irányulnak-e?

b) Vajon a gazdaságszervezés információszükségleteit hogyan lehet elválasztani a gazdaságpolitikai információszükségletektől?

c) Vajon mi lehet annak a gazdaságelméletnek a tárgya, amelynek nem tárgya a gazdaságpolitika, a világgazdaság, továbbá a gazdaságszervezés?

Nincs értelme annak, hogy az osztályozási szempontok következetlenségét vagy következetességét elemezzük. Az igazság az, hogy mint minden osztályozás (vagy az átlagnál nagyobb mértékben) ez az osztályozás ellentmondásos, és ilyen ellentmondásos osztályozásra szervezetet építeni nem lehet.

Ennek gyakorlati jelei is szükségképpen megmutatkoznak. Igy jön létre az a furcsa helyzet, hogy az OMKDK szereppel bír a gazdaságelméleti (!) és gazdaságszervezési

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

információellátásban, de semmi szerepe nincs a világgazdasági és külgazdaságpolitikai információellátásban, ugyanakkor, amikor a rendelkezésére álló források és az általa végzett feldolgozások szükségképpen nagyrészt vagy jelentős részben világgazdasági, illetve külgazdaságpolitikai érdekű információkat szolgáltatnak. Annál kevesebb a szerepe a gazdaságelméleti információban.

Igy jön létre olyan szereposztásbeli furcsaság, hogy pl. a KSH könyvtárának, továbbá a Konjunktura- és Piackutató Intézetnek és még néhány egyéb helyen felsorolt intézménynek láthatóan nincs „köze" a piaci információellátáshoz. Ez még akkor is indokolatlannak látszik, ha – „visszakövetkeztetve" – a piaci információellátást a piaci metodikai és esetleg a belföldi piaci információkra szűkítem le. Ez a leszűkítés viszont – a piaci metodika, a marketing miatt – különössé teszi, hogy ebben a „hálózatban" nem kap szerepet az OVK.

Hangsúlyoznám: ezekről az ellentmondásokról nem Földi Tamás szakértelme tehet, hanem egy hibás megközelítési pont, a túlzottan általános és ugyanakkor szervezeti intézkedések alapjává kikiáltott további tartalmi elhatárolás igénye.

A szerző nem kerüli meg az esetleges bírálatot, és azzal indokolja javaslatát, hogy „a közgazdasági információ túlságosan széles terület ahhoz, hogy egyetlen hálózat keretében integrálni lehessen..." Ezzel az állítással kétségtelenül egyet lehet érteni és egyet is kell érteni, függetlenül attól, hogy hasonlót – többé-kevésbé megalapozottan – minden információs rendszerre el lehetne mondani. De vajon kell-e egyáltalán *hálózat keretében* integrálni a közgazdasági információt? Szerencsére Földi Tamás javaslatainak sem ez a lényege, hanem a gyakorlati információs tevékenység fejlesztése, a kooperáció és – szükség szerint – a közgazdasági információs tevékenység koordinációja.

Az együttműködés és a koordináció elvei

Miben kell együttműködni? Mit kell koordinálni?

Mielőtt megkísérelném, hogy konkrétan válaszoljak ezekre az önmagam által feltett kérdésekre, néhány alapelv tisztázását is szükségesnek tartom:

a) A kooperáció (tehát az önkéntes együttműködés) is és a koordináció (tehát a munkamegosztás irányítása) is alapjában gazdaságossági kérdés. Abban a tevékenységben érdemes együttműködni és azt a tevékenységet kell koordinálni, ahol az együttműködés, illetve a munkamegosztás irányítása nagyobb mértékben csökkenti a ráfordításokat, mint amennyibe a kooperáció, illetve a koordináció kerül.

b) Az információs tevékenység egyetlen célja a felhasználók információellátása. Ez egyben azt jelenti, hogy mindenkor „kötelezően" együtt kell működni, illetve koordinálni kell, ha a felhasználó adott információkkal adott módon való ellátása (az indokolt szükségletek határain belül) nem biztosítható másképp, mint a kooperáció és koordináció adta gazdasági előnyök, illetve technikai lehetőségek révén.

c) Az együttműködés és a koordináció nem kizárólagos és nem is elsődleges feladata a párhuzamos tevékenységek kiküszöbölése. Ezzel legalább egyenértékű, de nézetem szerint ennél fontosabb a kielégítetlen szükségletek felmérése, a kielégítésükhöz szükséges

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

források beszerzésének és feldolgozásának megszervezése, valamint a megfelelő szolgáltatások kialakítása. Természetes, hogy ennek a fejlesztésnek – az előbbi szempontok figyelembevételével – szükség szerint együttműködésben, illetve koordináltan kell végbemennie, annál is inkább, mert a szükséges erőforrások általában nem mozgósíthatók más módon.

Nem véletlenül bocsátottam előre ezeket a téziseket. Földi Tamás ugyan nem mondja ennek ellenkezőjét, mégis úgy éreztem, hangsúlyozni kell: a közgazdasági információ f e j l e s z t é s é n e k van primátusa, az együttműködés szervezése és a koordináció csupán ennek eszköze, szolgája.

A fejlesztés tényleges irányai, *a kooperáció és koordináció mértéke és módjai csak konkrétan* (tevékenységi áganként és egyenként, forrásfajtánként, feldolgozási műfajonként és technikánként, szolgáltatásonként) tervezhetők.

A fejlesztés, az együttműködés és a koordináció egyes területei

Az alábbi felsorolás nem törekszik teljességre. Inkább egyes problémákat szeretnék exponálni és rá szeretnék mutatni bizonyos olyan korlátokra, illetve lehetőségekre, amelyeket a jövőben figyelembe kell venni.

a) *A könyvtári állományok* fejlesztésében nyilvánvalóan előre kell lépni és együttműködést kell kialakítani.

Az együttműködésnek azonban – sem az intézmények köre, sem a gyűjtött dokumentumok fajtája, sem pedig az egy-egy fajtán belül gyűjtött dokumentumok tekintetében *nem kell és nem szabad teljességre törekednie.* Így például nyilvánvaló, hogy könyvek esetében az állománygyarapítás összehangolására irányuló, számottevő munka- és költségigényű intézkedéseknek csak a különösen nagy értékű (magas árú) könyvek beszerzésekor van értelme. Minden egyéb esetben elegendő a központi szolgáltatások és az állomány gyarapításáról adott tájékoztatás „koordináló" hatása. Természetesen más a helyzet az időszaki és egyéb folytatólagos kiadványok többségénél, mindenekelőtt azért, mert az évek során ezek ára (éppen folytatólagos jellegüknél fogva) eleve nagyobb, mint a könyveké, ami egyben azt is jelenti, hogy a gyarapítás fejlesztésének lehetőségei eleve korlátozottabbak és megkövetelik az erőforrások egyesítését, az együttműködést. Hasonlóan más a helyzet a kereskedelmi forgalomban nem beszerezhető, nagymértékben speciális kiadványoknál, ahol éppen beszerzésük problematikus volta és tartalmuk sajátossága indokolja a párhuzamosságok lehető kiküszöbölését, különösen akkor, ha újabb típus vagy újabb tartalmi terület beszerzésével fejlesztjük az állománygyarapítást. Mindebből az következik, hogy az együttműködés tekintetében differenciáltan kell eljárni és az együttműködésnek elsősorban a fejlesztési intézkedésekre kell kiterjednie. A meglévő párhuzamosságok felszámolását szükségintézkedésnek kell tekinteni a keretek biztosítása érdekében.

E kérdéshez tartozik az is, hogy az állománygyarapítás fejlesztése és az együttműködés kibontása eleve feltételezi *a gyarapítási szemlélet országos változását.* A feldolgozott információkat tartalmazó (gépi) adattárak később említendő beszerzésének szükségességé-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ből következik, hogy egyáltalán nem kell törekedni az olyan primer dokumentumok beszerzésére, amelyekről a beszerzett adattárakból információkat kapunk és amelyek iránt (az adattárak alapján nyújtott információk révén vagy egyéb okból) nem mutatkozik kiemelkedően intenzív, illetve rendszeres igény. Kiemelkedően intenzívnek ebben az összefüggésben azt az igényt tartom, amelynek esetében gazdaságosabb az országon belüli állomány használata (a beszerzés és feldolgozás költségeit is figyelembe véve), mint az eseti igényre történő másolat-beszerzés, nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés stb. A „rendszeres" igény miatt beszerzendő dokumentumok kategóriájához tartoznak azok a dokumentumok, amelyek a kutatók és más felhasználók munkájának „mindennapi kenyerét" jelentik (alap-folyóiratok, referensz-művek stb.).

Az említett szemléleti változás szükségességéből következik, de egyébként is nyilvánvaló, hogy a szervezett együttműködés körét nem szabad túl sok könyvtárra kiterjeszteni. E tekintetben messzemenően egyetértek Földi Tamással, aki az együttműködésbe bevonandó, az országos ellátás szempontjából számottevő partnereket korlátozott körben határozza meg. Csekély kivétellel (és a tartalmi elhatárolás mellőzésével) egyetértek a konkrétan meghatározott partnerek körével is.

b) A külföldi eredetű, feldolgozott információkat tartalmazó, általában *géppel olvasható adattárak* beszerzésének fejlesztése a közgazdasági információ fejlesztésének egyik sarkalatos kérdése. Az e tekintetben teendő lépések szükségképpen ki kell, hogy terjedjenek a tematikus bibliográfiai (és referáló) információkat tartalmazó adattárakon kívül a faktografikus adattárakra is (pl. a Predicast Inc. adattáraira stb.). Nyilvánvaló, hogy e keretben érdekünk egyfelől a leglényegesebb adattárak kiválasztása, másfelől a bekapcsolódás azokba az együttműködésen felépülő nemzetközi információs rendszerekbe, amelyek keretén belül a magyar szakirodalom általunk végzett feldolgozásáért „cserébe" a rendszerbe bevitt összes információt tartalmazó adattárakat kaphatunk. Az ilyen típusú nemzetközi együttműködésben nyilvánvalóan kiemelkedő jelentősége van a szocialista országok vonatkozó nemzetközi információs rendszereinek, mind a társadalomtudományok területén (MISZON–NTTIR), mind – a különböző határterületek, illetve a dokumentumfajtákra orientált rendszerek miatt – a természettudományok és műszaki tudományok területén (MSZNTI–NTMIR). Ezek tekintetében nem egyszerűen az a feladat, hogy használjuk a kapott információkat és e használat tekintetében ésszerű együttműködést biztosítsunk, hanem az is, hogy hozzájáruljunk e rendszerek fejlődéséhez.

A nemzetközi együttműködésben, illetve külföldről beszerzett, géppel olvasható adattárak tekintetében sarkalatos és lényeges kérdés *a szigorú koordináció*, a beszerzést, feldolgozást és az erre épülő szolgáltatásokat végző intézmények – lehetőleg egy-egy adattár és feldolgozása tekintetében is együttműködő – körét illetően. Lényegében ugyanezek állnak a nemzetközi számítógépes (on line) hálózatokhoz való – rövid időn belül realitássá váló – kapcsolatok lehetőségeire is.

c) *A külföldi szakirodalom hazai feldolgozása* (itt nem a könyvtári állományok katalogizálásáról, hanem a bibliográfiai és dokumentációs feldolgozásról beszélek) sajátos módon fejlesztendő. Mindenekelőtt ez a tevékenységi ág nagyon nagy mértékben függ az előzőekben említett adattárak beszerzésétől. Általában kimondható, hogy csak az olyan források, illetve az adott forrásokban található olyan közlemények feldolgozására kell

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

törekedni (természetesen az általános szükségletek keretén belül), amelyek az előbb említett adattárakból nem állnak rendelkezésre. Emellett a fejlesztés tervezésénél és szervezésénél még figyelembe kell venni:

- a más, nem elsősorban közgazdasági profilú, de határterületként számos közgazdasági információt tartalmazó adattárak, illetve az azokban feldolgozott források körét és tartalmát;
- a határterületeken végzett hazai feldolgozás forrásainak körét és tartalmát;
- a bibliográfiai és dokumentációs feldolgozás műfaját.

A műfajokat illetően figyelembe kell venni, hogy a külföldi szakirodalom bibliográfiai és dokumentációs feldolgozása tekintetében teendő lépések elsődleges célja olyan bázis biztosítása, amelyre – lehetőség szerint – az SDI jellegű, kiadványszerű és egyéb folyamatos tájékoztatás, különösen – és mindenképpen – pedig a retrospektív információkeresés alapozható. Ennek a bázisnak általában tartalmilag „visszakereshetően" osztályozott bibliográfiai leírásokat, illetve referátumokat kell tartalmaznia. Ehhez képest másodlagos jelentőségű és koordinációs szempontból lényegileg figyelmen kívül hagyható az eleve csupán válogatott közleményekre kiterjedő, tömörített fordításokat vagy más hasonló „eredetit pótló" dokumentációs termékeket eredményező feldolgozás. Az ilyen feldolgozásokkal szemben az előzőekből következő követelmény, hogy ezek adatai is kerüljenek be a közös információs bázisba, a többit nyugodtan a kereslet és a más erőforrások szabályozó szerepére bízhatjuk.

Lehetővé kell tenni, *hogy – a tervszerű és koordinált* fejlesztés keretében – a feldolgozásra kijelölt vagy ösztönzött intézményekben végzett feldolgozás eredményei *ne csak a „saját" intézmény* szolgáltatásai, hanem a többi információs intézmény (a teljes rendszer) folyamatos és – különösen – retrospektív (információkeresési) szolgáltatásainak céljaira is rendelkezésre álljanak. Ennek jelentősége és lehetősége is növekszik a „saját" feldolgozási eredmények géppel olvasható formában történő rögzítésével és a hazai feldolgozáson alapuló szolgáltatások gépesítésével.

d) *A hazai közgazdasági szakirodalom feldolgozását* teljessé és koordinálttá kell tenni. Ennek során figyelembe kell venni

- a Magyar Nemzeti Bibliográfia rendszerét, különösen azokat a lehetőségeket és elgondolásokat, amelyek az MNB Időszaki Kiadványok Repertóriumának fejlesztése kapcsán merülnek fel a magyar folyóirat-irodalom adatbázisának létrehozása és a vonatkozó feldolgozási együttműködés terén;
- az egyéb (határterületi) szakbibliográfiai tevékenységet;
- a különböző nemzetközi információs rendszerek számára szolgáltatott hazai input biztosítása érdekében végzett feldolgozási tevékenységet.

A hazai szakirodalom feldolgozásának eredményeit egységes adatbázisba kell szervezni, amelynek egyaránt kell szolgálnia a külföldre történő információszolgáltatást és – a teljes információs bázis integráns részeként – a hazai tájékoztatást.

Szándékosan nem emelem ki a fejlesztés és az együttműködés több területét. Egy részüket (pl. könyvtári feldolgozás) azért nem, mert e tekintetben országos, a közgazdasági információ területén más területekhez hasonlóan jelentkező fejlesztési és együttműködési feladatok előtt állunk. Más részüket (pl. technológiai fejlesztés, számítógépesítés)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

azért nem, mert a célok világosak, konkrét szervezési és fejlesztési intézkedéseket pedig gyakorlati vizsgálatokra alapozva kell megtenni. Ismét más területeket (pl. közgazdasági fordítások nyilvántartása és arról szóló tájékoztatás) azért nem, mert meggyőződésem szerint az e területeken fennálló problémák jelentős részben álproblémák, amelyek energikus irányítási beavatkozással, a vonatkozó rendelkezések betartásával és betartatásával, valamint az indokolatlan presztizs-szempontokon túlmenően valóságos együttműködéssel megoldhatók. Végül néhány, országosan is jelentkező, de a közgazdasági információban különösen fontos területet (pl. elemző-értékelő információs feldolgozás, adattájékoztatás, forrástájékoztatás) azért nem, mert e hozzászólás keretei végesek. A hangsúly amúgy is inkább a problémák megközelítésén volt.

Földi Tamás cikkének jelentős része foglalkozik *szervezeti kérdésekkel.* Ezekre a kérdésekre részben már utaltam, és a szervezeti problémákra részletesebben ezért sem térek ki. Azzal a szervezeti alapelvvel, hogy a közgazdasági információ fejlesztését az ebben érdekelt, illetve ilyen irányú feladatokkal, szolgáltatásokkal, állománnyal rendelkező leglényegesebb könyvtárakra és más információs intézményekre kell alapozni, messzemenően egyetértek. A „túlszervezést" ugyanakkor indokolatlannak tartom. Szervezeti-szervezési intézkedéseket a konkrét feladatok kapcsán kell tenni. Ezen túlmenően egyrészt olyan testületre van szükség, amely a fejlesztés leglényegesebb kérdéseit meg tudja vitatni, másrészt a közgazdasági információban érdekelt irányító szervek részéről kell feltételeznünk olyan irányítási (elsősorban finanszírozási) módszereket és politikát, amely figyelembe veszi az érdekelt könyvtárak és más információs intézmények e g y e z t e t e t t javaslatait, a fent említett testület döntéselőkészítő, a koordináció irányait kimunkáló tevékenységét.

Végül – munkahelyem, az OMKDK fejlesztési koncepciójának ismeretében – hadd üdvözöljem Földi Tamás cikkét, mint az „együttműködve fejlesztés" fontos lépését, és hadd fejezzem ki messzemenő készségünket az említett elveken nyugvó és anyagi-szervezeti lehetőségeinken belüli együttműködésre.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

MEGJEGYZÉSEK EGY VITÁHOZ

DOMANOVSZKY Ákos

Ez évi 1. számában a Könyvtári Figyelő egy vitának adott helyet, amelynek három résztvevője – Csűry István, Fügedi Péterné és Vajda Erik[1] – egyrészt a bibliográfiai leírás új magyar szabványáról[2], még inkább azonban a leíró betűrendes katalogizálás folyamatban levő szabványosítási reformjának általánosabb érdekű problémáiról cseréltek ki nézeteiket. Mind a két téma igen aktuális lévén, azt hiszem, nem lesz hiábavaló, ha csatlakozom, és a vitázók néhány állásfoglalásához megjegyzéseket fűzök.

Az első cikk, CSŰRY Istváné, a leíró katalogizálás módszereiben könnyelmű módon végrehajtott változtatások, közelebbről pedig az „amerikai közgondolkozásnak" azok ellen a 18–19. lapokon felsorolt újkeletű jelszavai ellen irányul, amelyekre egészen mélyreható ilyen változtatások követelését alapozzák. E jelszavak elvetésében jórészt egyetértek Csűryvel. Csak a „közgondolkozás" szó használatát kifogásolnám. Az amerikai könyvtárosok nagy többsége még ma is távol áll e tételek elfogadásától, s csak egy kisebbség írja őket a zászlajára – ezt azonban nemcsak Amerikában, de Angliában és egyebütt is teszi.

Elismerést érdemel Csűry, hogy magára vállalta egy reprezentatív statisztikai felmérés rendkívül vesződséges, áldozatos munkáját. Felmérése a katalógushasználók szokásaira, és ezzel együtt a leíró katalógus bejegyzései, tételei fejének, szóval a leírások hozzáférési pontjainak értékére, hatékonyságára kíván világot vetni, és egyúttal egy friss empirikus érvet szolgáltatni annak a bizonyítására, hogy a sloganek népszerűségének növekedése ellenére mindmáig még semmi okunk sincs arra, hogy a katalogizálás évszázados tapasztalatkincsének alapvető elemei közül bármelyiket is feláldozzuk.

Bár az ilyen, aránylag nagyon csekély anyagot felölelő reprezentatív felmérések bizonyító értéke nem túl nagy, de a valóban konkluzív vizsgálatok híján eredményeik mégis érdeklődésre tarthatnak igényt. Csűry táblázata is tartalmaz olyan számokat, amelyeket egyenesen izgalmasaknak találok.

Sajnálom viszont, hogy Csűry cikke nem reprodukálja a szétküldött kérdőívet magát és a kitöltésére adott utasításokat – ahogyan ez az ilyen felmérések publikálásánál szokásos. Ez a hiány megnehezíti eredményeinek az értékelését és mérlegelését. Válaszában Vajda Erik azt mondja, hogy Csűry kérdőívének „egyetlen célja volt: ...az egyéni szerzői rendszó védelme..." (30. p.); és Csűry maga is bevallja, hogy kérdőívét „polemikus céllal tervezte meg" (18. p.). Kérdés, hogy ez a polemikus cél nem adott-e eleve gellert az eredményeinek? Erre csak kérdőívének az ismerete alapján válaszolhatnánk.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

FÜGEDI Péterné Csűrynek adott „Válasz"-át a következő megállapítással indítja el: „Igaza van Csűry Istvánnak akkor, amikor a katalogizálástól megkívánja, hogy magáról a m ű r ő l, és ne csak az adott kiadásról tájékoztasson. Nincs azonban igaza akkor, amikor a feladat ellátását a bibliográfiai leírástól kéri számon" (25. p.).

Előre kell bocsátani, hogy Fügediné itt a „bibliográfiai leírás" terminust természetesen ugyanabban az értelemben használja, mint az MSZ 3424/1–78 szabvány. E szabvány a könyvek szokványos típusú katalogizálási szabályzatának két főrésze közül az egyiknek a funkcióját látja el: rögzíti a könyvek címleírása tartalmának és formájának szabályait, kivéve azonban a címleírás besorolási elemeire vonatkozókat, vagyis azokat, amelyeket a hagyományos katalogizálási szabályzatok másik főrésze szokott magába foglalni. A „bibliográfiai leírás" terminusnak tehát, amelyet eddig a „címleírás" szó szinomimájaként is használhattunk, új jelentést ad, és ez: a besorolási elemekkel még el nem látott címleírás. Annak természetesen nincsen akadálya, hogy ezt a terminológiai újítást, amelyet az ISBD/M kezdeményezett, magával az ISBD/M-mel együtt, mi is átvegyük. De azt minden félreértés elkerülése végett föltételnül hangsúlyozni és tudatosítani kell, hogy itt egy azelőtt sem ismeretlen terminusunk az eddigitől eltérő, új jelentést kapott. Az új szabvány ezt a feladatot elmulasztotta elvégezni: az 1.6 §-ában adott definició egyáltalában nem utal a jelentés eltolásának tényére; sőt a „nyilvántartásba vétele" kifejezés beiktatásával még némileg megtévesztővé is válik.

Ennek a tisztázására Fügediné idézett megállapításának az interpretációjához volt szükségünk. Az idézett mondatát olvasva visszalapoztam és újra elolvastam Csűry cikkét – azt hittem, hogy először figyelmetlenül olvastam. De hiába – másodszorra sem találtam benne annak nyomát, hogy ő attól, amit most már bibliográfiai leírásnak hívunk, kérné számon az egyedi művekre vonatkozó információt. A 15. lapon ezt mondja: „És ha [majd az új szabvány] kiegészül a címfejszabvánnyal, az sem lesz egyéb a Párizsi alapelvek valamilyen revideált változatánál". Ez az eljövendő címfejszabványra való utalás mutatja, hogy Csűry nem követte el a hibát, amit Fügediné neki tulajdonít. Én az ő cikkét úgy értem, hogy annak éle nem a már kész magyar szabvány ellen, hanem az ellen a lehetőség ellen irányul, hogy a tervezett „szabvány-család" eljövendő további tagjai magukévá tegyenek majd a már említett divatos jelszavak közül olyanokat is, amelyek elfogadhatatlanok.

Ami Fügedinének az ISBD/M és az MSZ 3424/1–78 lényegére és funkciójára vonatkozó megállapításait illeti, azokkal nagyjából egyetértek. Csak azt teszem szóvá, hogy egyik állítását egy kissé nyersen megfogalmazottnak tartom. „Az első funkció eszköze a bibliográfiai leírás" – mondja (26. p.). Én inkább úgy fogalmaznám ezt meg, hogy a bibliográfiai leírás önmagában a leíró katalógus egyik alapfunkciójának az ellátására sem képes – mindhárom funkcióját csak besorolási elemekkel megfejelve, azokkal e g y ü t t láthatja el. Viszont igaz, hogy a bibliográfiai leírásnak feltétlenül tartalmaznia kell mindazokat az adatokat, amelyekből az a lapfej megszerkeszthető, amellyel együtt a bibliográfiai leírás elláthatja a katalógus első alapfunkcióját; azokat viszont, amelyek a másik két alapfunkció ellátásához szükséges lapfej megszerkesztéséhez kellenek, az esetek egy elég számottevő részében a bibliográfiai leírásnak nem kell föltétlenül tartalmaznia.[3]

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A legtöbb mondanivalóm VAJDA Erik cikkéről van, amelyben a katalogizálási reform ügyét általában veszi védelmébe.

Három fő tézise ellen semmi ellenvetésnek nincsen helye. Teljesen igaz, hogy a körülmények változtával időről időre törvényszerűen be kell következnie egy olyan állapotnak, amelyben a régi katalogizálási technológia időszerűtlenné és alkalmatlanná vált elemeinek a felszaporodása miatt a reform már elkerülhetetlen. Igaza van abban is, hogy a mi korunkban a technikai fejlődés sokkal kényszerítőbb szükségességgé tette a katalogizálásban a nemzetközi egységesítést, mint amilyen az eddig bármikor is volt; mert sokkal nagyobb anyagi előnyökkel, megtakarításokkal jutalmazza azt, mint valaha. S végül abban is, hogy – ugyanebből az okból – a nemzeti reformok irányát ma lényegében meghatározzák a nemzetközi egységesítés terén megtett lépések.

Itt azonban ahhoz, amire Vajda is rámutat, hogy ti. ez szükségszerűen fájdalmakkal jár, még hozzátenném, hogy emellett bizony néha még hátralépést is követel egy-egy konkrét ponton, egy-egy nemzeti gyakorlattól. Az ideális és racionális az lenne, ha az egységességet szolgálni hivatott új nemzetközi szabályzatok minden egyes részfeladatot illetőleg kiválasztanák a különböző nemzeti megoldások közül a legfejlettebbet, legsikerültebbet, és ezt vennék át. Ezzel elérnék, hogy ne csak egészükben múlják felül az egyes nemzeti szabályrendszereket, amelyeknek helyébe lépnek, hanem emellett egyetlen speciális kérdésben se maradjanak el egyetlen nemzeti megoldás mögött sem. Ezt azonban általában nem érik el. A nemzetközi bizottságokban is a többség dönt; ez a többség az elmúlt évek során általában angolszász volt, és bizony nem egyszer nem sikerült ráébrednie, hogy a szőnyegen lévő kérdésben nem a hagyományos angolszász megoldás az optimális; viszont sikerült a nemzetközi szabályzatokba nem egy vitathatatlanul szuboptimális, de az angolszászoknak kedves, mert megszokott, megoldást belemajorizálnia. Ebben is igaza van Csűrynek. Kitünő példa erre a zárójelek forrásmegjelölő szerepének a szabályozása az ISBD/M-ben.

Visszatérve Vajda cikkéhez, rá kell mutatnom, hogy nagy vonalaiban helyes állásfoglalása nem ment a negatív vonásoktól: helyenként olyan kijelentések bukkannak fel benne, amelyek világosan elárulják, hogy a leíró betűrendes katalogizálás – amelyről ír – számára eléggé idegen terület. Ezt egyébként ő maga sem tagadja: Fügediné hozzászólását említve, azt mondja, hogy „a katalogizálás avatott és hivatott szakértőinek párbeszédébe" nem tud és nem is akar „illetéktelenül" belebeszélni (30. p.). Ennek ellenére meglepő biztonsággal vet el olyan nézeteket, amelyeket e katalogizálási ág „illetékes" képviselői többségének még eszében sincs elvetni.

A központi téma, amivel itt foglalkoznunk kell, az a nézete, hogy a főlap kiválasztásának, a melléklapoktól való megkülönböztetésének a fontossága ma már idejétmúlt dogma. Ennek a nézetnek, amelynek a hangoztatására többször visszatér, a legrészletesebb kifejtését egy jegyzetben adja, a következőképpen:

„A »főlap-melléklap dogmán« annak a szemléletnek az alapját és megnyilvánulását értem, amely szerint bárminemű különösebb jelentőséggel bírna, hogy egy katalógus vagy bibliográfia (vagy annak utalója) különböző rendszavaihoz beosztott tétel egyes megjelenési helyei közül melyik az elsődleges. Ezzel kapcsolatban mindenekelőtt rögzítendő, hogy minden kötelező besorolási elem, illetve az ezek bármelyikéhez besorolt tétel egy-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

formán elsődleges jelentőségű, sőt ezekkel azonos jelentőségűek azok a tételek (lapok), amelyek a fakultatív, de a könyvtár által alkalmazandónak vélt egyik besorolási elemnél találhatók. Ilyen értelemben minden lap (vagyis a tétel minden megjelenése) főlap. A főlap fogalma tehát tulajdonképpen idejétmúlt... Hogy milyen rangsor szerint kell az ilyen értelemben vett »főlap« besorolási elemét meghatározni, az szabványosítható, de a szabvány e részének meggyőződésem szerint nincs számottevő jelentősége". (40. p. 8. sz. jegyzet.)

A könyvtárosok és bibliográfusok eddig legjelentősebb megmozdulása a leíró betűrendes katalógusok szolgáltatta információk egységességének a megteremtése érdekében, az 1961. évi Párizsi Konferencia volt. Ez a konferencia lényegében éppen a főlap-fejek megválasztása világméretű uniformizálásának az elérését célozta meg. Vajda felfogása szerint, úgy látszik, az azóta eltelt 18 év alatt akkorát fordult a világ, hogy a Párizsi Konferencia ma már célt tévesztettnek, elhibázottnak, s eredményei érdekteleneknek tekinthetők.

Igaz, hogy az utolsó 18 év alatt a világ, s a könyvtárak világa is, nagyot fordult bizony. De hogy távolról sem akkorát, mint Vajda gondolja, annak a bizonyítására az Anglo-American Cataloguing Rules-nak a közelmúltban megjelent 2. kiadását idézem.[4] Ennek előszava szerint a vezérelvek között, amelyek a 2. kiadás összeállításának alapjául szolgáltak, az első: „Az 1961. évi Párizsi Elvekkel való egyezés megőrzése, ahogyan ez már az 1. kiadásban is kifejezésre jutott".

Általános bevezetésében pedig ugyanez a 2. kiadás megállapítja, hogy saját „II. [a besorolásra vonatkozó] része azon az elven nyugszik, hogy minden leírt egység számára készül egy főbejegyzés, s ezt mellékbejegyzések egészítik ki" (0.5 §). Ehhez még hozzáfűzi, hogy az alternatív címfejek alkalmazásának kérdését ugyan megvitatták, de végül is eltekintettek a szabályok közé iktatásától, főleg azért, mert hiányzott az idő egy ilyen változtatás jelentős implikációinak a megvizsgálására. Vagyis:

1. az angol-amerikai-kanadai szakemberek többsége ma is változatlanul a főlap és melléklap megkülönböztetésének az alapján áll;

2. teszi ezt azért, mert nem látja elég tisztázottnak egy másik módszer bevezetésének a következményeit; másszóval, tart attól, hogy a különböző előjelű következmények mérlege kedvezőtlenül is alakulhat;

3. a fogalmazás nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy a szabályok egy jövőbeli újabb revíziója esetleg a kétféle megoldás alternativ alkalmazásának az engedélyét fogja kodifikálni; s azt sem, hogy eközben a prímet továbbra is a főlap-melléklapos megoldás kezében hagyja.

Mindebből az következik, hogy Vajda nagyon elsiette leszámolását a „főlap-melléklap dogmával". Az AACR 2. kiadásának megszerkesztésében résztvett több száz angol, amerikai és kanadai szakembernek a jelek szerint jelentős többsége ezen a ponton bátorságban messze elmaradt Vajda mögött. Hogy milyen nagyon messze, az csak akkor világlik ki igazán, ha a magyar és az amerikai könyvtárak gépesítési szintje között a ma ténylegesen fennálló differenciára gondolunk.

Vajda ugyanis állásfoglalását a „nemzetközi szaksajtóban" jelentkező megállapításra alapozza, amely szerint „küszöbön áll a számítógép memóriájában tárolt katalogizálási

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

adatoknak, az on line katalógusoknak a korszaka" – és felteszi a kérdést, hogy „Vajon akár Debrecenben, akár Budapesten addig akarjuk-e halogatni... az új katalogizálási szemléletnek az érvényesülését, amíg tényleg el nem érkezik ennek a »rekatalogizálásnak« az időszaka?" (36. p.)

Erre magától értetődőleg igenlőleg kell válaszolnom. Mi egyebet is tehetnék? Amíg a magyar könyvtárak cédulakatalógussal dolgoznak, addig egyenesen komikus lenne a komputerre szabott szemléletre alapozni katalogizálási szabályainkat. Egy katalogizálási szabályzat átlagos élettartamát kb. egy negyedszázadra tehetjük – ilyen időközönként válik aktuálissá egy-egy új reform. Ebből következik, hogy a most folyamatban levő magyar szabványosítási reformnak szükségszerűen a cédulakatalógusok szempontjaiból és szükségleteiből kell kiindulnia. Egy negyedszázad múlva talán majd gondolhatunk – valószínűleg csak mint alternatív megoldásra – egyébre is.

Amíg pedig elsősorban a nem-gépesített katalógusokra kell gondolnunk, addig nem lehet vitás, hogy a főlap kiemelését és annak módját a szabályalkotás központi jelentőségű problémakörének kell tekintenünk. (S itt azt se felejtsük el, hogy a legkülönfélébb közületi és egyéni, hosszabb és rövidebb lejáratú feladatok ellátásánál a nem gépesített, egyszerű, írott, sokszorosított és nyomtatott betűrendes jegyzékek használata, a komputer győzelme után is, valószínűleg beláthatatlan időkig, nem lesz kiküszöbölhető.)

Tíz évvel ezelőtt elég lett volna ezt kijelentenem – habozás nélkül mindenki egyetértett volna velem. Vajda Erik példája azonban azt mutatja, hogy azóta még a kitünő könyvtárosok is, miközben sok újat tanultak, sok régi igazságot bizony el is felejtettek, s egyáltalában nemcsak olyanokat, amelyek már megszüntek igazságok lenni. Igy hát ma már nem elég állítanom – bizonyítanom is kell.

Azután, hogy a katalóguscédulák sokszorosítását bevezettük, és a melléklapokat nem körmöljük vagy gépeljük többé külön-külön, a főlap-melléklap megkülönböztetésnek még mindig maradt két igen fontos funkciója. Beszéljünk először a közvetlenebbül plauzibilisről.

A leíró betűrendes katalógusnak – amelyhez, szerényen becsülve, a könyvtárak látogatóinak még mindig legalább a fele fordul információért – egy történeti fejlődés eredményeképpen ma, ha korszerű akar lenni, három különböző alapfunkciót kell ellátnia. (Ezek ellátásának a fontosságát Vajda is elismeri – részben explicite, részben implicite.) Nemcsak arra kell gyorsan, könnyen hozzáférhetően választ adnia, hogy egy bizonyos könyv megvan-e a könyvtárban, hanem arra is, hogy egy bizonyos műnek milyen különböző kiadásait és egy bizonyos szerzőnek milyen írásait tudja kézbe adni a könyvtár. Itt megint csak becslésre kell támaszkodnom: azt hiszem, a leíró katalógus ama használóinak, akik egy konkrét művet keresnek, legfeljebb a fele keresi az illető mű egy bizonyos kiadását, míg a másik fele a könyvtárban rendelkezésre álló valamennyi kiadásáról akar információt.

Ezt az információt egy ősi szokás alapján általában a mű szerzőjének neve és/vagy a mű címe alatt keresi. Azonban – amint ezt Vajda nagyon helyesen hangsúlyozza – akad közöttük elég, aki e két adat egyikét sem ismeri, s a mű különböző kiadásai valamely más adatának – a szerkesztő, kompilátor, átdolgozó, fordító, illusztrátor, vagy a mű,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

vagy egyik kiadásának a létrehozatala körül valamilyen szellemi szerepet játszott testület nevének – a segítségével szeretne célhoz jutni.

A főlap kiemelését mellőző megoldás ezt az igényt az esetek egy nem jelentéktelen részében nem tudja kielégíteni, mert egy és ugyanazon mű egyes kiadásain megjelenhetnek a fogódzó szerepének az ellátására alkalmas olyan adatelemek, amelyek a mű előző kiadásainál hiányzottak, – és megfordítva. Ennek a nehézségnek az áthidalására a vitathatatlanul legcélszerűbb, legolcsóbb és leghatékonyabb módszer a kiemelt főlap alkalmazásának módszere – vagyis az a módszer, amely ugyanazokat a szigorú szabályok alapján a főlap besorolási elemeiül kiválasztott, meghatározott adatelemeket az ugyancsak szigorú szabályokban meghatározott egységes, ill. egységesített formájukban teszi egyöntetűen valamennyi kiadás főlapjának az élére.

A főlap másik nagyjelentőségű funkciója azon alapul, hogy a főlap-fej ugyanazt a szerepet játssza, mint a személyek esetében a név: lehetővé teszi a katalogizált egység könnyű, biztos, egyértelmű megjelölését, megnevezését. A főlap-fej megkonstruálása szabályainak nemzetközi egységesítése esetén ezt világméretekben teheti. Természetes, hogy ez a szolgálata óriási kényelmet jelent: hallatlanul megkönnyíti, hogy ketten, akik ugyanarról a könyvről beszélnek, megértsék egymást; és ugyanilyen mértékben szolgálja a nemzetközi bibliográfiai kooperációt, a bibliográfiai információk nemzetközi cseréjét. Ez a funkciója még azoknak a bibliográfiai vállalkozásoknak, könyvjegyzékeknek az esetében is igen nagy jelentőségű, amelyek ugyanarra a könyvre több bejegyzést, több hozzáférési pontot szánnak. Az egyáltalában nem ritka egyetlen bejegyzéses jegyzékeknek a használhatósága azonban egyenesen áll vagy bukik azzal, hogy a főlapok fixálják és közismertté teszik a katalogizált egységek általánosan elfogadott „nevét" – másszóval a főlap dominánó szerepével.

Ebből az is következik, hogy Vajdának akkor sincs igaza, amikor a dokumentumok azonosíthatóságát szolgáló bibliográfiai leírás és a megtalálásukat szolgáló besorolási elemek, fogódzók között úgy húz választóvonalat, hogy az előbbit világméretekben egyértelműen szabványosíthatónak mondja, míg az utóbbiakat illetőleg szerinte „több teret kell engedni – az adatközlés módjának és a minimumnak tekintett hozzáférési pontok körének szabványosítása mellett – a katalógus illetve a könyvtár funkciójából adódó változatoknak" (34. p.).

Szerintem a két feladat, a címleírás két részére vonatkozó szabályalkotás között ilyen különbség egyáltalában nincsen. Se az ISBD/M, se az új magyar szabvány nem szabványosítja „egyértelműen" a bibliográfiai leírást – hiszen például az utóbbinak a 3.1.1.–3.1.2. §-ban foglalt sémája nem kevesebb mint öt fundamentálisan különböző módját engedélyezi a bibliográfiai leírás megszerkesztésének; s emellett azzal, hogy számos fakultatív elemet tartalmaz, a variációs lehetőségek számát még tovább sokszorozza. Az alapstruktura persze változatlan: az öt – vagy huszonöt – variáns nem mond ellent egymásnak, s ezzel a szabvány biztosítja, hogy a kereső, ha egyszer tisztába jött a közös strukturával, eligazodjék bármelyik variánsban. Pontosan ugyanez áll azonban a besorolási elemekre is: az ilyen nagyvonalúan magyarázott „egyértelműséget" a besorolási elemektől, a fogódzók kombinációinak a megengedett változataitól ugyanolyan joggal követeljük meg, mint a bibliográfiai leírástól.[5]

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Aki az eddig elmondottakkal egyetért, az azt is be fogja látni, hogy a leíró betűrendes katalógusban a főlap fejének, besorolási elemeinek a legcélszerűbb kiválasztása a lehetséges hozzáférési pontok, fogódzók közül – legalábbis egyelőre még – ugyancsak elsőrendű jelentőséggel bír. A katalógusok és bibliográfiák befolyásolják ugyan a keresési szokásokat, de a befolyásolásnak mégis az ellenkező iránya a fontosabbik: a keresők preferenciáinak kell elsődlegesen meghatároznia katalógusainkban a hozzáférési pontoknak, s ezek között mindenekelőtt a főlapnak a helyét.

Amikor Vajda nyomatékosan hangsúlyozza a másodlagos, stb. hozzáférési pontok fontosságát, elhanyagolásukért joggal teszi felelőssé a rossz szabályzatot és a lusta könyvtárost, de abszolute alaptalanul a „főlap-melléklap dogmát" (39. p.). És teljesen helytelen úton jár akkor is, amikor olyanokat mond, hogy „minden lap főlap", s hogy az adatelemek minden rangsorolása elhibázott[6].

A főlap a leíró betűrendes katalógus mindhárom alapfunkcióját optimálisan látja el. A melléklap a második és a harmadik alapfunkció ellátására gyakran jóval kevésbé alkalmas, esetleg egészen alkalmatlan. Ez matematika, és automatikusan következik belőle az adatelemfajták rangsorolásának a jogossága. Minél több katalógushasználó várakozásának felel meg egy adatelem, annál magasabban rangsorol; s a hely a főlap címfejében természetesen illeti meg azt az adatelemet, amely a legtöbb olvasó várakozásának felel meg, tehát a legtöbbnek takarítja meg a kerülő utat, kalauzolja el egyenesen a leghatékonyabb laphoz.

De még tovább is megyek. Nemcsak az adatelemfajták rangsorolását tartom indokoltnak, hanem – horribile dictu! – Csűryvel együtt még az egyéni szerzői név primátusát is vallom. Sőt, – legalábbis ami Európát és Amerikát illeti – a katalogizálás minden vitán felül álló, évezredes múltú, de még ma is nagyon eleven tartalmú közhelyének tartom.

Az adatelemek rangsorolásáról vallott nézetével együtt persze, enyhén szólva, elhamarkodottnak tartom Vajda véleményét ott is, ahol az „egyéni szerző versus testületi szerző bizonyára érdekes, de egyre inkább időszerűtlenné váló, sőt mondvacsinált" peréről beszél (31. p.).

Csak mellékesen jegyzem meg, hogy az olvasói szokások és a hozzáférési pontok egymáshoz viszonyított értékének a felderítésére irányuló vizsgálatok hasznosságáról szólva, Vajda pontatlanul fogalmaz: a „lehetséges" és az „összes" hozzáférési pontok feltárását követeli (38. p), másszóval a teljességet, egy olyan vonatkozásban, amely eleve kizárja a teljesség fogalmát, s ahol a feladat lényege éppen a szelektálás optimálására való törekvésben áll.

Nem állhatom meg, befejezésül, Vajda egy másik ex-cathedra enunciációjának – a „címleírás" szóról mondott elmarasztaló ítéletének – a megemlítését. „...a katalogizálási tételek (régi és rossz terminussal: »címleírások«)" – írja (35. p.).

Semmi logikai alapját sem látom annak, hogy a „címleírás" terminust „rossz terminus"-nak minősítse. A terminust ugyan két különböző jelentéssel használjuk: az egyik a műveletet, a másik annak termékét, eredményét jelöli. Ez a kettősség azonban a két fogalom kategóriája közötti nagy különbség következtében semmi zavart sem okoz. Az összefüggésből mindig kiderül, hogy a kettő közül melyik jelentésről van szó; a többes szám, például, már eleve kizárja az első jelentést.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Ha viszont nem kétértelmű, akkor miért lenne „rossz" a terminus? Szaknyelvünk legalább egy fél évszázada él vele, s ha ma 100 könyvtárost megkérdezünk, közülük 90 egyet fog érteni abban, hogy a címleírás egy adott könyv főlapjának a tartalma, e könyv főtétele, főbejegyzése; vagy az új szabvány terminológiája szerint: a könyv főlapja besorolási elemeinek és a könyv bibliográfiai leírásának az együttese.

Ezen kívül mi kell még ahhoz, hogy egy szaknyelv terminusa jó legyen? Pláne, miután más szavunk a fogalom jelölésére nincs. Akinek ez a szó nem tetszett, az eddig esetleg még felléphetett volna a követeléssel, hogy használjuk helyette a „bilbiográfiai leírás" terminust. Ennek a lehetőségnek az útját azonban elvágta az új szabvány, amely ezt a terminust a címleírás egyik r é s z e számára foglalta le.

A „katalogizálási tétel" kifejezés használata a „címleírás" helyett, amit a fenti idézet implikál, két okból is szerencsétlen. Először, mert a megkérdezett 100 könyvtáros közül 90 n e m fogja tudni, hogy mit értsen e szó alatt. A maradék 10 viszont a „Könyvtári címleírási szabályok" című MSZ 3424/1 T számú 1972. évi tervezetre fog gondolni, eddig az egyetlen hivatalos forrásra, amely a „tétel" szót katalogizálási terminusként használta – de a címleírásénál sokkal szélesebb körű jelentést adva neki: a főlapon, főbejegyzésen kívül a melléklapot és az utalást is belefoglalva e jelentésbe. Igy Vajda javaslata után a szó máris két – még pedig nagyon zavartkeltően különböző, mert rokon – jelentéssel fut. Vagyis valóban „rossz" terminussá vált.

JEGYZETEK

1. CSŰRY István: Olvasók és könyvtárosok katalógushasználati szokásairól. Adatok és módszerek a könyvtári döntéselőkészítés tapasztalati megalapozásához.
   FÜGEDI Péterné: Válasz CSŰRY Istvánnak.
   VAJDA Erik: A bibliográfiai-katalogizálási szabványok megváltoztatásának jogosultsága és elvei. Gondolatok CSŰRY István cikke ürügyén.
   Mindhárom a Könyvtári Figyelő 25.évf. 1979. évi 1. számában. 13–40. p.
2. Bibliográfiai leírás. Könyvek. Magyar Népköztársasági Országos Szabvány. MSZ 3424/1–78. – Bp.: Magyar Szabványügyi Hivatal. 75 p.
3. Ezzel a ponttal kapcsolatos az is, hogy FÜGEDINÉ félreérti az én terminológiámban szereplő „anyagi jegy" és „egységes, egységesített jegy" terminusok jelentését, amikor azt mondja, hogy „az új szabványban (szabványokban) az anyagi jegyek együttesének a bibliográfiai leírás, az egyesített jegyek sorának pedig a besorolási adatok (címfejek) felelnek meg" (26. p.).
4. Anglo-American cataloguing rules. – 2.ed. – Chicago: American Library Association; Ottawa: Canadian Library Association; London: The Library Association; 1978. – ISBN 0 8389 3210 X. – VII. és 2.p.
5. Meglepő, hogy ezen a ponton FÜGEDINÉ osztja VAJDA álláspontját.
6. VAJDA ellentmondani látszik önmagának, amikor a „szabvány-család" második csoportjáról szólva, a 35. lapon a „legfontosabb – egységesített – besorolási elemek"-ről beszél. Valójában azonban itt nem ellentmondásról, hanem csak pongyola fogalmazásról van szó: amiről itt ténylleg beszél, az nem a különböző besorolási elemek fontosságának a különbsége, hanem csak az ugyanazon elem variánsaié, különböző formáié.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

AZ ISBD DISPUTA NYERTESEI ÉS VESZTESEI
avagy ki mit mondott*

CSŰRY István

„Nagy naivitás szükséges ahhoz, hogy elhiggyük, bármit is segít, ha a világhoz kiáltunk és követelőzünk, mintha ezzel megváltozna sorsunk. Fogadjuk el, amit felkínálnak, és tartózkodjunk minden aprólékosságtól."

Kierkegaard

„...a körülményeket az emberek változtatják meg..."

Harmadik Feuerbach tézis

Aki vitát kezd, vagy kutató portyái során személyi felségterületet érint, bizony, egy s másra fel kell készülnie. Legkevésbé talán arra, hogy érdemi mondanivalója, vagy az ezt megalapozó tényei, fejtegetései ellen induljon ostrom. Mert, ugyebár, ki volna az a Don Quijote, aki egyenest az acél mellvértnek szegzi kopját? Statisztikailag nézve úgyszólván törvényszerű viszont két igen ismert metodikai modell bevetése: 1. „Rombold le az ellenfél szakmai hitelét! Mutasd ki, hogy az ismeretkör elemeivel sincs tisztában!" 2. „Adj szájába támadható tételeket, s bizonyítsd ezek tarthatatlanságát!" Hogy ilyenkor „ki kit győz le", már az ún. tudományon kívüli tényezők függvénye: melyik szerző ír szuggesztívebben, melyiké a nagyobb személyi presztizs, otthonos-e az olvasó a témában, melyik fél iránt elkötelezett, s egyáltalán volt-e türelme szembesíteni a vita tételezéseit, vagy csak megmoccant benne a veszedelmes reflex: „Nem zörög a haraszt!" De akármelyik fél győz, a vesztes az olvasó, akinek, íme, összegubancolták ismerethez vezető Ariadne-fonalát.

Ez lett a sorsa szerény kísérletemnek is, amelyben a katalógusról szóló tudás tudományos alapra helyezésének szükségét próbáltam fejtegetni, sőt a sürgetett komplex kutatásokhoz egy – kétségtelenül rudimentális és inkább csak illusztratív jelentőségű – empirikus tanulmánnyal hozzá is járulni. Mert ugyan mit is várjunk annak katalógustudományi apostolkodásától, aki csúfosan elhasalna a szombathelyi főiskola könyvtárszakán, nem tudva, hogy pl. a katalógusnak a művek keresésén kívül a művek azonosítását is szolgálnia kell. Ketten is sietnek figyelmeztetni e tudatlanság káros következményeire (F. P. 25–27. p., V. E. 33–35. p.). köztük főként annak be nem látására, hogy ahol két

* Válasz Fügedi Péternének (F. P.) és Vajda Eriknek (V. E.) az „Olvasók és könyvtárosok katalógushasználati szokásairól" c. írásomhoz fűzött bírálatára. (Könyvtári Figyelő, 1979. 1. sz. 25–40. p.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

funkció van, ott két szabványnak is kell lennie: egynek a keresés (címfej) és egynek az azonosítás (leírás) céljaira. Minthogy pedig e tudásbeli és logikai otrombaság önmagáról mond ítéletet, a bírálók tapintattal siklanak el ama még nagyobb otrombaság fölött, amely a címfejszabvány különválasztásának szükségét a leírási szabvány fejtetőre állításának következményeként próbálná beállítani. A gyenge iránti tapintat húzódik meg az olyan bonyolultabb problémák érintésétől való tartózkodásban is, mint a címfej szerepe az azonosításban, és a leírásé a keresésben, vagy éppenséggel mint amilyen a r e f e r e n c e t o o l funkciónak, s az irodalmi strukturális egységek tükröztetésének kihatása a katalógusszabványokra.

És bizony, – mutatnak rá – akad bőven tanulnivalója a kísérlet útrabocsátójának a könyvtári képződmények történeti mozgásformája dolgában is. Ennek „lényege abban áll, hogy a könyvtár, amely az emberi tudás dinamikájának legjobb bizonyítéka – hangsúlyozza V. E. – sőt e dinamika szerény szolgálólánya, a birtokában levő, illetve az általa készített rendkívül nagy mennyiségű és nehezen változtatható adat miatt egyben s t a t i k u s j e l e n s é g. Elsősorban ez az ellentmondás tükröződik – úgymond – a katalógusszerkezet változásáról vagy változatlanságáról szóló vitákban." V. E. szerényen elhárítja magától a sajátosság felismerésének érdemét. Szabad hozzátennem, hogy a szerzőséggel Ranganathan sem gyanúsítható, hisz az ő egyik törvénye így hangzik: „A könyvtár fejlődő szervezet". E kétségtelenül pozitivista csengésű tétel korrekciójában – immár mit tagadjam – én csak addig jutottam, hogy elhagytam belőle a szervezet organicista képzetét, s a fejlődést mint társadalomtörténetileg végbemenő mozgások dialektikus folyamatát értelmeztem. Késő bánat, de most már látom, a V. E. féle s t a t i k u m o t mint az ellentmondások egy tényezőjét kellett volna beépítenem e folyamatba, s nem úgy felfognom, mint a m e g m e r e v e d é s, a h a n y a t l á s, a h a l á l történeti erők működéséből adódó jelenségeit. Ha ezt teszem, bizonyára nem hajszolok utópiákat a könyvtári gyűjteményről, amely – egyebek közt épp a folyamatos katalógusbeli szintetizálás által – „beintegrálódik" az élő társadalmi folyamatokba és szilárd kebellel fogadom a katalógusok lezárásának, szegmentálásának fátumát. Sőt, ahelyett, hogy a szuperimpozíciót és a deszuperimpozíciót mint a felületesen reformálgató Library of Congress-t méltán sújtó válságjelenséget pellengéreztem volna, azt kellett volna furcsállanom, hogy éppen ott nem tudnak e fátumba méltósággal beletörődni.

Van aztán egy pont, ahol tudatlanságom minden bocsánatos bűnt meghaladó irracionalitásba fordul, s ez az egyéni szerzői rendszó érintése. V. E. nem győz megnyugtatni, hogy az egyéni szerzőt senki sem „bántja" (30. p.). F. P. éppenséggel elkápráztat, mondván, hogy az IFLA „400 ország személyneveire ad hiteles információkat", sőt, a magyar szabványtervezet 50 oldalt szentel „a személynév alakiságának". Hogy valaki kivetnivalót talál a cím mögé vetett szerzőnévben, azt V. E. pirulni való meg nem értésnek tartja, s épp ezért csak a jegyzetek közt említi. A vita „lejáratő" modellje ugyanezen a ponton lendül át a „ki nem mondott tételeket cáfoló modell"-be. F. P. szememre veti, hogy összefüggést látok „a bibliográfiai leírás tévesen felrótt hiányossága és a »nyugati civilizáció végromlásáról szóló spengleri jóslat, vagy az egyén szétzúzása a fasizmusban«

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

között"* (25. p.), majd azzal nyugtat, hogy a jelen vonatkozásában „feleslegesen aggódom »az alkotó egyéniség alkonyáról hirdetett ideológiának« a hatása miatt" (28. p.). V. E. keményebben, mint „képtelenséget" utasítja el annak feltevését, hogy „valamely ország könyvtári technológiáját ideológiai szempontok vezérlik" (31. p.).

És itt komolyra kell fordítanom a szót, noha nem szívesen töröm meg a baráti csipkelődés groteszk-komikus szférájában mozgó vita hangulatát. Mert a marxizmus ideológiai offenzíváját a ránk bízott frontszakaszon defenzívának is szánalmas erőlködéssé züllesztenem, ha az irodalmat mint társadalmi jelenséget értelmező ideológiáknak a kommunikáció intézményes tevékenységeire (ezen belül a preferált megtalálási pontok még oly technikainak tűnő megoldásaira) kifejtett (de többnyire sokszoros közvetítéseken át érvényesülő) hatását oly közvetlen és vulgáris értelemben fogalmaztam volna meg, ahogy – összefüggéseikből kiragadott, s nem is a tárgyalt írásomból vett idézetekkel operálva – vitapartnereim a tollamra adják. Megtehettem volna, hogy a jelen problémacsomó burzsoá „kultúrfilozófiai" összefüggését éppen csak jelezzem egy általános utalással McLuhan-ra, akinek – Mátrai László találó jellemzése szerint – sikerült a „trahison des clercs"-et a „trahison des bibliothécaires"-ként az irodalomnak a mi hivatásunkat legközelebbről érintő témakörében következetesen megvalósítania. De mert egy ilyen általános utalás az összefüggésekben kevésbé jártas olvasót valóban feljogosíthatta volna olyasféle marginális kérdőjelekre, amilyenek a két vitacikkben sorjáznak, tanácsosabbnak éreztem, hogy – szerzők és irodalmi lelőhelyek korrekt feltüntetésével – olyan katalóguselméleti állításokhoz kapcsolódjam, amelyek (jórészt mcluhanista) ideológiai töltése és a Paris-Principles-AACR-ISBD főbb tendenciáival való összefüggése egyaránt nyilvánvaló. Csak annak értelmét nehéz átlátnom, hogy vitatársaim mért az én orrom alá dörzsölik a katalógusrend ideológiai elvekre való építésének logikai vétségét (aki ilyesmivel sohasem próbálkoztam), s mért mennek el ugyanakkor szó nélkül ilyen eszmék mellett, midőn azok az ideológiai ellenfél tollából vannak idézve. A színházi látcső játékos megfordítása jut eszembe akkor is, amikor V. E. úgy próbálja megingatni katalógushasználati elemzésem megbízhatóságát, hogy óva int egy megtalálási pont figyelmen kívül hagyásától, ha az történetesen a keresési alkalmaknak csupán 5 %-ában igazolódnék (bár ilyen képtelen ajánlást sehol meg nem kockáztattam), ugyanakkor a legnagyobb könnyedséggel siklik el a még oly kalandos amerikai katalógusreformálás történetében is páratlan változás fölött, hogy a szerzőnév a rekordon második helyre szorulván, másodrendű adatelemmé minősült. (Kell-e mondanom, hogy ha címfejjel vagy más keresőelemmel járulékosan el nem látott rekordok egy halmazát rendezni próbálnám, csak a cím első szava alapján tehetném. S ha itt V. E. azt vetné ellen, hogy tessék gépi memóriában gondolkodni, csak könnyezni tudnék. A géppel olvasható rekord – nem nálunk, de ahol a könyvtárak on line forradal-

---

* Ez az idézett szövegrész a Könyvtári Figyelőben megjelent cikkben nem, csak a hozzászólók előzetesen rendelkezésére bocsátott kéziratában szerepelt. (– a szerk.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ma már valóság – csupán előzménye a szemmel olvashatónak, nem szólva a hagyományos formájú leírások mindig megmaradó nagy hányadáról, amely be sem jut a komputer hurkatöltőjébe.)

Kis hija, hogy be nem tévedek a vitacikkírók utcájába. Pedig, akár inkriminált írásom, ez a válasz is igyekszik elkerülni a szabályművek érdemi taglalását. V. E. szememre is veti, hogy „profi bíráló" létemre nem bírálom az ISBD családot (34. p.). Szemrehányása azonban – amellett, hogy növeli álmélkodásomat: mért épp az én írásom kapcsán sietnek az ISBD és kapcsolt részei védelmére – nem jogosult. Én ugyanis pontosan megjelölöm a kifogásolt tényezőket (főleg a permanens és megalapozatlan szabványmódosítás amerikai tendenciáját, s azt, hogy az ISBD – filius ante patrem – egy fésületlen gép előtti adatlap képére formálja át az emberi olvasásra szánt bibliográfiai leírást), de siettem hozzáfűzni: álláspontom ugyanúgy csak köznapi vélekedésen alapszik, mint az amerikai experteké. A kritika pedig, ha ilyen lábakon áll, merő feleselgetés. De oktalan is, hisz a határainkon innen és túl mindent elöntő szabványhullám már nemcsak hogy elvégezte művét, de levonulóban van. Nekünk pedig, ha a legközelebbi dagályra fel akarunk készülni, az információs tevékenységek egész frontján, így a szabványosítás terén is, ki kell ragadnunk az imperialista fél kezéből a kezdeményezést, fontos feltételeként a gazdasági és minden más kezdeményezés átvételének. Hogy ez most nem sikerülhetett, nyilván nem az én vitapartnereimen múlott. De a legközelebbi futamért való felelősségben már ők is osztoznak. „Az a tény – ismeri el V. E. – hogy „saját" nemzeti szabványaink nemzetközi szinten születnek meg, nyilván nem jelenti azt, hogy eleve fejet hajtunk az előtt, ami – sajnos, néha nélkülünk, máskor csak formális vagy korlátolt részvételünkkel – nemzetközileg »megszületik«." Majd ő is kimondja: „fokozottan kell hallatni szavunkat".

Hogy a lényeget illető íly fokú egyetértés ellenére partnereim vakon mennek el írásom érdemi mondanivalója – egy, az ő ügyüket távlatosan szolgáló kutatási program kezdeményezése – mellett, nem enged elfojtanom egy mély sóhajt s egy akadémikusan hangzó kérdést. Vajon nem az általam többször is némi iróniával jellemzett „experti" eljárásmódban való bennragadás, s – ami ugyanazon dolog másik oldala – a nehézkesnek, életidegennek érzett tudományos módszerrel szembeni fentartás nyilvánul-e meg ebben? V. E. cikkének két mozzanatára gondolva, nem tudom kizárni a kérdésben kínálkozó magyarázatot.

„A változások indoklása" c. fejezetben V. E. felcsigázza érdeklődésünket, hogy ő most meg fogja magyarázni, miért is jutottunk el egy „kritikus" ponthoz, amelyen meg „k e l l változtatni a katalogizálási és bibliográfiai szabványokat". A figyelmes olvasónak már itt hiányérzete van, hisz a változtatás é r t e l m e döntő mértékben a változtatás m i k é n t j é n múlik, de a „miként" dolgában V. E. hallgatásba burkolózik, vagy azt vitathatatlan tabunak tekinti. Ám ha az a–f pontba foglalt magyarázatot sorra vesszük, csupán a már fentebb irónikusan idézett tételpár marad a markunkban: hogy a katalógus egyfelől a keresést, másfelől az azonosítást szolgálja, márpedig két cél csak két szabvány segítségével érhető el. (Hogy eddig mért tudtunk egy szabvány segítségével keresni is, azonosítani is, homályban marad.) Mert, ugye az UBC és az egyszeri feldolgozás különben nemes koncepciójából (e/ pont) még ennyi fogható sem extrapolálható a tárgyalt szabványcsoportra nézve. E két megfontolásnak ui. csak a NATIS koncepció keretében alkalma-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

zandó szalagok és gép előtti formátumú munkalapok cseréjére van kihatása. Az f) pontban pedig a számítógépes experteknek az a közismert letorkoló formulája ismétlődik, amelyet egy másik expert, Malinconico (mint cikkem is idézi) egy őszinteségi rohamában így jellemez: „Felhívás a tébolyra". Nos, a „bizonyításnak" ez a modellje az, amelyet én olvasmányaim alapján a munkabizottságokban tevékenykedő expertek egyik karakterisztikumának ismertem meg.

Ugyanilyen modellnek felel meg a szabványosítás demokratikus procedurájának értelmezése V. E.-nél. Mint hangsúlyozza, „a szabványosítás eddig sem jelentette és a jövőben sem jelentheti az összes egyedi különvéleményekhez való igazodást... Az objektív helyzetből és az érdekeltek többségének véleményéből adódó alapelveknek kell a döntő szót kimondaniok." Megjelenik lelki szemeim előtt egy országos vagy nemzetközi kérdőív – mondjuk – a bibliográfiai szabványok tárgyában, s egy nagy könyvtár titkára, aki azt egy tucat más kérdőívre rögtönzött válasszal együtt főnöke elé tolja aláírásra. Főnöke elé, aki nem lehet specialistája minden előkerült ügynek, s ha lenne is, honnan venné az időt, hogy gazdasági számításokkal ellenőrízze, lehet-e támogatnia – mondjuk – egy bibliográfus munkatársa álláspontját. Aztán egy másik kép. Népes tárgyalóterem, az asztalfőn tekintélyes vitavezetők, akikre a dolog lényegét a reszortját tekintve szakértő, de a tárgy üzemszervezési, gazdasági, könyvtárpolitikai vonatkozásaiban ritkán otthonos résztvevők rá is bízzák. Megszólalnak, ahol egyik vagy másik ponton javítani tudnak az anyagon. Ami a formát illeti, mindkét kép demokratikus. Az én hátamon mégis a hideg szaladgál, nem tehetek róla. Mit ír alá a főnök? Elébe tárták-e (pl. esetünkben) egy háromirányú felmérés gazdasági és szociológiai kiértékelését, e három lehetőség megfelelő halmazon történt ki-kísérletezése alapján: 1. új rendszerű felvételek beosztása régi katalógusba, megfelelő utalózással; 2. a régi lezárása, új kezdése a) megjelenési, b) beszerzési időhatárral; 3. teljes rekatalogizálás? Vagy a szakértői ülés résztvevője megkapta-e tárgyalási anyagul pl. az előző gyakorlatban rosszul megoldott problémák jegyzékét, vagy egy statisztikai összeállítást az olyasféle katalógusbeli sajátosságokról, mint – mondjuk – a szerzős, címrendszavas és testületi szerzős felvételek mennyiségi aránya? És honnan veszi kézikönyvtár nélkül, szakirodalom nélkül a bátorságot, hogy eldöntse, a legjobb, legkorszerűbb megoldást rögtönzi-e a zöld asztalnál a tárgyalási anyag egy-egy pontjához? – Nem folytatom. Itt csak jellemzőnek érzett színfoltokra van terem, s nem fejthetem ki mily összetett és nagyigényű feltételeken át valósul meg a demokratizmus akár a hivatali életben, akár a tudományban.

Az olvasó talán most már tisztábban látja, mit írtam, mit gondoltam. És szeretném ugyanezt hinni tisztelt vitatársaimról is, akik a kollegiális eszmecsere egy újabb alkalmát segítették elő írásaikkal.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

FEDERATION INTERNATIONALE DE DOCUMENTATION

A NEMZETKÖZI DOKUMENTÁCIÓS SZÖVETSÉG (FID) ÚJ PROGRAMJA ÉS FOLYAMATBAN LÉVŐ TEVÉKENYSÉGEI

1. Az új program szükségessége

A FID legutóbbi programját a Közgyűlés 1970-ben, Buenos Airesben hagyta jóvá. Az elmúlt 8 év jelentős fejleményei következtében szükségessé vált egy új program kidolgozása és jóváhagyása.

A nemzetközi együttműködés növekvő fontossága, a földrészek, államok és egyének közötti – az enyhülés politikájának eredményeire épülő – nemzetközi kapcsolatok kiszélesedése és megerősödése szilárd alapot teremt a tudományos, műszaki, gazdasági, szociális és kulturális fejlődést szolgáló dokumentáció és információ jelentőségének fokozódó tudatosítására. Ez kiviláglik többek között a Helsinki Biztonsági és Együttműködési Konferencia záróokmányából is, amely arra szólít fel, hogy hatékonyabban kell kihasználni a kormányközi és nem-kormányközi nemzetközi tudományos és műszaki szervezetek lehetőségeit és kapacitását az információk és tapasztalatok cseréjének fokozására.

Az ENSZ által elfogadott új nemzetközi gazdasági rend* a nemzetközi technológiacsere és információcsere fejlődésének új lehetőségeit nyitotta meg. Az ENSZ Tudományos és Műszaki Fejlesztési Konferenciájától további határozott lépések várhatók ennek érdekében.

A tudomány és a technika fejlődése – beleértve a tájékoztatástudományt és az információs ipart is – a dokumentációnak és információnak mint a gazdasági és társadalmi fejlődés jelentős forrásának egyre növekvő szerepéről tanúskodik. Az információrobbanás és az interdiszciplináris kutatások növekvő fontossága következtében felmerülő problémák

---

* New International Economic Order

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

megoldása érdekében a korszerű információs technika eszközeire és hatékonyan szervezett információs infrastruktúrára van szükség az információk megfelelő kezeléséhez és a felhasználók legkülönbözőbb kategóriáit kielégítő, hasznos és megbízható információs szolgáltatások kiépítéséhez.

A számítástechnika, a reprográfia, az audio-vizuális technika és a távközlési technika utóbbi időben bekövetkezett fejlődése és e technikáknak a dokumentációban és információban való alkalmazása gépesített és automatizált információs rendszerek kiépülését eredményezte; e rendszerek hatékony eszközöknek bizonyultak korunk információs válságának leküzdésére. Az új információs technika és technológia kialakulása és fejlődése, a felhasználókra és az információs szakmára gyakorolt hatása gyökeresen meg fogja változtatni az információs rendszerek szervezésének és irányításának jelenlegi módját. Az információs technika és technológia fejlődése mélyrehatóan befolyásolja majd a társadalmi és gazdasági fejlődést, az egyének társadalmi helyzetét és általánosságban az emberiséget.

A tudomány nemzetközi jellege az információs rendszerek együttműködésének fokozódását eredményezi mind országokon belül, mind országok között, ami nemzeti és nemzetközi tudományos kommunikációs rendszerek és hálózatok kialakulásához vezet.

A tudományos és műszaki információnak már létezik egy nemzetközi programja: az Unesco UNISIST programját, amely jelenleg az Unesco Általános Információs Programjának* része, az első UNISIST kormányközi konferencián fogadták el 1971-ben Párizsban: az 1979-re tervezett második UNISIST konferencián feltehetően továbbfejlesztik a programot. Az Unesco Általános Információs Programja keretet nyújt a nemzeti és nemzetközi információs rendszerek és szolgáltatások létesítéséhez és fejlesztéséhez szükséges elméleti és gyakorlati alapok kidolgozásához, nemzetközi szintű kompatibilitásuk és összekapcsolásuk előmozdításához azzal a céllal, hogy megkönnyítse a tudomány minden ágában a felhasználók csoportjainak az információs forrásokhoz való hozzáférést.

Az elmúlt 8 évben a tájékoztatástudomány önálló tudományággá fejlődött ki, tudományágként való elismerése jelentősen előrehaladt. Tovább fejlődött a tudományos kommunikáció rendszere, a kommunikáció új formái jöttek létre. Egyre kiterjedtebben alkalmazták a számítástechnikát az információkezelésben, a reprográfiában és a távközlési technikában. Új formák alakultak ki az információcsere mechanizmusában, például elemző és értékelő információkat feldolgozó központokat létesítettek. Nagy erőforrásokat mozgósítottak nemzeti és nemzetközi információs rendszerek és szolgáltatások fejlesztésére. Állandóan növekedett az információs tevékenységet végző szakemberek száma.

Szintén az utóbbi 8 évben hoztak létre regionális** információs rendszereket, amelyek a modern információs technika és technológia felhasználásával nemzetközi hálózatokban foglalják össze a nemzeti rendszereket és szolgáltatásokat. Egy világméretű tudományos és műszaki információs hálózat létrehozásának lehetőségét nemzetközi kormányközi és szakmai konferenciákon tárgyalták, és széles körben elismerték, hogy

---

* General Information Program, PGI

** Országok csoportjait felölelő

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ilyen rendszer létrehozható. Az ENSZ Közgyűlése a 32. ülésszakán elfogadta a Főtitkár jelentését egy ilyen nemzetközi műszaki információcsere-hálózat tervezéséről.

Bár a FID a dokumentáció és információ terén a legfontosabb nem-kormányközi nemzetközi szervezet, a rendelkezésre álló pénzügyi eszközök és munkaerő nem elegendő ahhoz, hogy a dokumentációnak és információnak tanulmányozást és intézkedéseket igénylő minden problémakörével foglalkozzék. A Szövetségnek ezért szelektív program szerint kell működnie, amelyik az általános célok és feladatok keretében rangsorolja a feladatokat, figyelembe véve a hasonló jellegű kormányközi és nem-kormányközi nemzetközi szervezetek (Unesco, IFLA, ICA, ISO stb.) információs programjait.

2. A FID célja és szerepe

A Szövetség programja és tevékenysége újjászervezésének célja:

– tevékenységét fokozottabban kell a tagság szakmai érdekeinek szolgálatába állítania;

– regionális tevékenységét meg kell erősítenie;

– az információ kérdéseinek nemzetközi megvitatásában hatékonyabban kell közreműködnie.

Az újjászervezés megfelel a Szövetség alapszabályaiban lefektetett céloknak, nevezetesen:

„...előmozdítani nemzetközi együttműködésben a dokumentációs kutatást és fejlesztést, ami felöleli egyebek között a természettudományok, a műszaki tudományok, a társadalomtudományok és a humán tudományok területéről származó, bármilyen formában rögzített információ szervezését, tárolását, keresését, terjesztését és értékesítését.

A Szövetség jellege szerint nemzeti tagok szövetsége volt és lényegében ez is marad. Ez azt jelenti, hogy a FID irányításáért továbbra is az országokat képviselő nemzeti tagok felelősek, míg egyének szakértőként vehetnek részt a Szövetség munkájában."

A Közgyűlés az 1976 szeptemberében Mexikóban tartott ülésén ismét megerősítette a célokat összefoglaló deklarációban szereplő két szempont jelentőségét. A FID egyrészt a nemzeti tagokkal képviselt országok szakmai szervezeteinek szövetsége; másrészt képviseli az információs szakmát nemzetközi szinten. Elsőrendű kötelessége, hogy azoknak a területeknek a szakmai problémáival foglalkozzék, amelyek nemzeti tagjait és társult tagjait* érintik. E kérdések körébe nemcsak technikai jellegűek tartoznak, hanem az oktatás és továbbképzés, a szakmai pálya és pályakép, a színvonal stb. kérdései is. A szűkebb értelemben vett szakmai szempontoktól nem választható el az új módszerek és technológiák hatása az információs politikára s így a tájékoztatástudomány és művelőinek nemzeti és nemzetközi szerepe.

---

* Affiliates

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A fejlődő országokat képviselő nemzeti tagok számának növekedése folytán a Szövetség nagy erőfeszítéseket tett a fejlődő országokból származó tagjainak támogatására. A FID egyik fontos célja, hogy előmozdítsa az információs tevékenységet a kevésbé fejlett országokban, hozzájárulva ezzel a fejlődő országok társadalmi és gazdasági fejlődéséhez.

Az említett szakmai megfontolások fontos szerepet játszanak a FID és más nemzetközi – kormányközi és nem-kormányközi – szervezetek kapcsolataiban. A FID nemzetközi szerepe egyedülálló, mivel semmilyen más nemzetközi szervezetnek nincs illetékessége vagy tagsága, amely alkalmassá tenné az említett egységes szakmai szempontok képviseletére.

3. Általános célok

Az általános célok adják azt a széles keretet, amelybe be kell illeszteni a Szövetség minden tevékenységét. Rendeltetésük, hogy irányítsák a Szövetséget a hosszútávú prioritást élvező szakterületek meghatározásában, a középtávú programok és az éves munkatervek elkészítésében. Ezen túlmenően irányelvként kell szolgálniuk a szakmai kérdésekkel kapcsolatos politika kialakításához, valamint a Szövetség és képviselői intézkedéseihez.

Minden információs tevékenységnek, amelyben a FID közreműködik, információs szakemberek és a felhasználók mindenfajta képzésének végső célja az ismeretek teljességének hozzáférhetővé tétele mindenki számára. Az Ismeretek Általános Hozzáférhetősége (Universal Accessibility of Knowledge, UAK) az a széles körű program, amely egységbe fogja a Szövetség céljait és tevékenységét.

Az általános célok a következők:

a) a dokumentáció és információ kérdéseiben érdekelt szervezetek és egyének összefogása nemzetközi szinten;

b) a nemzeti tagok és társult tagok érdekeinek előmozdítása és képviseletük nemzetközi szinten;

c) nemzetközi fórum biztosítása az információs szakemberek érintkezésére, a dokumentáció és információ nemzetközi és nemzeti tapasztalatainak általánosítása és terjesztése;

d) a dokumentációs és információs kutatás és fejlesztés, továbbá eredményeik alkalmazásának előmozdítása;

e) a dokumentáció és információ elméletének, szervezésének és gyakorlatának előmozdítása a tudományágakon és szakterületeken belüli és az azok közötti kommunikáció javítása céljából;

f) a nemzetközi dokumentációs és információs együttműködés előmozdítása, továbbá együttműködés a dokumentáció és információ fejlesztésében érdekelt nemzetközi szervezetekkel és nemzeti – kormányzati vagy magán – intézményekkel.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

4. Hosszútávú prioritást élvező szakterületek

A hosszútávú prioritást élvező szakterületek irányadók a középtávú programok és éves munkatervek keretében előirányzandó intézkedések és projektek tervezésére.

E szakterületek kijelöléséhez három szempontot kell figyelembe venni:

– a Szövetség szakmai felkészültsége a kiválasztandó szakterületeken;

– a kiválasztandó szakterületek jelentősége a dokumentáció és információ fejlődése szempontjából:

– a nemzetközi együttműködés elengedhetetlen szükségessége a kiválasztandó szakterületeken.

A Szövetség a következő szakterületekre összpontosítja tevékenységét:

a) A tájékoztatástudomány elméleti és nyelvészeti alapjai (beleértve a terminológiát is).

A tájékoztatástudomány elméleti és nyelvészeti alapjainak kutatásából származó eredmények szolgáltatnak alapot a tudományos, műszaki, gazdasági és társadalmi fejlődést szolgáló információ hatékony szervezéséhez és felhasználásához. Az információ alapjainak kutatása és – ebből következően – jobb megértése a legjobb alap az alkalmazott dokumentációs és információs kutatás és fejlesztés irányainak meghatározásához, ami szükséges az információs rendszerek és szolgáltatások eredményességének folyamatos javításához.

b) Információs feldolgozás és információs technológia.

Az információs feldolgozások a FID 1895. évi megalakulása óta központi szerepet játszanak a Szövetség tevékenységében. A modern információs technika és technológia bevezetése nem szüntette meg a feldolgozás nyomasztó problémáit, sőt, a korszerű technika és technológia még inkább hangsúlyozta és fokozta a feldolgozás intellektuális követelményeit. A Szövetség folytatni kívánja tevékenységét a hagyományos feldolgozás (referálás, indexelés, osztályozás) terén, figyelembe véve természetesen a dokumentumok előállítása, az információcsere, a dokumentumszolgáltatás és a szabványosítás terén végbement elméleti és műszaki fejlődés eredményeit és irányzatait. A Szövetség foglalkozni kíván az információs technika és technológia új fejleményével, így a számítástechnika, a távközléis technika, a reprográfiai technika, az audiovizuális technika és kombinációik alkalmazásával, továbbá hatásukkal az információk felhasználóira és előállítóira, valamint az információs rendszerek és szolgáltatások irányítóira.

Ez a kiemelt szakterület tartalmazza az Egyetemes Tizedes Osztályozás korszerűsítését és fejlesztését; az ETO a FID szellemi tulajdona és teljes felelőssége.

c) Információs szakemberek és felhasználók oktatása és továbbképzése.

Az információforrások volumenének növekedése, fokozódó tartalmi és típus szerinti differenciálódásuk következtében egyre bonyolultabbá válnak az információkezelés módszerei és technikai eszközei. A felhasználók száma és a kérdések volumene szintén növekszik, ugyanakkor bonyolultabbá válnak a kérdések típusai és szerkezetei is. Mivel az információs munkaerő kiemelkedő szerepet játszik mind az információkezelésben, mind pedig az információs rendszerek és a felhasználók közötti közvetítés során, fontos az információs szakemberek és a felhasználók szakmai színvonalának emelése.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Különös figyelmet kell fordítani a tervező és döntéshozó szakemberek információval való ellátottságára; az információs tevékenység egészének sikere függ ettől.

d) Információs rendszerek és hálózatok tervezése és irányítása.

Az információforrások és felhasználók növekvő volumene és fokozódó differenciálódása, valamint az információkezelési módszerek és technológiák intenzív fejlődése a rendszerelmélet és rendszertechnika széles körű alkalmazására vezetett a dokumentációban és információban. Rendkívüli igény mutatkozik információs rendszerek és hálózatok tervezésére és irányítására alkalmas szakemberek iránt. E növekvő igény kielégítésére a Szövetség meg fogja szervezni és fel fogja használni a meglévő szakértői potenciált és tapasztalatot, és tanácsadó szolgálatot fog teljesíteni szükség szerint a helyi, országos, regionális és nemzetközi szintű információs rendszerek szervezésében.

d) Felhasználói igények és szokások.

Az információs rendszerek és szolgáltatások rendeltetése a felhasználók információellátása, akik az információk keletkezésétől a felhasználásukig (alkalmazásukig) terjedő információs folyamat végső állomását jelentik. Az információs szolgáltatások nem megfelelő mértékű kihasználása jól ismert problémájának leküzdésére az információs rendszerek tervezőinek és irányítóinak – és minden információs szakembernek – mélyebben meg kell ismerniük a felhasználók indítékait, különösen azon felhasználó csoportokéit, amelyek érdekeit eddig nem vették kellően figyelembe. A Szövetség – más szervezetekkel együttműködve – támogatni kívánja tagjainak a felhasználók igényeire, szokásaira és magatartására irányuló vizsgálatait; fórumot szándékozik létrehozni, ahol a szakemberek összehasonlíthatják tapasztalataikat, amelyeket az információs technológiáknak a felhasználók magatartására és megelégedettségére gyakorolt hatásával kapcsolatban szereztek.

5. Középtávú programok és éves munkatervek

Középtávú programokat kell 4 évre kidolgozni és kétévenként felülvizsgálni. E programokat bele kell illeszteni a hosszútávú prioritást élvező szakterületekbe; kidolgozásuk során figyelembe kell venni az éves munkaterveket, valamint a Szövetség különféle szerveinek folyamatban lévő tevékenységeit.

A középtávú programoknak tartalmazniuk kell:

a) az általános célokból és a hosszútávú prioritást élvező szakterületekből levezetett célkitűzéseket;

b) azokat az intézkedéseket, amelyek által e célkitűzések megvalósíthatók;

c) annak a szervnek a megjelölését (állandó bizottság, ad hoc munkacsoport stb.), amely felelős az egyes intézkedések részletes megtervezéséért és végrehajtásáért;

d) a végrehajtáshoz szükséges eszközöket, költségeket stb.;

e) a munkamódszereket.

A középtávú programokat a Tanács dolgozza ki és terjeszti a Közgyűlés elé jóváhagyásra. Az 1981–1984 évekre szóló első középtávú programot 1980-ban kell a Közgyűlés elé terjeszteni.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az éves munkaterveknek összhangban kell lenniük a középtávú programokban meghatározott intézkedések részletes terveivel és ütemezésével.

A Szövetség minden szervének, amelyik a program valamelyik elemének végrehajtásáért felelős (regionális bizottságok, bizottságok, munkacsoportok, Titkárság stb.), éves munkatervet kell készítenie és ezt jóváhagyásra a Tanács elé kell terjesztenie. Az éves munkatervekben szerepelnie kell minden programtevékenységnek, akár a Szövetség finanszírozza azt, akár nem.

6. A FID szervezeti felépítése

Ha a FID eredményesen kíván működni jóváhagyott programok szerint, nyilvánvaló, hogy világosan meg kell határozni a program egyes elemeit végrehajtó szervek feladatait, felelősségét és hatáskörét, mert csak így lehet a hatékony működést biztosítani. Az a tény, hogy a FID tevékenysége nagyrészt tagjainak önkéntes erőfeszítéseire épül és aránylag szerény költségvetésre kénytelen szorítkozni, szigorú feltételeket teremt a projektek irányításának számára. Mindamellett nincs szükség semmiféle új elem beiktatására vagy meglévő elem törlésére a Szövetség szervezetében, amelyik az Alapszabályok szerint a következőket öleli fel:

a) tagok:
   - nemzeti tagok és társult intézményi tagok,*
   - nemzeti tagok,
   - társult tagok,**
   - tiszteletbeli tagok.

b) irányító szervek:
   - Közgyűlés,
   - Tanács,
   - Végrehajtó Bizottság,
   - Regionális Bizottságok,
   - Főtitkár.

c) végrehajtó szervek:
   - bizottságok (állandó és ad hoc jellegűek),
   - munkacsoportok (függetlenek, vagy valamelyik irányító szervhez vagy bizottsághoz tartozók, állandó vagy ad hoc jelleggel),
   - szakmai megfigyelők,
   - FID összekötők,
   - Titkárság.

Az irányítási mechanizmus jó működéséhez mindamellett újra meg kell határozni a felsorolt szervek felelősségét és egymáshoz fűződő kapcsolatait. Ennek során kétféle alapvető módosítást kell eszközölni:

---

* Associates
** Affiliates

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

(i) A döntés, a tervezés és a végrehajtás decentralizálása a Regionális Bizottságok szerepének és felelősségének kiterjesztésével.

A Szövetség a Regionális Bizottságokat olyan szervekké kívánja fejleszteni, amelyek földrajzi területükön a FID összes tevékenységének végzésére jogosultak, kivéve az ETO revízióját és fejlesztését.

Ehhez mindenekelőtt az kell, hogy a Közgyűlés és a Tanács fokozott szellemi, erkölcsi és anyagi támogatással erősítse a Regionális Bizottságokat. A fenti célkitűzés másfelől megkívánja a FID bizottságai és a Regionális Bizottságok közötti kapcsolatok pontosabb meghatározását.

Általános irányelvként decentralizálni kell, amennyire csak lehetséges, a program végrehajtását a Regionális Bizottságokra, amelyek közvetlenül a Tanács felügyelete alatt működnek. A jelenlegi bizottságok mellett fokozatosan meg kell szervezni a Regionális Bizottságok bizottságait a már létező FID/CLA/II vagy a FID/CAO/AG mintájára. A FID „nemzetközi" bizottságaira ezután a következő feladatok maradnának:

– Regionális Bizottságok és bizottságaik elvi irányítása;

– tanácsadás a tervezésben és kiértékelésben a Tanács és a Regionális Bizottságok számára a szükségtelen párhuzamosságok és felesleges ráfordítások kiküszöbölése érdekében.

Azokban a régiókban, ahol még nem működnek Regionális Bizottságok és bizottságaik, továbbra is a FID bizottságainak feladata projektek tervezése és végrehajtása.

(ii) A döntéshozatal folyamatának javítása központi és regionális szinten pontos tervezés, ellenőrzés és értékelés útján (ld. még a 7. fejezetet is).

A végrehajtó szervek komoly erőfeszítései ellenére a Szövetség tevékenységének hatékonyságát gyakran erősen akadályozza a hézagos tervezés, a hiányos ellenőrzés és a gyakorlatilag hiányzó értékelés. A döntéshozó és végrehajtó szervek között lassú és hiányos az információáramlás.

A valamely FID bizottság vagy Regionális Bizottság titkársági reendőit magára vállaló nemzeti tagoknak teljes felelősséget kell vállalniuk a bizottság és titkársága működéséért és azért, hogy a bizottság eleget tegyen a FID programjának tervezésével, végrehajtásával, ellenőrzésével és értékelésével kapcsolatban előírt követelményeknek.

Sem a Tanács, sem a Regionális Bizottságok nem lesznek képesek eleget tenni a Szövetség programjának folyamatos irányításával kapcsolatos kötelezettségeiknek a nemzeti tagok teljes körű közreműködése nélkül.

7. A program irányítása, ellenőrzése és értékelése

A Tanács 4 éves középtávú programokat dolgoz ki és terjeszt jóváhagyásra a Közgyűlés elé. A középtávú tervek tartalmazzák a programban szereplő feladatok lebontását a Szövetség végrehajtó szerveire.

A Tanács ellenőrzi és értékeli a középtávú programok végrehajtását és gondoskodik e programok kétévenkénti felújításáról. A Tanács dönt:

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a) a Közgyűlés által a középtávú programok keretében jóváhagyott intézkedések végrehajtásának ütemezéséről;

b) a végrehajtó szervek éves munkaterveibe beiktatandó új feladatokat tartalmazó javaslatokról;

c) a középtávú programoknak a Közgyűlések közötti időszakban esetlegesen szükségessé váló módosításáról.

Sem a középtávú, sem a rövidtávú tervezés nem lehet hatékony a tervek végrehajtásának ellenőrzése és értékelése nélkül.

A végrehajtó szervek évi jelentéseit az éves munkatervekbe foglalt feladatoknak megfelelően kell elkészíteni. A főtitkár évente átfogó, értékelő jelentést tartozik a Tanács elé terjeszteni a végrehajtó szervek jelentéseire alapozva.

A Tanács megtárgyalja a főtitkár évi jelentéseit és értékeli a Szövetség tevékenységét, a középtávú programokkal kapcsolatban pedig értékelő jelentéseket terjeszt a Közgyűlés elé a programok kétéves szakaszainak végrehajtásáról.

A FID FOLYAMATBAN LÉVŐ TEVÉKENYSÉGEI

Jelen tájékoztató az első kísérlet egy jegyzék összeállítására, amely a FID-nek és azoknak a testületeknek a folyamatban lévő tevékenységeit tartalmazza, amelyek munkájában a FID is részt vesz. E tevékenységeket az előbbiekben ismertetett új program öt hosszútávú prioritást élvező szakterülete szerint igyekeztünk csoportosítani. Azokat a tevékenységeket, amelyek a program összes vagy több területét érintik, külön csoportban foglaltuk össze „F. Általános, átfogó tevékenységek" néven.

A) A tájékoztatástudomány elméleti és nyelvészeti alapjai (beleértve a terminológiát is)

– Linguistics in Documentation: Current Abstracts (Nyelvészet a dokumentációban. Kurrens referátumok). Előkészítés alatt áll az 1974., az 1975. és az 1976. évi kötet. (FID/LD).

– Szemináriumok szervezése az információs nyelvészet és a tájékoztatástudomány tárgykörében és ezek anyagainak kiadása. Pl. Natural Language in Information Science: Perspectives and Directions for Research (FID 551) (A természetes nyelv a tájékoztatástudományban. Távlatai és kutatási irányok), az 1976. évi szeminárium anyaga (FID/LD).

– Frequency list of major terms used in Referativnyj Žurnal 59. Informatika (A Referativnüj Zsurnal 59. Informatika c. sorozatában használt tárgyszavak gyakorisági jegyzéke). Az orosz nyelvű jegyzék 1977-ben jelent meg, az angol változat előkészítés alatt áll (FID/DT).

– A tájékoztatástudomány, a dokumentáció és a rokon területek (számítástechnika stb.) nyelvezetében megjelenő új kifejezések. Az 1977 óta folyamatban lévő projekt a meglévő terminológiai jegyzékek felfrissítését célozza (FID/DT).

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

– Problems of Terminology: collection of papers (A terminológia kérdései. Tanulmánygyűjtemény). Ebben szerepel a The vocabulary of informatics/documentation (Az informatika és a dokumentáció szókincse) c. tanulmány is (FID/DT, FID/RI).

– Theoretical problems of informatics (Az informatika elméleti kérdései). A sorozat 5. kötetének megjelenése rövidesen esedékes; további kötetek várhatók szabályos időközönként (FID/RI).

B) Információs feldolgozás és információs technológia

– Extensions and Corrections to the UDC (Kiegészítések és Módosítások az ETO-hoz) és P-Notes (P-jegyzékek). P-jegyzékek készülnek az ETO egyes részterületeire, valamint a módosítások és változtatások jelzésére. A P-jegyzékek elfogadott tételeit kumulálva közlik az Extensions and Corrections to the UDC soron következő évi kötetei, amelyek az ETO kiadások folyamatos kiegészítéséhez szükséges hivatalos szöveget tartalmazzák. Kidolgozás alatt állnak fontosabb P-jegyzékek a 002 Tájékoztatástudomány, a 40 Környezetügy stb. terén (FID/CCC és az ETO szakbizottságai).

– Az Egyetemes Tizedes Osztályozás (ETO) teljes, közép és rövidített kiadásokban jelenik meg. Jelenleg a következő teljes kiadások munkálatai vannak folyamatban: angol, csehszlovák, lengyel, magyar, német, olasz, orosz és szerb-horvát. Előkészítés alatt álló középkiadások: angol, csehszlovák, francia, lengyel, magyar, német, olasz és spanyol. Rövidített kiadások jelenleg arab, holland és magyar nyelven készülnek.* (A FID/CCC irányításával.)

– Az Egyetemes Tizedes Osztályozás (ETO) szakosított táblázatai. Pl. Ordnungssystematik zur Dokumentation Wasser: Teil I. DK-Fachausgabe Wasser 1977 és az Abridged Building Classification (ABC) tervezett új kiadása. (A FID/CCC irányításával.)

– Az ETO alapnyilvántartásának (történeti nyilvántartásának) létrehozása. ETO táblázatok kidolgozása számítógéppel, gépi nyilvántartás alapján. (A FID Titkárság és a FID/CCC irányításával.)

– Cumulated UDC Supplement 1965–1975 (Az ETO kumulált kiegészítései 1965–1975). Ezt a második ötkötetes kiegészítést egy hatkötetes kiegészítés előzte meg, amely az 1965 előtti időszakot ölelte fel. További folytatása várható. (FID Titkárság, FID/CCC titkársága.)

– Principles of the UDC and Rules for its Revision and Publication (Az ETO elvei, gondozásának és kiadásának szabályai). Az UDC Revision and Publication (FID 429). (Az ETO gondozása és publikálása) c. kiadvány 1968. évi 4. kiadásának helyére fog lépni. (FID/CCC)

– Az ETO kiadások jegyzékének elkészítése. A kurrens** teljes, közép és rövidített kiadások, továbbá a szakosított táblázatok bibliográfiája. (FID Titkárság, FID/CCC titkársága.)

---

* A magyar középkiadás egyelőre csak távlati tervben szerepel. A rövidített kiadás 1978-ban megjelent.

** Jelen esetben valamely táblázat legutóbbi kiadását jelenti, tekintet nélkül a kiadás időpontjára.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

– Az ETO 677 Textilipar és a TITUS textilipari tezaurusz konkordanciájának kidolgozása. (FID/C 677, a FID/CCC irányításával.)

– Computers and the UDC (A számítógép és az ETO), 2. javított és bővített kiadás, 1979. Az első kiadás 1974-ben jelent meg (FID/CCC).

– Az Egyetemes Tizedes Osztályozás (ETO) és az International Patent Classification (Nemzetközi Szabadalmi Osztályozás, IPC) konkordanciájának kidolgozása a WIPO javaslatára (FID/PD, FID/CCC).

– Broad System of Ordering (BSO): Schedule and Index (Átfogó Tárgyköri Osztályozás. Táblázatok és index), 3. javított változat, 1978. Folyamatban lévő FID/Unesco projekt. A feldolgozás 1973-ban indult meg (FID/BSO Panel).

– Introductory Manual to the Broad System of Ordering (BSO) (Bevezető útmutató a BSO-hoz). Készül a FID és az Unesco anyagi támogatásával (FID/BSO Panel).

– A FID/CR jelentéseinek sorozata. Tervezett vagy feldolgozás alatt álló jelentések: Research on classification systems (Osztályozási rendszerek kutatása); Indexing and thesaurus work in India (Indexelés és tezauruszkészítés Indiában); Classification research work in the UK. (Osztályozási kutatások az Egyesült Királyságban); Classification research in the Federal Republic of Germany (Osztályozási kutatások az NSZK-ban).

– FID/CR Newsletter. Negyedéves híradó az osztályozás tárgykörében.

– Ranganathan Award for Classification Research (Ranganathanról elnevezett Osztályozáselméleti Díj). Kétévenként ítélik oda az osztályozáselméletben elért kiemelkedő teljesítményért (FID/CR).

– International Classification (Nemzetközi Osztályozás). A fogalmak elméletével, az ismeretek és adatok szervezésével, a szisztematikus terminológiával foglalkozó folyóirat. Szerkesztője I. Dahlberg asszony és mások (A FID/CR támogatásával).

– Nemzetközi osztályozáselméleti kongresszusok szervezése és anyagaik publikálása. A harmadik, egyben legutolsó kongresszust 1975-ben tartották (FID/CR).

C) Információs szakemberek és felhasználók oktatása és továbbképzése

– Newsletter on Education and Training Programmes for Specialized Information Personnel (Híradó Információs Szakemberek Oktatási és Továbbképzési Programjairól). Az Unesco-val kötött szerződés alapján 1977–1978-ban három kísérleti szám jelent meg (FID/ET, FID Titkárság).

– FID oktatási és továbbképzési szemináriumok. Kétévenként kerülnek megrendezésre a FID kongresszusaihoz kapcsolódva, az Unesco és más szervezetek (FID/ET, FID/II és a kongresszus szervezéséért esetenként felelős nemzeti tag) közös támogatásával.

– International instrument on the status of documentalists (Az információs szakemberek státuszát szabályozó nemzetközi megállapodás). Tanulmánytervezet készült a megállapodásról 1977–1978-ban az Unesco-val kötött szerződés alapján. Feltehetően a tanulmány is kidolgozásra kerül (FID/ET).

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

– Tanfolyamok szervezése információs és ipari szakemberek számára. A tanfolyamok célja ipari információs szakemberek és más ipari szakemberek információs érdeklődésének felkeltése (FID/II).

– Guide to Films on Information (Az információról szóló filmek jegyzéke), 3. kiadás, 1979. Könyvtárak és információs központok szolgáltatásait szemléltető filmek katalógusa (Magyar Nemzeti Tag, FID Titkárság).

– Unesco/FID/IFLA International School and Workshop for Teachers and Workers in the Information Field (Az Unesco-val és az IFLA-val közösen szervezett nemzetközi tanfolyam és szeminárium információs oktatók és dolgozók számára). A harmadik tanfolyamot az Osztrák Szövetségi Tudományos és Kutatási Minisztérium szervezi 1979-ben Ausztriában.

– Normas minimas para la formación de una collección basica para las bibliotecas de Escuelas de Bibliotecologia y Documentación (Minimális normatívák könyvtári törzsállomány kialakításához a könyvtárosképző iskolákban) (FID/CLA).

– Workshop on Agricultural Information (Mezőgazdasági információs szeminárium). 1979-ben vagy 1980-ban kerül megszervezésre (FID/CAO/AG).

– Tantervek értékelése (FID/ET).

D) Információs rendszerek és hálózatok tervezése és irányítása

– Bibliografia sobre el Planeamiento y Desarrollo de la Bibliotecologia y Documentación en America Latina (A latin-amerikai könyvtárügy és dokumentáció tervezésének és fejlesztésének bibliográfiája). A FID/CLA készíti az Unesco támogatásával.

– Az információ pénzben kifejezhető értéke. A saját és a külső szolgáltatások által nyújtott információk pénzben kifejezhető értékének mérésére szolgáló közvetlen és közvetett módszerek tanulmányozása (FID/II).

E) Felhasználói igények és szokások

– Index to User Studies (Igénykutatási bibliográfia), 1974 (FID 515). A bibliográfiát a FID/II készítette, de a további munka abbamaradt. Nagy érdeklődés mutatkozott egy új kiadás iránt; az 1. kiadást kedvezően fogadták és el is fogyott. A FID Titkárság projektje lehetne.

– FID/II Newsletter, 1978.

– National Referral Services for Industry; Worldwide Directory (Nemzetközi ipari forrástájékoztató szolgáltatások. Világméretű útmutató), 4. kiadás, 1974 (FID 522). Az 5. kiadás előkészítés alatt.

– Selected Readings on Information for Industry (Válogatott tanulmányok az ipari információról), 1974 (FID 518). Eddig három kiegészítése jelent meg, az utolsó 1978-ban.

– Guide to Agricultural Information Sources (Mezőgazdasági információs források tájékoztatója). Előkészítés alatt (FID/CAO/AG).

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

– Guia de Bibliotecas Especializades y Centros de Documentación e Información en America Latina (Latin-Amerikai információs és dokumentációs központok és szakkönyvtárak útmutatója). A 2. kiadás előkészítés alatt (FID/CLA).

– Guia de Servicios de Reprografia en America Latina (Latin-Amerikai reprográfiai szolgáltatások útmutatója). Előkészítés alatt (FID/CLA).

– Guia de Publicaciones Periodicas en Ciencia y Tecnologia de America Latina (Latin-Amerikai tudományos és műszaki periodikus kiadványok útmutatója). Új kiadás előkészítés alatt (FID/CLA).

– Manual de Procedimiento para la Elaboración de Catalogos Colectivos (A központi katalógusok készítésének kézikönyve). Előkészítés alatt (FID/CLA).

– Directory of Thesauri and Controlled Lists of Vocabularies (Tezauruszok és ellenőrzött szójegyzékek útmutatója). Előkészítés alatt, részben az Unesco-val kötött szerződés alapján (FID Titkárság).

– Guide to „Guides to Reference Sources" (Utmutató a referensz-források útmutatóihoz). Előkészület alatt (FID Titkárság).

– Library, Documentation and Archive Serials (Könyvtárügyi, dokumentációs és levéltári folyóiratok), 4. kiadás, 1975. A megjelent 900 példánynak több mint a fele elfogyott, célszerű új kiadást előirányozni 1981–1982-ben (FID Titkárság).

– Abstracting and Indexing Services; an International Directory on all Subjects (Referáló és indexelő szolgáltatások nemzetközi jegyzéke), 1978. Az Unesco-val, az NFAIS-szal és az US NSF-fel együttműködve. A FID szerkesztésében legutóbb 1969-ben jelent meg.

F) Általános, átfogó tevékenységek

FID és FID Titkárság

– International Forum on Information and Documentation (IFID), (FID 519). Szerkeszti és kiadja a VINITI.

– FID News Bulletin (FID 1974), amelynek szerves része az Unesco támogatásával negyedévente megjelenő Documentation Reproduction Survey (Információs Reprográfiai Szemle) (FID Titkárság).

– R & D Projects in Documentation and Librarianship (FID 485). Információkat közöl az információ, a dokumentáció, a könyvtárak és a levéltárak területét érintő kutatásokról és fejlesztési tevékenységekről. 1978 óta közli az Unesco által az ISORID rendszer keretében begyűjtött összes bejelentést. (FID Titkárság; 1977 óta az Unesco részleges támogatásával).

– FID Publications: a bibliography, 1895–1980. Tervezett kiadvány. Az 1895-től 1975-ig terjedő időszakot felölelő előző kiadás csaknem teljesen elfogyott (FID Titkárság).

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Latin-Amerikai Regionális Bizottság (FID/CLA)

– Informaciones FID/CLA. A regionális tagok számára készülő híradó.

– Regionális kongresszusok szervezése kétévente a Regionális Bizottság tagjai számára. A kongresszusi jelentések a FID/CLA Folleto de Difusión c. kiadványban jelennek meg.

Ázsiai és Óceániai Regionális Bizottság (FID/CAO)

– FID/CAO Newsletter. A tagok és a regionális szervezetek tevékenységéről informáló negyedéves híradó.

– Regionális kongresszusok szervezése kétévente a Regionális Bizottság tagjai számára, továbbá a Kongresszus anyagainak publikálása.

MIKROFILMES KATALÓGUSSAL cserélte fel cédulakatalógusát a 12 200 lakosú Ölstykke dán városka 30 000 kötetes könyvtára. 4 olvasókészülék áll a katalógushasználók rendelkezésére.

(Scandinavian, 1978. 2. no.)

KURRENS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI BIBLIOGRÁFIA (NOSAB = Norsk Samfunnvitenskapeling Bibliografi) indul Norvégiában, egyelőre kísérleti jelleggel, az e tárgyú norvég cikkek és önálló kiadványok feltárására.

(Synopsis, 1978. 5. no.)

A KÉZIRATOS NORVÉG TÉRKÉPEKRŐL központi katalógus készül; mintegy 50 000 ilyen régi térképet tartanak nyilván az északi országok gyűjteményeiben. Egyrészt területi beosztásban, másrészt az ábrázolt vidék vagy helység nevének betűrendjében tárják fel az anyagot.

(Synopsis, 1978. 5. no.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A KÖNYVTÁRIRÁNYÍTÁS TRENDJEI AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN

HEGEDŰS Péter – WALLESHAUSEN Gyula

A Library Trends 26. kötetének 2. számát a könyvtárirányítás témakörének szenteli. A szerkesztő, F. Williams SUMMERS, bevezetőjében az utóbbi évek egyik legkonokabb és legkuszáltabb problémájának látja a szolgáltató jellegű szervezetek irányítását. S valóban: a kilenc tanulmány tükrözi a szövetségi kormány és az egyes tagállamok kormányainak kormánybizottságok, kvázi-kormánybizottságok és ügynökségek által tarkított államigazgatási-irányítási szövevényét.

Az irányítás szélesen értelmezendő: mindazokat a szinteket jelenti, amelyek az igazgató felett állnak a hierarchiában. Terminológiai pontosításra nem törekszik a szerkesztő, a „governance" olykor jelenthet kormányzati szintű könyvtárpolitikát, irányítást, esetleg igazgatást, vezetést, de a középiskolai tanács olykor kétes értékű, az iskolai könyvtár tennivalóit megszabó határozatát is.

Sok figyelmet szenteltek az irányítás szervezeti formáinak, amelyek eltérnek mind az ipari hierarchia, mind a hagyományos katonai modelltől.

E kutatások egy sereg mítoszt szültek (pl. a kormányhatóságok nem alkalmasak e nagy szervezetek felsőbb irányítására: a termelőüzemek eredményesebben működnek, mert haszonra törekszenek – így az információt árusító szervezetek is –, a termelés irányításában bevált vezetési elméletek és módszerek nem alkalmazhatók a kormányzat irányító, ellenőrző tevékenységében stb.).

Charles CURRAN írása áttekinti azokat az irányzatokat, amelyek általában a közületi szervezetek irányításában érvényesülnek, s ezek hatását a könyvtárakra.

Kívánatos, hogy a szervezetek igazodjanak a társadalomban bekövetkező változásokhoz. Ha erre saját jószántukból nem hajlandók, és a rábeszélés sem segít, a törvény eszközeit kell velük szemben alkalmazni.

Michelle RUDY tanulmányában azt vizsgálja, hogy az egyenjogúságot garantáló törvények vajon elérték-e céljukat a könyvtári alkalmazottak körében, pontosabban: érvényesül-e az azonos munkáért azonos bér elve, továbbá, hogy a hátrányos helyzetűek – nők, színesbőrűek, nemzetiségi csoportok – akadálytalanul előrejuthatnak-e a hivatali ranglétrán.

A könyvtárigazgatás hagyományos stílusa a bürokratikus hierarchia. Ennek jelentős eleme az a feltételezés, hogy a beosztottak értelmi szintje alacsony.

A szerző szerint a bürokratikus vezetés hatékony lehet, ha az igazgató jóindulatúan él jogaival és ha az alkalmazottak elfogadják ezt a stílust. Feladatuk a végrehajtás, beleszólási joguk a vezetésbe úgyszólván alig van, legfeljebb a részvétel nem döntő formáinak

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

némelyike (bizottság, konzultáció, delegáció) működhet, de a hatalmi szerkezeten ez mit sem változtat.

Más a helyzet az olyan vezetési stílusban, ahol az alkalmazottak részt kapnak a vezetésben és az ellenőrzésben. Ez a hátrányos helyzetűek megkülönböztetésének feloldására jótékony hatást gyakorol.

A valódi részvételt az jellemzi, hogy a szükséges ügyekben az alkalmazottak ténylegesen birtokában vannak a határozathozatalnak, szívesen fogadják az autonómiát, és vállalják a vele járó felelősséget. A részvétel módozatait, lehetséges változatait és feladatait több oldalról világítja meg a szerző: az előléptetésektől, állások betöltésétől egészen a vezetők megválasztásáig, a célok kitűzésétől a végrehajtás módozatainak meghatározásáig. A döntéshozatalban való részvétel csökkenti a vezető és beosztott közötti különbséget. Egyéb előnyei is vannak: a delegáltak magasabb „státus"-hoz jutnak a szervezetben; tapasztalatokat szereznek és a részvétel megadja nekik a sikerélményt és az önmegvalósítás érzetét, továbbá alkalmas a könyvtárosok szakértelmének, rátermettségének felderítésére is, a kisebbségiek pedig vezetési tapasztalatokat szerezhetnek, látókörük tágul.

A participációval – az alkalmazottak részvételével a döntéshozatalban – egy másik tanulmány is foglalkozik. A hetvenes évek elején az amerikai felsőoktatást a gazdasági nehézségek súlyos helyzetbe sodorták. A beszűkült pénzügyi lehetőségek megkérdőjelezték a hagyományos irányítási-igazgatási szervezet hatékonyságát, létjogosultságát, ugyanakkor rádöbbentették az egyetemeket a társadalmi környezet iránti felelősség kötelezettségére is. Az egyetemi könyvtárakat fokozottabb önvizsgálatra késztették az új körülmények, hiszen a tömeges és gyors kommunikáció korszakában sajátos problémáikat is meg kellett oldaniok (pl. a kiadványok számának állandó növekedése, az új információhordozók elszaporodása, az új technológia stb.). Fentiek hatására felélénkültek a könyvtárvezetéssel, a könyvtári döntéshozatali folyamatok vizsgálatával foglalkozó kutatások. Ezek egyik részterületével, az alkalmazottaknak a döntéshozatali folyamatban való részvételével foglalkozik James F. GOVAN tanulmánya.

A participáció hívei az autokratikus-bürokratikus vezetést bírálták, bár nyilvánvaló volt, hogy jónéhány könyvtárban a vezetési stílus nem is lehet olyan, mint a vállalatoknál. A könyvtárvezetés nem rendelkezik a vállalati vezetők teljhatalmával, sem olyan eszközökkel, melyekkel pontosan mérhető volna a profit mint a könyvtári tevékenység eredménye. A könyvtárvezetésben olyan stílus kiformálására van szükség, amely rendelkezik a részvétel előnyeivel, ugyanakkor nem mond ellent a könyvtárak funkcióinak és külső korlátjainak. A döntéshozatalban való részvétel, a konzultációk sok pénzt és időt igényelnek és gyakran nem hozzák meg a kívánt eredményt. A könyvtár nem engedheti meg, hogy a szolgáltatások színvonala csökkenjen, de azt sem, hogy a használókat elidegenítsék maguktól a könyvtárosok, miközben munkájuk jobbá, hatékonyabbá tételére tesznek erőfeszítéseket. E korlátokat nem lehet figyelmen kívül hagyni! Meg lehet valósítani a participációt anélkül, hogy annak szervezési vonatkozásai csökkentenék a szervezet működésének hatékonyságát.

Ernest R. DePROSPO a szövetségi irányítás hatékonyságát vizsgálja pénzügyi-költségvetési vetületben. Az 1956-ban hatályba lépett könyvtári szolgáltatásokról szóló szövetségi törvény célja az volt, hogy az egyes államokat erőforrásaik mozgósítására

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ösztönözze. A könyvtárak pénzügyi helyzete azonban még húsz évvel a törvény hatályba lépése után sem sokat változott. A közkönyvtárak költségeinek 81 %-át fedezik saját erőforrásaikból, 12 %-át az adott államok és csupán 7 %-ra rúg a szövetségi kormány költségvetéséből származó összegek nagysága.

(Ennek ellentmondani látszik – legalábbis iskolai és iskolai könyvtári vonatkozásban – Daniel BARRON tanulmánya. Ugy véli a szerző, hogy a szövetségi kormánynak a szükségesnél erősebb a befolyása a közoktatásra, mivel a költségvetés jelentősebb hányada innen származik. A hatvanas évektől egyes államok kormányai lépéseket tesznek befolyásuk növelésére azzal, hogy fokozottabb mértékben járulnak hozzá a költségekhez, hogy az ellenőrzés is nagyobb mértékben kerüljön a kezükbe. Márpedig a pénz = hatalom + ellenőrzés!)

DePROSPO rámutat a szövetségi, az állami és a helyi kormányzati kapcsolatok korlátozó tényezőire a politikai gyakorlatban. A törvényhozás nem tervezi a szövetségi kormány szerepének növelését a nyilvános könyvtári hálózat olyan fejlesztési és fenntartási programjának kialakításában, amely a modern ipari társadalom információs, oktatási és kultúrális igényeinek megfelelne. Mi legyen a szövetségi kormány szerepe? Három funkciót említ a szerző: a könyvtárpolitikai kutatások támogatása, a könyvtárügyi rendszerrel összefüggő kutatások finanszírozása, és végül a könyvtárközi és intézmények közötti együttműködés támogatása. Az első funkció a legfontosabb, hiszen a jövőbeli feladatok megoldásának sikere nagy mértékben függ a helyes, empirikus alapokon nyugvó könyvtárügyi politika kialakításától. E megállapítást támasztja alá Russell SHANK és Elaine SLOAN az országos könyvtárak és információs szolgáltatások szövetségi szintű irányítását bíráló cikke is. Az átfogó és összehangolt információs politika iránti igény – összhangban az „információrobbanás" és a technika fejlődésének következményeivel – ma nagyobb, mint valaha. Olyan új területeken van szükség a szövetségi kormány fellépésére, mint a meglevő számítógépes-információs szolgáltatások védelme, a társadalmi problémák megoldásához szükséges létfontosságú információk sérthetetlenségének fenntartása. A koordinált könyvtárügyi politika kialakításáért és megvalósításáért felelős szervezet létrehozására sok javaslat született. Már jelenleg is létezik két olyan szerv, amely e feladatkört betölthetné: az egyik a Szövetségi Könyvtárügyi Bizottság (Federal Library Committee), a másik a Nemzeti Könyvtárügyi és Tájékoztatástudományi Bizottság, amelynek programnyilatkozata is hangsúlyozza tervezési és koordinációs szerepét. Mindeddig azonban a Bizottság erre nem tett kísérletet, továbbra is fennáll tehát az összehangolt szövetségi könyvtárügyi és tájékoztatási politika hiánya.

Az USA könyvtárügye utóbbi éveinek egyik jellemző vonása a hálózatok térhódítása, szerepük, jelentőségük újraértékelése – irányításuk azonban megoldatlan: nincs kialakult modelljük, mivel a gyakorlati tapasztalat kevés, az elmélet is elmaradott. Ezért úttörő jelentőségű Charles H. STEVENS tanulmánya a hálózatok irányításáról. A hálózat-alapítási teendők közül fontos az anyagi alapok tisztázása: a közös vagyon felhasználása, a fenntartás, az amortizáció aránya, de legfontosabb az ingatlanok, továbbá a hálózati úton kialakított software tekintetében.

Az irányítási típusokat három kategóriába sorolja: (1) kormányirányítás, (2) majdnem kormányinak minősülő testülettől származó irányítás és (3) a tagságtól eredő irányítás.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

1. A szövetségi és az állami szintű hálózatokra egyaránt jellemző, hogy önállóságuk meglehetősen korlátozott, szabályozott lesz ugyan, de szilárd anyagi bázist, jó dotációt kapnak érte cserébe. Ismertet néhány ilyen hálózatot, majd rámutat arra, hogy a szövetségi kormányon belüli – afféle „tárcaközi" – hálózat, pontosabban: a hálózatok tevékenységét koordináló szervnek már a felállítása is nehéz, de még nehezebb ezek működtetése. A magát FEDLINK-nek nevező (Federal Library On-line Cataloging Network) Szövetségi Könyvtári Bizottság tölthetné be ezt a szerepet – legalábbis ezt várják tőle a könyvtárak. Állami szinten a könyvtári hálózatok irányítása eltérő. A hálózat mozgatása – ahol van ilyen – az állami könyvtár vezetőjének a feladata. A legtöbb állami könyvtárat azért alapították, hogy segítséget nyújtson a törvényhozás munkájához. A funkciók azóta nagymértékben kibővültek. Néhány államban a nyilvános és iskolai könyvtárak segítésére vándor-tanácsadókat neveztek ki. A gazdag és erős könyvtári hálózattal rendelkező államok ambiciózus programokat tűztek ki a könyvtári hálózatteremtésre, másutt csak úgy tettek, mintha foglalkoznának a gondolattal. Néhány államban (pl. New York államban) jó törvényt hoztak a könyvtárak, a könyvtári szolgáltatások és hatékony könyvtárhálózat kiépítése érdekében.

2. A majdnem államinak minősülő testület – USA specialitás. Jogkörét a szövetségi kormánytól kapja, vagy az állami kormánytól, vagy pedig a kettő kombinációjaként. Akkor hozzák létre, ha a különleges célt a kormány nem lenne képes másként megvalósítani (pl. túl bonyolult ügyről van szó). Tevékenységük inkább koordinálás, mint irányítás. – Ma még nem lehet eldönteni, beváltják-e a hozzájuk fűzött reményeket.

3. Az USA-ban természetes lehetne a hálózati önkormányzat, vagyis, hogy az irányítást maguk a tagok végezzék. Hogy ez mégsem így van, annak az amerikai valóság: a jogi (vagyon- és tulajdonjog, adózás stb.) érdekek ellentéte, illetve szövevénye a legfőbb oka. Néhány – kivételnek számító – példán mutatja be az írás az önkormányzatra épülő hálózatok megszervezésének jogi megoldásait. Az új technológia is hatást gyakorol a könyvtári hálózatok riányítására, ezért szükséges, hogy az irányító testületben az adott technológia szakértői is helyet kapjanak. Jóllehet az új technológia hatásának vizsgálata még hátra van, két figyelmet érdemlő következtetésre jut a szerző. Az egyik: mivel a számítógépes és a kommunikációs technológia jelenleg is fejlődik, és a munkaigényes szolgáltatásokhoz viszonyítva egyre kevesebb költséget igényel majd, a kis könyvtári hálózatok egyre kevésbé lesznek életképesek, a helyüket a nagyobbak veszik majd át. A másik: Az új technika révén a világ egyre kisebbé válik, és felszámolódik az a felfogás, miszerint a könyvtári hálózatokat – természetellenes módon – akár földrajzi, akár politikai határok közé kell szorítani. Ahogy az atmoszférán keresztüli kommunikációra is alkalmas lézert a telekommunikáció szolgálatába állítják, ugrásszerűen nő majd az igény arra, hogy a könyvtári hálózatok kiterjesszék szolgáltatásaik körét.

Virginia G. YOUNG megfigyelése szerint is a szolgáltató szervezetek – köztük a könyvtárak – irányítása a technika fejlődésével egyre inkább szakértők kezébe csúszik. E tendencia alól a kivételt az állami iskolák és az állami könyvtárak mellett működő társadalmi bizottságok jelentik. A könyvtári bizottságok alakítják a könyvtárpolitikát, osztják el az erőforrásokat, szabályozzák a könyvtári szolgáltatásokat.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A könyvtárpolitikának tükröznie kell a felhasználók összetételét és igényeit. Figyelembe kell venni, hogy a könyvtár – jóllehet társadalmi szükségetet elégít ki – végső soron egyéni igényeket szolgál. A könyvtárpolitikának ki kell terjednie a könyvtári tevékenység minden alapvető területére. (Pl. a könyvtár rendeltetése, főbb céljai, a könyvtári tevékenység szervezésével kapcsolatos ügyek, más könyvtárakkal való együttműködés stb.). Ugyanakkor különbséget kell tenni a könyvtárpolitika és a könyvtár igazgatása között. Ez utóbbi a könyvtárigazgató hatáskörébe tartozik, s tevékenységében a könyvtári bizottságnak támogatnia kell őt. A közművelődési könyvtárak egyik legkritikusabb pontja a pénzügyek. E területen a könyvtári bizottságoknak biztosítaniok kell a megfelelő pénzösszegeket és segédkezniök kell az éves költségvetés összeállításában. A könyvtári tevékenységet szolgáló pénzügyi források két területről fakadnak: speciális adókból és a helyi kormányzat általános bevételeiből. Pusztán a helyi erőforrások általában nem bizonyulnak elegendőnek, így a könyvtári bizottság tagjainak tisztában kell lenniük az egyéb lehetőségekkel is (pl. szövetségi támogatás). A testület a megfelelő személyzet kiválasztásával is sokat segíthet.

A szolgáltatásoknak és terveknek a közösség igényeiből kell kiindulniok, de a legjobban tervezett szolgáltatások is haszontalanok, ha a közösség tagjai nem tudják azokat igénybe venni. A könyvtári szolgáltatásokat ezért széles körben ismertetni kell.

Gondolni kell arra, hogy könyvtári szolgáltatások bővítése egyre inkább a különböző típusú könyvtárak együttműködése útján elégíthető ki. Könyvtárak és információs központok hálózatán keresztül az ország teljes könyvtári anyaga hozzáférhetővé válhat minden állampolgár számára.

AZ OXFORD UNIVERSITY PRESS fennállásának 500. évfordulójára 1978 szeptemberében kiállítást rendeztek a washingtoni Kongresszusi Könyvtárban. A megnyitó ünnepségen a brit követség katonai attaséja 6 font és (korabeli érmékben) 14 shilling kártérítést nyújtott át a könyvtár igazgatójának az OUP azon három kiadványa fejében, amely 1814-ben pusztult el, amikor a megszálló angol csapatok felégették a könyvtár állományának egy részét.

(LC Inform. Bulletin, 1978. 37. no.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

SZEMLE

Die Bibliotheksverordnung der Deutschen Demokratischen Republik und mit Ihr in engem Zusammenhang stehende rechtliche Regelungen und Vereinbarungen. Berlin, Gesellschaftsstelle des Bibliotheksverbandes der Deutschen Demokratischen Republik, 1978. 109 p.

Az NDK könyvtári rendelete és a vele szoros összefüggésben lévő jogi szabályozások és megállapítások

A Német Demokratikus Köztársaság Könyvtáregyesülete 1978-ban második, bővített kiadásban jelentette meg az NDK könyvtárügyére vonatkozó hatályos jogszabályokat és egyéb rendelkezéseket magában foglaló kiadványát.

A kiadvány egy rövid bevezetés után teljes terjedelmében közli az NDK könyvtárügyét alapvetően szabályozó – 1968 május 31-én kiadott, és ugyanazon év július hó 1-vel életbelépett – kormányrendelet (az ún. könyvtári rendelet) szövegét, majd ezt követően, ugyancsak teljes terjedelmükben a kormányrendelet végrehajtása tárgyában kiadott további jogi rendelkezéseket (miniszteri rendeleteket, utasításokat, irányelveket, szabályzatokat) és megállapodásokat, amelyek a könyvtárügyre vonatkoznak vagy azzal szoros kapcsolatban vannak.

Az 1968. évi könyvtári rendelet – olvashatjuk a kötet előszavában – meghatározta a könyvtárak feladatait, működésüknek és együttműködésüknek alapelveit, valamint a könyvtárak felettes hatóságainak felelősségét a könyvtárügy, a könyvtári munka fejlesztéséért.

A könyvtári rendelet alapvető, elvi rendelkezéseinek gyakorlati megvalósítása céljából a kulturális miniszter, más illetékes központi állami szervek vezetőivel egyetértésben 1977. végéig a könyvtári munka különböző területeinek részletes szabályozására tíz végrehajtási utasítást adott ki és tett közzé a hivatalos lapban.

Mellőzve most a kötetben közzétett könyvtári vonatkozású rendelkezések és megállapodások részletes tartalmát, tekintsük át inkább csak címek szerint, hogy a könyvtári

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

munka mely területei azok, amelyekre a közölt jogszabályok, szabályzatok, utasítások, irányelvek, határozatok és megállapodások vonatkoznak. Vagyis, hogy a könyvtári jognak melyek azok a területei, amelyek az NDK-ban az új, 1968. évi szocialista könyvtári alapjogszabály szellemében és rendelkezései alapján már részletesen is szabályozva vannak.

Az 1968. évi könyvtári rendelet már címében is kifejezi megalkotóinak a könyvtári munka céljáról és tartalmáról vallott felfogását: „Rendelet a könyvtári rendszer feladatairól az NDK fejlett szocialista társadalmi rendszerének kialakításában". A végrehajtási rendelkezések kiadására a rendelet a kulturális minisztert hatalmazza fel, aki az egyébként illetékes központi állami szervek vezetőivel egyetértésben köteles eljárni. A központi állami szervek vezetői saját hatáskörükben is kötelesek a rendeletben foglalt rendelkezések magvalósításához szükséges intézkedések megtételére.

A könyvtári rendelet első három végrehajtási utasítása egyidőben, 1970. augusztus 24-én jelent meg. Az első a kulturális minisztérium közvetlen fennhatósága alatt már korábban létrehozott Központi Könyvtárügyi Intézet új szabályzatát tartalmazza. A másodikban a kulturális miniszter a lipcsei Deutsche Bücherei-nek, mint az NDK-ban folyó bibliográfiai munka irányító és koordináló intézményének feladatait és működését, a harmadikban pedig a berlini Deutsche Staatsbibliothek-nak, mint a központi katalógusok működését és a könyvtárközi kölcsönzést irányító intézménynek feladatait és működését szabályozta.

Az 1970-ben kiadott negyedik végrehajtási utasítás a közművelődési és a tudományos könyvtárakban működő, különböző képesítésű könyvtárosok elnevezéséről és a könyvtárosok részére adományozható címekről rendelkezik. Az ötödik végrehajtási utasításban (1971) a kulturális miniszter részletesen szabályozta a helyi tanácsok felügyelete alatt álló állami közkönyvtárak feladatait, működését és szervezetét. Ehhez még külön Irányelvek-et is adott ki a miniszter, és annak mellékleteként közzétette az állami közkönyvtárak mellett működő Könyvtári Tanácsok keretszabályzatát. A következő évben (1972-ben) jelent meg a hatodik végrehajtási utasítás a megyei általános tudományos könyvtárak feladatairól és működéséről. Ezzel egyidejűleg külön miniszteri utasítással egy keretszabályzatot is kiadott a miniszter e könyvtárak részére. Ugyanekkor jelent meg a hetedik végrehajtási utasítás a központi szakkönyvtárak feladatairól és működéséről; ezzel együtt a miniszter ezeknek a könyvtáraknak a keretszabályzatát is kiadta.

Az összesen két §-ból álló – 1974-ben kiadott – nyolcadik végrehajtási utasítás csak módosítja és kiegészíti a negyedik végrehajtási utasításnak a könyvtárosi címek adományozását szabályozó rendelkezéseit. A könyvtárak és tájékoztatási intézmények nemzetközi cseretevékenységét – beleértve a hivatalos kiadványok cseréjét is – szabályozza az 1976-ban kiadott kilencedik végrehajtási utasítás. Ugyanekkor, mint tizedik végrehajtási utasítás jelent meg a könyvtáraknak a nemzetközi kölcsönzési forgalomban való részvételéről szóló szabályzat.

Nem a könyvtári rendelet végrehajtási utasításaként, de mégis annak alapján adta ki 1969-ben a kulturális miniszter, több más illetékes főhatósággal egyetértésben a kulturális miniszter mellett működő Könyvtárügyi Tanács feladatait és működését szabályozó rendeletet. A főiskolai és szakiskolai ügyek miniszterének ugyancsak 1969-ben kiadott 22/1969. sz. utasítása pedig a főiskolai könyvtáraknak és tájékoztatási intézményeknek

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a főiskolák szervezetében elfoglalt jogi helyzetét, továbbá feladataikat és működésüket szabályozta.

A Szakszervezetek Szövetsége Vezetőségének Elnöksége 1973-ban határozatot hozott a szakszervezetek irodalom-propaganda tevékenységének megjavításáról és a szakszervezeti könyvtárak működésének hatékonyabbá tételéről. A kaidvány ezt a határozatot is teljes terjedelmében közli. Ugyanígy közli azt az 1975. január 1-vel érvénybe lépett megállapodást is, amely a Kulturális Minisztérium és a Szakszervezetek Szövetségének Vezetősége között jött létre az irodalompropaganda és irodalomterjesztés, valamint a könyvtárügy fejlesztése terén történő együttműködés tárgyában.

A Kulturális Minisztérium és a Népoktatási Minisztérium 1976-ban közös Irányelvek-et adott ki a politechnikai felső iskolák tanulóinak könyvtári ellátásáról. A kulturális miniszter, valamint a főiskolai és szakiskolai ügyek minisztere 1977-ben közös rendeletet adott ki a könyvtártudományi kutatómunka koordinálásáról. Ugyanebben az évben adta ki a főiskolai és szakiskolai ügyek minisztere a tudományos könyvtárak és tájékoztatási intézmények Módszertani Központjának szervezeti és működési szabályzatát.

Utolsóként közli a kötet az NDK Könyvtáregyesületének 1977. évi szervezeti és működési szabályzatát. A Könyvtáregyesület működésének az NDK-ban különös jelentőséget ad az a körülmény, hogy az 1968. évi könyvtári rendelet ezt az egyesületet jogilag is szervesen beépíti a könyvtári ügyek intézésébe. Az állami szervek vezetőinek kötelességévé teszi, hogy a könyvtári munka elvi kérdéseit a Könyvtáregyesülettel megtanácskozzák, és a miniszternek is szorosan együtt kell működnie, a könyvtári rendszerrel kapcsolatos feladatainak megvalósítása során a Könyvtáregyesülettel. A Könyvtáregyesületet pedig külön is felhívja a rendelet a könyvtári vonatkozású szocialista társadalmi munka előmozdítására, a könyvtárak közötti együttműködés és tapasztalatcsere ösztönzése és aktív támogatása útján. E törvényes feladatkörébe tartozónak tekinti a Könyvtáregyesület a könyvtári rendszerre vonatkozó jogi rendelkezések időszakonkénti összefoglaló megjelentetését is.

Megállapítható ebből a kiadványból, hogy az NDK könyvtárügyének jogi szabályozása az 1968. évi könyvtári rendeletben kijelölt alapokon, a rendelet szellemében és rendelkezései szerint következetesen halad előre. A könyvtárak működésének, a könyvtári munkának számos fontos területe már részletesen is szabályozva van. Több kérdésnek a részletes jogi szabályozása persze még hátra van. Ezekre utal a kiadvány előszava, midőn kilátásba helyezi, hogy a Könyvtáregyesület a könyvtárügyre vonatkozó rendelkezések összefoglaló kiadását a jövőben is folytatni kívánja.

FARKAS László

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

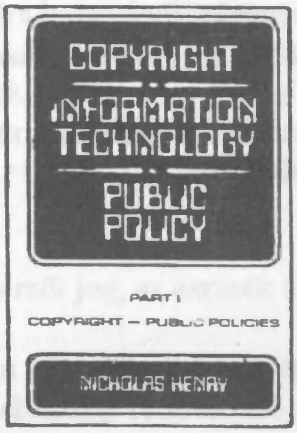

HENRY, Nicholas: Copyright – information technology – public policy. New York – Basel, Dekker, Vol.1. 1975. VIII, 140 p., Vol.2. 1976. VIII, 166 p. (Books in Library and Information Science – a Series of Monographs and Textbooks 17–18. vols.)

Szerzői jog – információs technológia – közérdek

Az új információs (tájékoztatási) technológiák (fénymásolás, mikrofilmezés, számítógépes információtárolás és visszakeresés, vezetékes televízió stb.) a fejlett civilizáció nélkülözhetetlen elemei. Fontos segítséget nyújtanak új eszmék keletkezéséhez, a tudományos felfedezésekhez, a döntések jó előkészítéséhez. Ezeknek az új technológiáknak alkalmazása számos gazdasági, jogi, politikai stb. problémát is felvet. Az 1. kötet az új technológiák, információs iparok és hivatások, valamint a közérdekek érvényesítésére irányuló törekvések közötti kapcsolatokat vizsgálja, mely utóbbiak célja, hogy az emberi tudás fejlődését és áramlását biztosítsa egy olyan technikai-tduományos kultúrában, mint az Egyesült Államoké. A 2. kötet nyomon követi azokat a vitákat, amelyek az utóbbi két évtizedben az új információs technológiák következtében az USA 1909. évi szerzői jogi törvényének (Copyright Act) reformjára irányultak, közvetlenül az új törvényt megelőző időig (1975-ig). Kiegészítésül meg kell jegyezni, hogy 1976. október 19-én az USA-ban a szerzői joggal kapcsolatban újabb törvényt fogadtak el, amely 1978. évi január hó 1. napjának hatályával lépett életbe. Ezzel a törvénnyel az alább ismertetendő mű – korábbi megjelenése miatt – természetesen már nem foglalkozhatott.

Az információ nemzeti erőforrás, amelynek megfelelő áramlásához fontos érdekek fűződnek minden államban. A társadalom minden szintjén, beleértve a legmagasabb államhatalmi, politikai szerveket is, a meghozandó döntések kellőképpen megalapozott információk alapján kell, hogy történjenek, tehát az információk kellő áramlásának biztosítása egyben fontos hatalmi, politikai kérdés is.

Az információk különféleképpen csoportosíthatók jellegük tekintetében. Lehetnek tényekre vagy elképzelésekre (koncepciók, tervek stb.) vonatkozóak, más szempont szerint lehetnek titkosak, magán- vagy nyilvános jellegűek, távábbi szempont szerint szerzői jogvédelem alá esők, vagy oda nem tartozóak stb. A különféle szempontból történő csoportosítások nyilvánvalóan nem zárják ki az egymás közötti kapcsolatkeresés lehetőségét. Igy megállapítható, hogy a szerzői jog alá tartozó információk nem titkosak, hanem nyilvános jellegűek.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A szerzői jog igazi élettere a nyilvánosságra szánt ismereteket tartalmazó dokumentumok köre. A tudományos haladás, a társadalmi fejlődés szempontjából az ilyen ismereteknek van legnagyobb jelentősége. A sajtószabadság és a szerzői jog eszméje ezeknek az ismereteknek (információknak) keletkezését és megfelelő áramlását van hivatva előmozdítani és biztosítani, ezeknek a törvényeknek értékelésénél ennek a szempontnak szem előtt tartása alapvetően fontos. Lehetséges, hogy a politikai döntések meghozatalánál a titkos információknak kiemelkedő szerepük van, azonban az is kétségtelen, hogy a politikai döntéseknek olyan társadalmi környezetben kell érvényesülniük, amely telítve van látott, hallott, olvasott információkkal; ezeket az emberek széles köre ismeri, s ezekkel a politikai döntéshozóknak is feltétlenül számolniuk kell.

A társadalmi fejlődést és a tudományos haladást közvetlenül érintő információk általában tehát olyanok, amelyek a szerzői jog hatálya alá tartozhatnak.

Az információk terjesztésének új technológiái

Az információk, a tudás terjesztésének évszázadok alatt legjobban bevált módja a nyomtatás volt, amelynek jelentősége ma is vitathatatlan. Az utóbbi évtizedekben azonban a könyvnyomtatás mellett kifejlődtek olyan új technológiai eszközök és eljárások, amelyek fontossága az információáramlásban rohamosan növekszik. A könyv- és folyóiratkiadó vállalatok komoly vetélytársakat látnak bennük, mert megítélésük szerint ezek üzleti érdekeiket veszélyeztetik, és a könyv- és folyóiratkiadás gazdasági alapjainak megrendülése következtében az új információk keletkezésének fontos ösztönzője és széles körben való terjesztésének egyik leghatékonyabb tényezője kerülne válságba.

Az új technológiák közül időben a legkorábbi a *fénymásolás*. Adatok vannak arra vonatkozóan, hogy az első másolatokat szerzői jogvédelemben részesülő művekről még a múlt század végén készítették. A Library of Congress 1897-ben megnyílt új épületében már biztosították a másolás lehetőségét a használók részére.

Az első *xerográfiai* másolatot 1938-ban készítették New York-ban. A Xerox Corporation első gépét 1950-ben bocsátotta ki. A pénzbedobásos másológépek az 1960-as években jelentek meg, s ma a legtöbb amerikai könyvtár olvasószolgálata körül megtalálhatók.

A *mikrofilmezés* ugyancsak gyorsan fejlődik. Ma már ismeretesek az ún. ultramikromásolatok is, amelyek révén lehetővé válik, hogy szinte a világ összes írott műve elférjen egyetlen fióknyi ultramikromásolatokon. Sőt, az 50 000 példányt meg nem haladó folyóiratok esetében ésszerűnek látszik a kiadásnak ez a módja.

A *számítógépes* információtárolás és visszakeresés jelentős lépés annak az ősi törekvésnek megvalósítása útján, amit már az Alexandriai Könyvtár célul tűzött ki és ma az UNISIST is programjának tekint: minden ismeret hozzáférhetővé tétele mindenki számára az igényeknek megfelelően. A számítógépek száma rohamosan növekszik, 1974-ben egyedül az USA-ban 70 000 körül volt a működésben lévő számítógépek száma. Ezek kezdetben egymástól függetlenül működtek, de viszonylag korán megjelentek az ezek összekapcsolására irányuló hálózatszervezési törekvések is, amelyek célja a számító-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

gépes rendszerek gazdaságosabbá tétele, másrészt pedig a használók szükségleteinek jobb kielégítése.

A vezetékes televízió (cable TV = CATV) szerepe az USA-ban egyre jelentősebb lesz az információterjesztésben. Lényege: közös antenna egy-egy helységben megfelelő erősítőberendezésekkel, amelyhez kábellel csatlakoznak az előfizetők vevőkészülékei. Előnyei: javítja az adások vételének lehetőségeit az adótól igen távoleső helységekben is, lehetővé teszi a színes adások vételét, továbbá több csatorna használatát. A jövőben ezzel a berendezéssel összekapcsolják a telefont, a telexet, a fotómásolást, és ez a rendszer előreláthatóan lehetővé teszi a könyvtári dokumentumok facsimile-átvitelét akár az érdekeltek lakásába is, elősegíti a tudományos kutatáshoz és azok eredményeinek felhasználásához szükséges kapcsolatok széleskörű kibontakozását országos méretekben. A tervek szerint ez a megoldás 1985-re általánossá válik az USA-ban.

A szerzői jog, az eszmék és azok megjelenési formájának kérdése

A szerzői jog lényegéhez tartozik, hogy kizárólagos jogot biztosít a szerzőnek műve publikálására és másolására (right to copy), terjesztésére, amelyeknek gyakorlását átruházhatja más természetes és jogi személyekre is. Míg a művek publikálása, sokszorosítása nyomdai úton történt, a költséges nyomdagépek működésének ellenőrzése, illetve azok termékeinek nyilvántartása nem okozott különösebb nehézségeket a közösségnek. Az említett információs technológiai berendezések számának ugrásszerű megnövekedésével azonban az ellenőrzésnek ez a lehetősége megszünt, s így a szerzői jog (copyright) többé már nem képes megfelelni az információk keletkezéséhez és terjesztéséhez fűződő érdekeknek a modern technológiával rendelkező társadalmakban (1. köt. 51. lap).

Angliában és a nyugati államokban a szerzői jog filozófiai alapját John LOCKE vetette meg, akinek felfogása szerint a kormánynak elsődleges feladata a tulajdon védelme, beleértve a szellemi tulajdont is. Angliában az első copyright-törvényt 1710-ben hozták. Amerikában már a függetlenségi háború előtt megindult ez a folyamat, majd ezt követően rövid időn belül megalkották az egyes államok a maguk szerzői jogi törvényét. Az első össz-szövetségi szerzői jogi törvényt a Kongresszus 1790-ben hozta, amely mindössze 5 év oltalmat nyújtott a szerzők számára. Azóta a törvényt többször revideálták: 1831-ben, 1870-ben, 1909-ben (és legutóbb 1976-ban). A védelem időtartama is megnövekedett 14, 21, 28, majd igény esetén 56 évre. A legújabb törvény ezt az oltalmat a szerző életére + 50 évre biztosítja, ami általában összesen 76–86 év védelmet jelent a tulajdonos számára.

A szerző álláspontja szerint az a korábbi nézet, hogy az eszmék, a szellemi alkotások is tulajdont alkotnak, nem helytálló. A tulajdon – mint írja – általában valami megfogható, anyagi valóság, és mint ilyen mérhető, osztható pl. a földterület. Amikor ezeket a sajátságokat az eszmékre, a gondolatokra alkalmazzuk, ez groteszkül hat. Az eszméket nem lehet mérni, osztani, feldarabolni. Az eszméket legfeljebb elemezni lehet, ha mondatokba öntjük őket.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az eszmék, a gondolatok tehát sajátos csoportot alkotnak, amelyekre a tulajdon fogalma nem alkalmazható, legfeljebb csak arra a produktumra, amelyben megjelennek. Ez képezheti tulajdonjog tárgyát és a szerzői jog is erre vonatkozatatható.

A szerző megállapítása szerint a közelebbi vizsgálatok arra engednek következtetni, hogy a másolatok nem sértik olyan mértékben a szerzői jogtulajdonosok copyright-tal védett érdekeit, mint ahogyan ezt a kiadók hangoztatni szokták. A másolások jelentős része ugyanis szerzői jogvédelem alá nem eső kiadványokkal kapcsolatos (hivatalos állami kiadványok), a szerzői joggal védett kiadványokat nem egészében, hanem csak azok egy-egy részét reprodukálják nem az üzleti életre jellemző mennyiségben és rendeltetéssel, igen gyakran oktatási és kutatási célokra, amelyek a szerzői jog alkalmazása szempontjából kedvező elbírálás alá esnek.

A szerző több kategóriában végzett elemzéseket a dokumentumok egy oldalára eső költségek tekintetében a nyomdai előállítással, valamint a fénymásolással kapcsolatban. Adatokat közöl arra vonatkozóan, hogy ez utóbbiak alacsonyabbaknak bizonyultak, mint a nyomdai előállítás kötségei

A számítógépes információtároló és visszakereső rendszerek szintén kihívást jelentenek a copyright irányában, az intellektuális alkotókészség és az információáramlás elősegítése érdekében. A komputerek és a copyright kapcsolatának jogi bonyolultsága rendkívül nagy fokú.

A probléma az 1960-as évek közepén kezdte foglalkoztatni az érdekelteket.

Az információk számítógépes kezelése a copyright szempontjából három jelentős fázissal kapcsolatban vizsgálandó, ezek az input, a keresés és az output. Ezek mindegyikével kapcsolatban felvetődhet a copyright potenciális megsértése, azonban a kérdéseket itt olyan összefüggésekben kell vizsgálni, amelyekre az 1909. évi szerzői jog törvény kodifikátorai annakidején természetesen még nem gondolhattak.

Az input, illetve az információ betáplálása a számítógépes rendszerbe szükségessé teszi az adatok átfordítását a komputer nyelvére, pl. a tanulmány átfordítandó számkódokba, mielőtt azt a komputer kezelni tduná. Minthogy egy mű fordítása a copyright-tulajdonos jogi kiváltsága, a jogsértés elvileg fennállhat, amikor a szerzői jogvédelemben részesített adatok lyukkártyákra vagy szalagokra kerülnek.

A keresés (letapogatás), amely révén a rendszer átnézi és visszakeresi a memóriájába betáplált adatokat, szintén tartalmaz potenciális veszélyt a szerzői jog megsértésére. Lehetséges ugyanis, hogy éppen a letapogatás módja a szerzői jog tulajdonosának kizárólagos előjoga, amikor is maga az adatkeresés sz előadási joghoz hasonlítható. Más szavakkal, a számítógépes rendszer szerzői jogvédelemben részesített adatok felhasználásával egy teljesítményt nyújt, a szerzői jog tulajdonosának engedélye nélkül.

Az output lényegében véve a számítógépes rendszer betáplált adatainak „újrapublikálása". Amikor a komputer-használó a rendszernek olyan feladatot programoz be, hogy a betáplált és szerzői jogvédelemben részesülő információkból új összeállítást hozzon létre, magalkothat akár egy új antológiát is, amelyet a komputer „publikál". Az a körülmény, hogy az információk elektronikusan összegyűjtve a képernyőn, vagy a sornyomtató tabelláin jelennek meg, nem pedig hagyományosan bekötött könyvben, nem teszi mentessé az így nyert információkat a szerzői jogi korlátozásoktól. A meg-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

változott formával való érvelés önmagában nem mentesít a szerzői jogsértéssel kapcsolatos következményektől.

A copyright-tulajdonosok szempontjából legkedvezőbb lenne a felhasználás kérdésének tisztázása már az input-fázisnál. Ez lényegesen könnyebb lenne, mint az output-szakaszban való ellenőrzés, mert igen nehéz megállapítani, hogy a rendszerbe bevitt input-adatokat, vagy azok egy részét hányszor keresték vissza, bár kétségtelen, hogy az output ellenőrzése sokkal méltányosabb lenne. Viszont az is igaz, hogy az input ellenőrzése nagy mértékben gátolná a kutatási tevékenységet, időveszteséges volta miatt.

További kérdés a komputerprogramok bejegyzése az USA Copyright Office nevű intézményénél. Mint ismeretes, a komputerprogramok háromfélék lehetnek: rendszerprogramok, amelyek a gép működéséhez, illetve annak ellenőrzéséhez szükségesek; alkalmazási programok, amelyek a speciális problémák megoldására szolgálnak, s végül a hasznosítási programok, amelyek a használók igényeinek kielégítésére szükségesek. A komputerprogramokat az USA-ban nem szabadalmazzák, hanem a copyright védelme alatt állhatnak, amennyiben bejegyzik őket az USA említett hivatalában. Ez a folyamat 1964-ben kezdődött meg, 1970-ig összesen 200 program nyilvántartására került sor. A bejelentések alacsony számából arra lehet következtetni, hogy a programtervezők általában a copyright-ot nem tartják alkalmasnak ebben a vonatkozásában. Ez azért is érthető, mivel a gépekkel rendszerint együtt adják e, vagy adják bérbe a programokat is.

A szerzői jog és az új információs technológiák

Mivel a modern információs technológiák vonatkozásában a szerzői jog alkalmazása sok tekintetben már korszerűtlen, az államhatalom minden ága (törvényhozás, végrehajtás, bíráskodás) törekszik megtalálni a módját annak, hogy az információk megfelelő áramlásához fűződő tudományos és társadalmi érdekek károsodást ne szenvedjenek. Ilyen megfontolás alapján alakult ki a végrehajtó hatalom részéről a „public domain" (közérdekű tárgy/terület) fogalma, a törvényhozás részéről a „not-for-profit" (nem profit érdekében) elve, a bíráskodás területén pedig a „fair use" (korrekt használat) gyakorlata. Végeredményben ezek az elvek, illetve az ezek alapján kialakult gyakorlat kivételeket alkotnak a copyright eredeti, merev alkalmazásával szemben.

A „public domain" elve értelmében az USA kormányának bármelyik kiadványa, vagy annak reprintje – terjedelme egészében vagy részében – mentes a copyright korlátozó rendelkezései alól, mivel ezek a „köztárgyak területére" tartoznak. Ennek az elvnek továbbfejlesztéseképpen megindult olyan gyakorlat kialakulása, hogy az USA kormánya által anyagilag támogatott kutatásokkal kapcsolatos publikcáiók is mentesülnek a szerzői jogi megszorításoktól a modern információs technológiák alkalmazásával kapcsolatban, mivel ezek a kiadványok szintén a „public domain" területére tartoznak. Tekintettel arra, hogy az említett anyagi támogatások száma az USA-ban igen nagy, ennek az elvnek érvényesítése jelentősen érinti a copyright alkalmazását.

A „not-for-profit" elv értelmében a profitra nem törekvő intézmények a szerzői jogtulajdonosok engedélye nélkül felhasználhatják a szerzői jogvédelem alá eső

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

műveket a drámai és a zenei művek kivételével. Ennek az elvnek alkalmazása igen jelentős a kutatás és az oktatás területén.

A „fair use" elvének bírósági alkalmazása voltaképpen „biztonsági szelep" a copyright merev alkalmazásával szemben. Ennek eredete igen régi, már 1841-ig visszavezethető, de tartalmát sohasem definiálták pontosan. Lényegében véve azt jelenti, hogy a szerzői jogvédelemben részesülő mű ésszerű része lemásolható a szerzői jogtulajdonos engedélye nélkül, ha ez nem veszélyezteti a copyright-tulajdonos adott művével kapcsolatos piaci érdekeket.

Javasolt módosítások a hagyományos szerzői joggal kapcsolatban

A kiadók kizárólagos joga módosítandó lenne, olyan értelemben, hogy ha az eredeti kiadó nem kíván élni ezzel a lehetőséggel, abban az esetben másik kiadó újra kiadhassa a művet, az első kiadónak az újrakiadásból származó esetleges hátrányai megtérítésével. Ez is a közérdeket szolgálná, mivel elősegítené az információk hatékonyabb terjesztését.

Felvetődött a copyright információközvetítő közegre (media) való érvényesítésének („format copyright") kérdése is. Az információközvetítő médium és formátum megváltozása bizonyos mértékig változtathat a dokumentum jellegén, tehát érvelési alapként ez kézenfekvő, azonban az ezzel kapcsolatos problémák részletei még nem nyertek kellőképpen tisztázást a szakirodalomban sem.

Az is elképzelhető, hogy a jövőben egyes szerzők műveiket nem a kiadóknak, hanem egy országos számítógépes tájékoztatási rendszernek adják át, és ezért a rendszer nem vételárat, hanem a használat mértéke utáni térítést fizet, amelyet természetszerűleg áthárít az igénybevevőkre.

A copyright módosításával kapcsolatos sokféle egyéb elképzelések között végül felvetődött a szerzői jog teljes félretétele az új információs technológiákkal kapcsolatban, a szerzőknek, illetve a kiadóknak megfelelő formában való kártalanítása mellett. Ezzel kapcsolatban eléggé széles körben ismert az USA-ban azún. „page charge" (oldalankénti költséghozzájárulás) fogalma es gyakorlata. Ezt többek között a kutatásokat támogató intézmények fizetik a kutatással kapcsolatos publikációt megjelentető kiadónak, a kiadvány oldalszámának megfelelő összegben. Ez a gyakorlat összefügg azzal az USA-ban kialakult törekvéssel, amely szerint a kutatások csak eredményeik publikálásával válnak befejezettekké. A kutatások túlnyomó része az USA-ban jelentős állami támogatással történik, amelynek egyik formája éppen a „page charge" vállalása az állam részéről, ami természetszerűleg egyben ellenőrzési jogot is biztosít az államnak a kutatások túlnyomó többsége felett.

Arra is van példa, hogy a felhasználóktól rendszeresen térítést, illetve szerzői jog illetéket hajtanak be. Pl. Svédországban és Dániában a könyvtári kölcsönzésért a használók díjat fizetnek, amelyben benne foglaltatik a szerzői jogi illeték is, amelyet a könyvtárak fizetnek be a szerzői jogtulajdonosoknak.

A szerzői jog érvényesítésével kapcsolatban a kiadók felvetették az ún. „copyright clearinghouse" intézményének rendszeresítését, amelynek révén a drámai és a zeneművek

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

előadásával kapcsolatban megvalósított eljáráshoz hasonlóan kérhetnének engedélyt az érdekelt intézmények a copyright-ban részesülő mű másolásához, s ide is fizetnék be a megfelelő összegű térítési összeget. Ennek a gyakorlatnak a bevezetése azonban az ilyen, nyilvánosságot nem élvező egyéb felhasználásoknál igen nagy nehézségekbe ütközne.

Megoldási lehetőségként számításba jöhetne a kiadók és a felhasználói intézmények közötti megállapodás is. Pl. az egyik legtekintélyesebb amerikai tájékoztatási intézmény, az Institute for Scientific Information (ISI) a térítés módjában és összegében megállapodott a kiadókkal. Ennek értelmében ismert szolgáltatása, az Original Article Tear Sheet Service (OATS) után is fizeti a copyright illetéket. A szolgáltatás lényege az, hogy az amerikai folyóiratokat 5–6 példányban szerzik be, és azokból a szó szoros értelmében kitépik a használók által kért folyóiratcikkeket. Az igényeket ez nagyrészt kielégíti.

A számítógépes információtárolási és visszakeresési rendszerekkel kapcsolatban a helyzet bonyolultságára és még nem kellőképpen kialakult voltára való tekintettel a szerzői jogi vonatkozások tisztázására felmérő és elemző tanulmányok szükségesek, amelyek eredményeinek kiértékeléséig és a megfelelő jogi álláspontok kialakulásáig sokan moratorium (halasztás) alkalmazását látják indokoltnak a copyright megsértésére irányuló perekben való érdemi döntést illetően.

A mű 2. kötete azzal a több évtizedes küzdelemmel foglalkozik, amely az USA copyright jogának revideálásáért folyt az új információs technológiák hatásának következtében.

Ezek rohamosan növekvő elterjedése által voltaképpen technikailag minden ember kiadóvá válhat, s ennek következtében a copyright körül sajátos „osztályharc" alakult ki: a copyright-tulajdonosok harca a copyright-használók ellen. Az új információs technológiák az államot tehetetlenné teszik a copyright érvényesítésében, a tulajdonosok jogainak megvédésében.

Összefoglalva a szerzői jog érvényesítésére és reformjára irányuló törekvéseket, megállapítható, hogy a szerzői jog területén évtizedeken át nagy bizonytalanság uralkodott, a vitákban mindvégig alaphang volt, hogy nincsen kellőképpen bizonyítva a szerzői jogtulajdonosoknak az új információs technológiák következtében elszenvedett állítólagos kára, az viszont nyilvánvaló, hogy az információk kellő terjedésének akadályozása a társadalomra és a tudományos fejlődésre rendkívül hátrányos következményekkel járna. Az 1909. évi copyright törvény tehát nem alkalmas az új feltételek közötti alkalmazásra, ennek reformja égetően fontos és sürgős feladat az USA jogalkotása számára, amire azután a mű megjelenését követő évben sor is került.

BALÁZS János

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

ABC	Abridged Building Classification – Rövidített Építészeti Osztályozás
BL	British Library
BSO	Broad System of Ordering – Átfogó Tárgyköri Osztályozás
DK	Dezimal Klassifikation – Tizedes Osztályozás
BSO Panel	A BSO-t kidolgozó munkacsoport
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
ETO	Egyetemes Tizedes Osztályozás
FEDLINK	Federal Library On-line Cataloguing Network
FID	International Federation for Documentation – Nemzetközi Dokumentációs Szövetség
FID/CAO	FID Commission for Asia and Oceania – FID Ázsiai és Óceániai Regionális Bizottsága
FID/CAO/AG	FID/CAO Agricultural Information and Documentation – a FID Ázsiai és Óceániai Regionális Bizottságának Mezőgazdasági Információs és Dokumentációs Bizottsága
FID/CCC	FID Central Classification Committee – FID Központi Osztályozási Bizottság
FID/CLA	FID Latin American Commission – FID Latin-Amerikai Regionális Bizottsága
FID/CR	FID Classification Research – FID Osztályozáselméleti Bizottság
FID/DT	FID Terminology of Information and Documentation – FID Információs és Dokumentációs Terminológiai Bizottság
FID/ET	FID Education and Training – FID Oktatási és Továbbképzési Bizottság
FID/II	FID Information for Industry – FID Ipari Információs Bizottság
FID/LD	FID Linguistics in Documentation – FID Dokumentációs Nyelvészeti Bizottság
FID/PD	FID Patent Information and Documentation – FID Szabadalmi Információs és Dokumentációs Bizottság
FID/RI	FID Research on the Theoretical Basis of Information – a FID-nek az Információ Elméleti Alapjait Kutató Bizottsága
ICA	International Council on Archives
IFID	International Forum on Information and Documentation
IFLA	International Federation of Library Associations – Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetsége

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

IME	International Medium Edition
INION	Insztitut naucsnoj informacii po obscsesztvennüm naukam – a Szovjet Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Tájékoztató Intézete
IPC	International Patent Classification – Nemzetközi Szabadalmi Osztályozás
ISO	International Organization for Standardization
ISORID	International Information System on Research in Documentation – Dokumentációs Kutatások Nemzetközi Információs Rendszere
KGST	Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa
KICS	Közgazdasági Információs Csoport
MISZON	Mezsdunarodnaja informacionnaja szisztema po obscsesztvennüm naukam – Nemzetközi Társadalomtudományi Információs Rendszer
NATIS	National Library and Information Services
NAFAIS	National Federation of Abstracting and Indexing Services – Indexelő és Referáló Szolgáltatások Nemzetközi Szövetsége (USA)
NTMIR	Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszer
OMKDK	Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ
OVK-TTSZ	Országos Vezetőképző Központ Tudományos Tájékoztató Szolgálata
R+D	Research and Development – Kutatás és Fejlesztés (K+F)
TIM	Társadalomtudományi Információs Munkabizottság
TITUS	Traitement de l'information textile universelle et sélective – Nemzetközi Textilipari Információs Rendszer
UAK	Universal Accessibility of Knowledge – az ismeretek általános hozzáférhetősége
UDC	Universal Decimal Classification – ETO
UK	United Kingdom – Egyesült Királyság
Unesco	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – az ENSZ Nevelésügyi Tudományos és Kulturális Szervezete
UNISIST	United Nations Information System in Science and Technology, vagy Universal System for Information in Science and Technology – tudományos és műszaki információs világrendszer
US NSF	United States National Science Foundation – Országos Tudományos Alapítvány (USA)
VINITI	Vszeszojuznüj insztitut naucsnoj i tehnicseszkoj informacii – Össz-szövetségi Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Intézet
WIPO	World Intellectual Property Organization – Szellemi Tulajdonjogi Világszervezet.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

CONTENTS

CSULÁK MIHÁLY

KNOWLEDGE OF BOOK AND LIBRARY USE AND THE NEW CURRICULUM FOR ELEMENTARY SCHOOLS.–The new elementary school curriculum, coming into force in 1978 and arriving at introduction step by step, attaches great importance to the education of acquiring original knowledge. The knowledge of book and library use is exactly determined and elementary school pupils must attain them within the framework of each subject. The circle of home and recommended books to be used in the course of teaching subjects is widened to a great extent as compared with them read so far. The author of this article analyses in detail the fundamental objectives of the new curriculum as well as its practical part. He arrives at the conclusion that its realization is possible only through the development of a school and public library network which would be more developed than for the time being.

329–340. p.

FÖLDI Tamás – NAGY Lajos

TWENTY YEARS OF THE REVISION OF UDC SOCIAL SCIENCES CLASSIFICATION.–Classification experts of the socialist countries and those of Hungary have taken part in the activities of FID Social Science Classification Committee (FID C/3), formed in 1959, from the very beginning. In the first years the Committee's main concern was the revision of the UDC Tables 32 Politics and 37 Education. In the last decade a most effective work has been performed with the revision of the UDC Tables of 30 Sociology, 33 Economics, 34 Law and 36 Welfare. The Committee's scope comprises now the History (93/99). The aim of the revision is to include in the UDC tables the newly emerged concepts and fields of knowledge. A substantial modernization has taken place in the structure of the UDC tables, too. The revision work has to face a number of difficulties: the whole set of UDC tables today is hardly manageable by traditional means, nevertheless neither technical equipment, nor an adequate staff of financial resources stay at disposal. Ideological, professional, methodological divergences and the requirement of achieving an international agreement in the questions concerned make the situation even more difficult. The results are indisputable but the revision progresses rather slowly ahead.

341–350 p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

LÉCESNÉ MESTERHÁZI-NAGY Márta

PROBLEMS OF AND EXPERIENCES IN THE TEACHING OF LITERARY RESEARCH IN THE CENTRAL LIBRARY OF THE BUDAPEST TECHNICAL UNIVERSITY.–In the past two decades library specialists are engaged all over the world in the use of documents stored in the library and in the problem of "obtaining" the knowledge cumulated in them, in particular as regards university and college students. After giving foreign examples (Soviet, Polish, American and English) the author surveys the Hungarian past and present problems. She stresses the directive of the Minister of Education from the year 1966 dealing with the introduction of teaching literary knowledge at the technical and economical universities as well as at the natural scientific faculty of the universities of arts and sciences. The pioneer practice of the Budapest Technical University is presented in detail: the introductory, compulsory and facultative courses; the practical activities and consultations. The reference books are analysed: library guide issues, "The reference books for literary researches", published in series of 7 volumes, slide series, films. The author finally assesses the surveys by questionnaires, prepared with the intention to reveal problems and to plan in a real way the tasks of the future.

351–357. p.

Forum

WALLESHAUSEN Gyula

LETTER TO TAMÁS FÖLDI IN THE MATTER OF ECONOMIC INFORMATION. –It would be false to divide the tasks of economic information system among several centres. Gaps would arise in the basic processing but, at the same time, unnecessary overlappings owuld not cease to exist. The development tendency takes the direction towards the concentration of libraries and the development of strong centres. The opportunities of cooperation, relying on mutual benefits, interests, should be taken too. The Central Library of the Karl Marx University of Economics–as the designated economic information group–started to prepare itself for the national tasks but, since it did not receive finances for this purpose, works are going on slowly while the requirements for economic information increase.

358–362. p.

VAJDA Erik

CONTRIBUTION TO FÖLDI TAMÁS' ARTICLE ABOUT ECONOMIC INFORMATION.–In order to develop "economic information" the clearing up of this concept

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

is wanted. The development of economic information cannot be built on the "content" classification of the concept or on the organization based on it. The real development, cooperation and co-ordination must be planned and carried out concretely (by activity branches, information sources, processing forms, etc.). Cooperation and co-ordination is not a purpose in itself and should be extended if the given task (let it be "traditional" activity or established as a result of development) is realizable more economically or solely in a co-operative or co-ordinated organization. The author's contribution closes with the listing of practical examples and proposals concerning development, cooperation and co-ordination.

363–371. p.

DOMANOVSZKY Ákos

COMMENTS ON A DISCUSSION.–The first number of our journal published three articles of discussion dealing with the new Hungarian standard based on the international standard ISBD/M. This is based on the bibliographic description of books as well as on the considerations requiring nowadays the reform of descriptive alphabetical cataloguing rules. The author of present article agrees, with reservations, with István CSŰRY's and Mrs. Péter FÜGEDI's opinions; he accepts the main topic, contributed by Erik VAJDA, without reservations. On the other hand, his opinion is that Vajda's apprehension according to which the distinction of principal and subordinate filing of a book is completely out-of-date and the selecting of headings in case of the main cards is uninteresting, is a premature conclusion and as regards Hungary particularly inadequate.

372–379. p.

CSŰRY István

THE WINNERS AND THE LOSERS OF THE ISBD DISPUTE–OR WHO HAS SAID WHAT?–Following the publishing of international standards their adoptation or declaration to national standards have been introduced in Hungary too. The author analysed in his article "Catalogue usage habits of readers and librarians" (Könyvtári Figyelő 1979. 1.no.) the deficiencies of standardization works. He made clear that preparations should be made for a new standardization flow with a complex scientific research of literary and social symptoms, cultural-historical processes connected with catalogues, bibliographies. In the issue of Könyvtári Figyelő referred to, FÜGEDI Péterné and VAJDA Erik joined the cited article with discussion articles each and pleaded for the suggestions concerning the bibliographic descriptions and selecting of subject words in the fields of international standards and standards drafts. Though the author stressed in his discussed study that, in lack of scientific preliminary works, he cannot enter into the substantial critique of standards, the partners of discussion presented it

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

as such a criticism and thus created off the attention of its important things to be said. This made it imperative to publish a qualifying statement.

380–384. p.

Outlook

THE NEW PROGRAMME OF FID AND ITS ACTIVITIES IN PROCESS.

385–398. p.

HEGEDŰS Péter – WALLESHAUSEN Gyula

TRENDS OF LIBRARY MANAGEMENT IN THE USA.–Librarianship in the USA is managed by the federal, state governments, further on by the local authorities. Federal financial subsidy increased significantly in the past 25 years but this did not go together with the establishment of library policy. The organization of networks, the effort to make the best of advantages and possibilities, implied in the network principle, are characteristic tendencies. The main forms of their management are not matured yet. The endeavour to draw library workers into management is generally extended. On the basis of this a review study was prepared. The studies included in Library Trends, vol.26. designated the possible ways.

399–403. p.

Reviews

Die Bibliotheksverordnung der Deutschen Demokratischen Republik. (Library Law of the German Democratic Republic). Berlin, Gesellschaftsstelle des Bibliotheksverbandes der DDR, 1978. 109 p. (Rev.: FARKAS László)

404–406. p.

Copyright–Information Technology–Public Policy. Part I–II. New York–Basel, Marcel Dekker Inc. 1976. 166 p. (Rev.: BALÁZS János)

407–413. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

INHALT

CSULÁK Mihály

KENNTNISSE DER BUCH- UND BIBLIOTHEKSBENÜTZUNG UND DER NEUE LEHRPLAN FÜR GRUNDSCHULEN. – Der neue Lehrplan für Grundschulen, im Jahre 1978 in Kraft gesetzt, wird stufenweise eingeführt und legt einen großen Wert auf die Erziehung der Schüler zur selbständigen Erwerbung von Kenntnissen. Jene Kenntnisse der Buch- und Bibliotheksbenützung werden bestimmt, welche jeder Grundschüler im Rahmen einzelner Lehrfächer erlernen muß. Den Kreis der Haus- und empfehlten Lesestücke, die im Laufe des Unterrichts einzelner Gegenstände zu benützen sind, vergleichend, wird dieser Kreis im großen Maße erweitert. Der Verfasser analysiert ausführlich in seinem Artikel die prinzipiellen Zielsetzungen des neuen Lehrplans, wie auch den praktischen Teil desselben. Er gelangt zur Feststellung, daß die Verwirklichung nur dann möglich ist, falls ein mehr entwickeltes Schulbibliotheks- und öffentliches Bibliotheksnetz – als bisher der Fall war – zur Entfaltung gebracht wird.

329–340. p.

FÖLDI Tamás – NAGY Lajos

20 JAHRE REVISION DER GESELLSCHAFTSWISSENSCHAFTLICHEN KLASSIFIKATION. – Die sozialistischen Länder, darunter auch die Fachleute Ungarns, beteiligten sich im Klassifikationskomitee für Gesellschaftswissenschaften der FID (FID C/3) seit dessen Gründung im Jahre 1959. In den ersten Jahren stand die Revision der Fächer Politik und Pädagogik im Mittelpunkt. Die meisten Ergebnisse des letzten Jahrzehntes entstanden auf den Gebieten der soziologischen, volkswirtschaftlichen, rechtlichen und sozialpolitischen Klassifikation. Seit einigen Jahren erstreckt sich der Wirkungskreis des Komitees auch auf die Geschichtswissenschaft. Ziel der Revision ist die Modernisierung der Tafeln, die Einfügung der neu entstandenen Begriffe und Kenntnisfächer in das System. Die Konstruktion einzelner Abschnitte ist modernisiert, die Begriffssammlung hat sich vielseitig bereichert. Die Schwierigkeit ist, daß der Umfang der DK gegenwärtig die Grenze einer manuellen Behandelbarkeit überwuchs, die Arbeiten werden ohne technischer Basis, mit geringem berufsmäßigem Apparat und spärlicher finanzieller Möglichkeit durchgeführt. Man muß ideologische, berufliche, methodische

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Widersprüche beseitigen, währenddem die internationale Vergleichung unerläßlich ist. Die Revision ist erfolgreich, doch langsamer als erwünscht im Gange.

341–350. p.

LÉCESNÉ MESTERHÁZI-NAGY Márta

PORBLEME UND ERFAHRUNGEN IM UNTERRICHT DER LITERATUR-FORSCHUNG IN DER ZENNTRALBIBLIOTHEK DER BUDAPESTER TECHNISCHEN UNIVERSITAET. – Das Problem der Benützung von Dokumenten, gespeichert in der Bibliothek und das „Außgewinnen" der darin angesammelten Kenntnisse, beschäftigt in den letzten zwei Jahrzehnten auf der ganzen Welt die bibliothekarischen Fachleute, besonders im Bezug der Universitäts- und Hochschulstudenten. – Nach Beschreibung ausländischer Beispiele (sowjetische, polnische, amerikanische und englische Beispiele), untersucht der Verfasser die Vergangenheit und Gegenwart des Problems in Ungarn. Die Anordnung des Ministeriums für Kultur, vom Jahre 1966, wird hervorgehoben, welcher sich mit der Einführung des Unterrichts fachliterarischer Kenntnisse an den technischen und wirtschaftswissenshaftlichen Universitäten, wie auch an der naturwissenschaftlichen Fakultät der Universitäten befaßt. Die Pionierpraxis an der Budapester Technischen Universität wird ausführlich beschrieben: die einführenden, obligatorischen und fakultativen Kurse; die praktischen Studien und Konsultationen. Die Hilfsmittel werden analysiert: die Bibliothekswerbeschrift, die aus 7 Bänden bestehenden Publikationsserien, betitelt „Hilfsbücher für fachliterarische Forschung", Diapositivserien, Filme. Die Verfasserin bewertet die mit Fragebögen durchgeführten Untersuchungen, welche mit der Absicht einer reallen Planung der Zukunftsaufgaben bereitet wurden.

351–357. p.

Forum

WALLESHAUSEN Gyula

BRIEF AN FÖLDI TAMÁS IN ANGELEGENHEIT DER VOLKSWIRTSCHAFTLICHEN INFORMATION. – Es wäre unrichtig die Aufgaben des volkswirtschaftlichen Informationssystems unter mehreren Zentralen aufzuteilen. Lücken würden in der Grunderschließung entstehen, gleichzeitig jedoch könnte man die überflüssigen Überlappungen auch nicht beheben. Die Entwicklungstendenz ist die Konzentration der Bibliotheken und der Ausbau kräftiger Zentralen. Gleichzeitig muß man auch die Möglichkeiten jener Zusammenarbeit wahrnehmen, die auf gegenseitige Vorteile, Interessen basieren. Die Zentralbibliothek der Karl Marx Wirtschaftswissenshcaftlichen Universität – als volkswirtschaftliche Informationsgruppe bestimmt – hat ihre Vorbereitung für den einheimischen Aufgabenkreis im Gange gesetzt, nachdem sie jedoch hiefür keine finanzielle

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Unterstützung erhielt, kann diese Arbeit nur langsam durchgeführt werden, obzwar sich die Ansprüche der volkswirtschaftlichen Informationen gegenüber erhöhen.

358–362. p.

VAJDA Erik

BEITRÄGE ZU FÖLDI TAMÁS' ARTIKEL ÜBER DIE VOLKSWIRTSCHAFTLICHE INFORMATION. – Um die volkswirtschaftliche Information zu entwickeln, ist die weitere Klärung des Begriffes erwünscht. Die Entwicklung der volkswirtschaftlichen Information kann sich nicht auf die „inhaltliche" Aufteilung des Begriffes gründen, bzw. auf die darauf basierende Organisation. Die reelle Entwicklung, Zusammenarbeit und Koordination muß konkret (den Tätigkeitsfächern, Informationsquellen, Bearbeitungsgattungen gemäß) geplant und realisiert werden. Die Zusammenarbeit und Koordination sind nicht selbstbezweckt und sollen dann ausgebaut werden, falls die gegebene Aufgabe (möge es eine „traditionelle" Tätigkeit sein oder als Ergebnis der Entwicklung entstehen) wirtschaftlicher oder außschließlich in einer kooperierenden bzw. koordinierenden Organisation verwirklicht werden kann. Des Verfassers Beitrag schließt mit der Anführung praktischer Beispiele und Vorschläge zur Entwicklung der Zusammenarbeit und Koordination.

363–371. p.

DOMANOVSZKY Ákos

BEMERKUNGEN ZU EINER DISKUSSION. – Die erste Nummer des laufenden Jahrganges unserer Zeitschrift brachte drei Diskussionsbeiträge über die auf dem internationalen Standard ISBD/M basierende neue ungarische Norm für die bibliographische Beschreibung der Bücher, sowie über die Überlegungen, die heute für eine Reform der Regeln der beschreibend alphabetischen Katalogisierung sprechen. Der Verfasser des vorliegenden Aufsatzes stimmt den Absichten István CSŰRY's und Frau Péter FÜGEDI's mit einigem Vorbehalt, den von Erich VAJDA verkündeten Hauptthemen ohne Vorbehalt, bei. Dagegen erklärt er die Ansicht Vajda's, laut der die Unterscheidung der Haupt- und der Nebeneintragung eines Buches bereits völlig obsolet, und die Wahl des Kopfes der Haupteintragung belanglos sei, für reichlich übereilt und, was Ungarn betrifft, besonders unangebracht.

372–379. p.

CSŰRY István

GEWINNER UND VERLIERER DES ISBD DISPUTS – ODER, WER HAT WAS GESAGT? – Nach Erscheinung der internationalen Standards werden auch in Ungarn

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

dieselben adoptiert bzw. als Nationalstandard erklärt. Der Verfasser analysierte die Unzulänglichkeiten der Standardisierung in seinem Artikel „Über die Gewohnheiten der Leser und Bibliothekare in der Katalogbenützung" (Könyvtári Figyelő. 1979. 1.No.) Er erklärte, daß man sich für eine neue Standardisierungswelle mit einem komplexen wissenschaftlichen Studium der literarischen und gesellschaftswissenschaftlichen Symptomen, kulturgeschichtlichen Vorgänge zusammenhängend mit Katalogen, Bibliographien, vorbereiten muß. In der obangeführten Nummer der Könyvtári Figyelő haben FÜGEDI Péterné und VAJDA Erik mit je einem Diskussionsartikel zur zitierten Schrift beigetragen und Neuerungen, welche sich auf die bibliographische Beschreibung und Auswahl der Schlagwörter der internationalen Standards und Standardsentwürfe beziehen, in Schutz genommen. Obzwar der Verfasser in dem diskutierten Studium betonte, daß ihm die wissenschaftlichen Vorarbeiten fehlten, weshalb er sich in einer meritorischen Kritik der Standards nicht einläßt, haben die Diskussionspartner dies als Kritik eingestellt und somit die Aufmerksamkeit von dem wichtigen Inhalt desselben abgelenkt. Deshalb hat sich die gegenwärtige Richtigstellung als notwendig erwiesen.

380–384. p.

Ausblick

DAS NEUE FID PROGRAMM UND SEINE IM GANGE BEFINDLICHEN TÄTIGKEITEN.

385–398. p.

HEGEDŰS Péter – WALLESHAUSEN Gyula

TENDENZEN DER BIBLIOTHEKSFÜHRUNG IN DEN VEREINIGTEN STAATEN AMERIKAS. – Das Bibliothekswesen in den VSA wird von den föderativen, staatlichen Regierungen, weiterhin von den örtlichen Behörden gelenkt. Die föderative, finanzielle Unterstützung erhöhte sich bedeutend in den vergangenen 25 Jahren, doch dies war nicht verbunden mit der Ausbildung einer einheitlichen Bibliothekspolitik. – Die Bestrebung nach Organisierung der Netze und nach Ausnützung der, in den Netzprinzip verborgenen Vorteile und Möglichkeiten, ist eine charakteristische Tendenz. Die entsprechendsten Formen ihrer Lenktung haben sich noch nicht entfaltet. – Die Bestrebung verbreitet sich allgemein, wonach man die Mitarbeiter in die Führung miteinbeziehen will. Die Studien in Library Trends 26.Jg. geben die möglichen Wege an. Aufgrund deren wurde das Rundschaustudium bereitet.

399–403. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Die Bibliotheksverordnung der Deutschen Demokratischen Republik. Berlin, Gesellschaftsstelle des Bibliotheksverbandes der DDR. 1978. 109 S. (Rez.: Farkas László)

404–406. p.

Copyright – Information Technology – Public Policy. (Autorenrecht – Informationstechnologie – Verlagspolitik). New York – Basel, Marcel Dekker, Inc. 1976. 166 S. (Rez.: BALÁZS János)

407–413. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

СОДЕРЖАНИЕ

ЧУЛАК Михай

ЗНАНИЯ ПО ПОЛЬЗОВАНИЮ КНИГОЙ И БИБЛИОТЕКОЙ И НОВЫЙ УЧЕБНЫЙ ПЛАН ОБЩИХ ШКОЛ. — Новый учебный план общих школ, вступивший в силу в 1978 году и вводимый постепенно, придал чрезвычайную важность воспитанию самостоятельного приобретения знаний. В нем точно определены те знания по пользованию книгой и библиотекой, которые должны быть усвоены каждым школьником в рамках отдельных предметов. По сравнению с прежними круг используемой домашней и рекомендательной литературы широко расширяется в нем. Автор в своем статье подробно анализирует цели и практическую часть нового учебного плана. Он делает следующий вывод: выполнение нового учебного плана возможно только путем развития гораздо лучше развитой школьной и массовой библиотечной сети.

стр. 329—340

Тамаш ФЁЛЬДИ, Лайош НАДЬ

ДВАДЦАТЬ ЛЕТ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПО ПЕРЕСМОТРУ КЛАССИФИКАЦИИ УДК В ОБЛАСТИ ОБЩЕСТВЕННЫХ НАУК. — В образованной в 1959 г. комиссии классификации общественных наук МФД (МФД К/3) с самого начала были представлены специалисты из социалистических стран, в том числе и из ВНР. В первые годы в центре внимания находился пересмотр классификации разделов политики и педагогики. В первые в центре внимания находился пересмотр классификации разделов политики и педагогики. В последнее десятилетие набольшие результаты были достигнуты в классификации социологии, экономики, права и социальной политики. Несколько лет назад сфера деятельности комиссии распространилась и на историческую науку. Цель пересмотра — модернизация таблиц, включение в систему вновь возникших понятий и отраслей знаний. Была достигнута модернизация структуры отдельных разделов, во многих отношениях обогатился круг понятий. Представляет трудность, то что объем УДК сейчас уже перерос границы обработки вручную, работа ведется без технической базы, с привлечением незначительного официального аппарата и при ограниченных финансовых возможностях. Необходимо преодолевать идеологические, профессиональные и методологические разногласия, поскольку международное согласование является обязательным. Пересмотр идет результативно, однако более медленными, чем этого хотелось бы, темпами.

стр. 341—350

ЛЕЦЕШНЭ МЕШТЕРХАЗИ-НАДЬ Марта

ПРОБЛЕМЫ И ОПЫТ ПРЕПОДАВАНИЯ БИБЛИОГРАФИЧЕСКОГО РАЗЫСКАНИЯ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКЕ БУДАПЕШТСКОГО ТЕХНИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА. — В последние два десятилетия во

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

всем мире библиотечные специалисты занимаются вопросом пользования библиотечными документами, и «извлечения» накопленных в них знаний, главным образом в связи с студентами университетов и вузов. Автор после показа зарубежных — советского, польского, американского, английского — примеров рассматривает прошлое и настоящее проблемы в Венгрии. Она подчеркивает постановление министра культуры 1966 года о введении преподавания спецлитературных знаний в технических и экономических университетах, а также на факультетах естественных наук университетов. Она подробнее показывает пионерскую практику Будапештского технического университета: вводные, обязательные и факультативные крусы, практические занятия, консультации. Она анализирует пособия: путеводитель-буклет библиотек, 7-и томную серию под заглавием «Пособия разыскания специальной литературы», диасерии, фильмы. Оценивает анкетные опросы, которые исполнялись намерением раскрытия проблем и реального планирования задач будущего.

стр. 351—357

Форум

ВАЛЛЕСХАУСЕН Дюла

ПИСЬМО К ТАМАШУ ФЁЛДИ ПО ВОПРОСАМ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ. — Задания системы экономической информации было бы неправильно разделить между несколькими центрами, так как остались бы пробелы в основном раскрытии, в то же время не исчезли бы излишние повторения. Тендонция развития показывает тоже путь централизации библиотек и развития основных центров. В то же время надо уловить возможность сотрудничества, основанного на взаимных выгодах и интересах. Центральная библиотека Венгерского университета экономических наук им. Карла Маркса — как назначенная группа экономической информации — начала подготовиться к общегосударственным заданиям, но так как не получила для этого финансовый лимит, такая подготовка может идти только медленными шагами, хотя, потребность в экономической информации всё растет.

стр. 358—362

ВАЙДА Эрик

ВЫСТУПЛЕНИЕ ПО ПОВОДУ СТАТЬИ ТАМАША ФЁЛДИ ОБ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ. — Для развития «экономической информации» понадобится дальнейшее уточнение этого понятия. Развитие экономической информации не может строиться на «касающемся содержания» разделении понятия, или точнее на основанной на этом организации. Действительное развитие, сотрудничество и координация должны быть планированы и осуществлены конкретно (по видам деятельности, по источникам информации, по жанрам обработки и т. д.). Сотрудничество и координация — это не самоцель, они должны быть установлены тогда, если данная задача (будь это «традиционная» или рождающаяся в результате развития деятель-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ность) может осуществиться более экономно или исключительно только в рамках сотрудничества или координации.

Выступление автора заканчивается перечислением практических примеров и предложений, касающихся развития, сотрудничества и координации.

стр. 363—371

ДОМАНОВСКИ Акош

ЗАМЕЧАНИЕ К СПОРУ. — В первом номере 1979 г. журнала Könyvtári Figyelő напечатались три спорных статьи о новом венгерском стандарте, основанном на международном стандарте ISBD/M и регулирующем библиографическое описание книг, а также о соображениях требующих реформы правил алфавитной каталогизации. Автор этой статьи согласен с мнением ЧЮРИ Иштвана и ФЮГЕДИ Петернэ, но с несколькими оговорками; с указанной ВАЙДА Эрикем главной темой он согласен без оговорок. Однако по его мнению понимание Вайда Эрика, по которому различение расстановки основных и добавочных описаний книг совсем устарело, и выбор загаловка основной карточки малоинтересен, слишком необдуманно и что касает Венгрию, особенно неправильно.

стр. 372—379

ЧЮРИ Иштван

ВЫИГРАВШИЕ И ПРОИГРАВШИЕ ДИСПУТА ОБ ISBD — или кто что сказал. — После выхода в свет международных стандартов и в Венгрии приходит очередь их адаптации и обявления национальными стандартами. Автор в своей статье «О навыках пользования каталогами у читателей и библиотекарей» (Könyvtári Figyelő 1979/1) анализировал недостатки стандартизации. Он излагал, что подготовиться к новой волне стандартизации надо комплексным, научным изучением литературных, и общественных явлений, культурно-исторических процессов, связывающихся с каталогами, библиографиями.

В указанном номере Könyvtári Figyelő Фюгеди Петернэ и Вайда Эрик в полемических статьях защищали новшества международных стандартов и проектов, касающихся библиографического описания и выбора расстановочных элементов. Хотя в спорной статье автор подчеркнул, что без предварительных научных исследований он не пускается в существенную критику стандартов, противники в дискуссии поставили его статью такой критикой и этим отвлекли внимание от её основного содержания. Поэтому настоящий ответ стал необходимым.

стр. 380—384

Библиотечное дело за рубежом

НОВАЯ ПРОГРАММА МФД И ЕГО ТЕКУЩИЕ РАБОТЫ

стр. 385—398

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ХЕГЕДЮШ Петер—ВАЛЛЕСНАУСЕН Дюла

ТРЕНДЫ УПРАВЛЕНИЯ БИБЛИОТЕКАМИ В СОЕДИНЕННЫХ ШТАТАХ АМЕРИКИ. — Библиотечным делом США управляют союзные и государственные правительства и местные органы власти. Союзная финансовая поддержка в значительной мере увеличилась в минувшем двадцатипятилетии, но это не сопровождалось созданием единой библиотечной политики. Характерной тенденцией является организация сетей, стремление к эксплуатации выгод и возможностей сетевого принципа. Самые подходящие формы управления еще не выработаны. В общем распространяется тенденция вовлечения библиотечных работников в руководство. В статьях 26-ого тома журнала Library Trends отмечаются возможные пути. На основании этого был создан данный обзор.

стр. 399—403

Обзор

Die Bibliotheksverordnung der Deutschen Demokratischen Republik (Библиотечное постановление в ГДР.). Berlin, Gesellschaftsstelle Bibliotheksverbandes der DDR, 1978. 109 p.
(Сумм. Фаркаш Ласло.)

стр. 404—406

Copyright — Information Technology — Public Policy. Part I—II. (Авторское право — технология информации —издательская политика.) New York — Basel, Marcel Dekker, Inc. 1976. 166 p.
(Сумм. Балаж Янош.)

стр. 407—413

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Ára: 20,— Ft

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban